

3.5 การพัฒนาทักษะชีวิต

วัตถุประสงค์

1) เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายรู้จักการทำงานร่วมกันเป็นทีมและรู้จักความเสียสละและสร้างความสามัคคี

2) เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายระบุปัจจัยที่ทำให้เอดส์แพร่ระบาด และรู้จักการป้องกันตนเอง

กลุ่มเป้าหมาย

แกนนำเด็ก/เยาวชนและแกนนำเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

วิธีการ

กิจกรรมที่ 1

1) ให้กลุ่มเป้าหมายจับคู่กัน

2) แจกผ้าผูกตาให้ทุกคู่ โดยทุกคู่จะผลัดกันเป็นผู้ถูกผูกตา เมื่อคนหนึ่งผูกตาแล้วอีกคนหนึ่งจะเป็นผู้นำโดยจะพาเดินไปตามแต่ผู้นำจะพาไป ผู้นำจะเป็นผู้บอกทางและอธิบายสิ่งแวดล้อมให้ผู้ตามเข้าใจ เมื่อได้ครึ่งเวลาให้สลับกัน ผู้ตามจะกลับมาเป็นผู้นำ

3) เมื่อกลุ่มเป้าหมายเข้าใจกฎกติกาแล้วและเมื่อทำกิจกรรมเสร็จทุกคนจะนำประสบการณ์ของการเล่นเกมสนทนาอภิปรายและทบทวนหาบทเรียนร่วมกัน ในการหาบทเรียนจะได้ผลดีก็ต่อเมื่อกลุ่มเป้าหมายเคารพกฎกติกาในระหว่างการทำกิจกรรม

4) เมื่อทำกิจกรรมเสร็จเรียบร้อยแล้ว ให้กลุ่มเป้าหมายช่วยกันอภิปรายจากคำถาม

4.1 ผู้นำที่ดีควรมีคุณสมบัติอย่างไร

4.2 ผู้นำที่ดีควรจะทำอย่างไร

4.3 ผู้ตามที่ดีควรมีคุณสมบัติอย่างไร

กิจกรรมที่สอง

1) แบ่งกลุ่มเป้าหมายออกเป็นสองกลุ่มๆละเท่าๆกัน

2) แจกกระดาษปรีฟ ปากกา / ดินสอ และเทปกาวให้กลุ่มละ 1 ชุด

3) ให้สมาชิกในกลุ่มนำกระดาษปรีฟไปติดไว้ที่ผนัง

4) ให้สมาชิกกลุ่มแต่ละคนผลัดกันออกไปลากเส้น 1 เส้น จะเป็นเส้นตรงหรือเส้นโค้งก็ได้ ในการลากเส้นให้แต่ละคนคิดไว้ในใจว่าตนเองต้องการให้เป็นรูปอะไร โดยจะลากเส้นบริเวณไหนของกระดาษก็ได้จะต่อเนื่องหรือไม่ต่อเนื่องก็ได้ เมื่อครบจำนวนสมาชิกแล้วให้วนกลับมาให้สมาชิกลากเส้นอีกคนละเส้น

5) ให้สมาชิกแต่ละคนเขียนลงบนกระดาษ A4 ว่าตนเองต้องการให้เป็นรูปอะไร

6) ให้สมาชิกในกลุ่มร่วมกันอภิปรายว่าตนเองต้องการให้เป็นรูปอะไร ได้รูปตามที่ตนเองต้องการหรือไม่ เพราะอะไร และได้เรียนรู้อะไรจากกิจกรรมนี้ ช่วยกันสรุป

7)ให้ตัวแทนกลุ่มย่อยนำเสนอผลในที่ประชุมใหญ่ และสมาชิกทุกคนช่วยกันอภิปรายเพิ่มเติม

8)ให้กลุ่มเป้าหมายยกตัวอย่างงานที่ต้องทำร่วมกันและมีวิธีการอย่างไรที่จะทำให้งานนั้นบรรลุเป้าหมาย

กิจกรรมที่สาม

1)หาอาสาสมัคร 6 คนแล้วแยกออกมาอยู่ต่างหาก แบ่งเป็นสองกลุ่มๆที่หนึ่งสามคนแต่ละคนถือแก้วใส่น้ำธรรมดา กลุ่มที่สองสามคนแต่ละคนถือแก้วน้ำส้มสายชู(ทั้งสามคนรู้ว่าแก้วของตนเองเป็นน้ำส้มสายชูแต่เพื่อนคนอื่นๆไม่รู้) กลุ่มนี้ยังไม่ร่วมกิจกรรมกับเพื่อน

2)กลุ่มเป้าหมายที่เหลือให้ทำเป็นวงกลมและทุกคนได้รับแก้วซึ่งมีน้ำธรรมดาอยู่ในแก้ว แต่จะมีกลุ่มเป้าหมาย 2 คนที่น้ำในแก้วนั้นเป็นน้ำส้มสายชู (ทั้ง2คนรู้ว่าแก้วของตนเองเป็นน้ำส้มสายชูแต่เพื่อนคนอื่นๆไม่รู้)

3)เปิดเพลงให้กลุ่มเป้าหมายร้องไปเรื่อยๆ เมื่อเพลงหยุดให้กลุ่มเป้าหมายหาคู่จากนั้นใช้ข้อตักน้ำในแก้วของตนเองแลกกับน้ำของเพื่อน ทำ 3 รอบ

4)รอบที่สี่ ให้กลุ่มเป้าหมาย 6 คนที่แยกต่างหากในตอนแรกเข้าร่วมวงแลกเปลี่ยนด้วย เพียงหนึ่งรอบจากนั้นให้ทั้งหกคนแยกออกมาเหมือนเดิม

5)ทำกิจกรรมต่ออีก 2 – 3 รอบ

6)วิทยากรอธิบายว่า การแลกเปลี่ยนเป็นการจำลองภาพการมีเพศสัมพันธ์กัน น้ำในแก้วของทุกคนใสเหมือนกัน เป็นการแสดงให้เห็นว่าเราไม่สามารถดูได้จากภายนอกได้ว่าใครมีเชื้อเอดส์อยู่ แต่จริงๆแล้วมีคนติดเชื้อเอดส์อยู่ในวงด้วย ให้ทุกคนลองดูน้ำในแก้วของตนเองและถามว่าบอกได้ไหมว่าตนเองมีเชื้อ

7)วิทยากรอธิบายเพิ่มเติมว่าเมื่อดูจากภายนอกบอกไม่ได้ว่าใครติดเชื้อ วิธีเดียวที่จะรู้ได้ว่าใครติดเชื้อเอชไอวี คือการตรวจเลือด จากนั้นถามความสมัครใจกลุ่มเป้าหมายว่าใครอยากตรวจบ้าง

8)ถ้ามีคนอยากตรวจใช้กระดาษลิตมัสที่เตรียมไว้ จุ่มลงในแก้วน้ำนั้นถ้ากระดาษลิตมัสเปลี่ยนสีแสดงว่าเจ้าของแก้วนั้นมีโอกาสติดเชื้อเอชไอวี โดยถามว่าเขาแลกเปลี่ยนกับใครบ้าง และไล่ถามตามคนที่ถูกบอกและถามคำถามเดิมคือเขาต้องการตรวจหรือไม่และเมื่อพบว่ากระดาษลิตมัสเปลี่ยนสีก็ถามคำถามเดิมต่อ ทำเช่นนี้ไปเรื่อยๆ ยกเว้นอาสาสมัครทั้ง 6 คน

9)หลังจากตรวจครบทุกคนแล้ว สุ่มถาม 2 – 3 คนที่แก้วน้ำทำให้กระดาษลิตมัสเปลี่ยนสีว่าแลกเปลี่ยนกับใครบ้าง คิดว่าติดรอบไหน จากใคร

10)วิทยากรนำกระดาษลิตมัสไปทดสอบกับอาสาสมัครทั้ง 6 คน ซึ่งพบว่าในจำนวนนี้มีแก้วน้ำที่ทำให้กระดาษลิตมัสเปลี่ยนสีด้วย วิทยากรอธิบายกับกลุ่มเป้าหมายว่า อาสาสมัครทั้ง 6

คน แล่น้ำเพียงครั้งเดียวถือเป็นตัวแทนของคนที่มีเพศสัมพันธ์ครั้งเดียวซึ่งก็มีโอกาสได้รับเชื้อเอชไอวี ได้เหมือนกัน

11)กลุ่มเป้าหมายช่วยกันสรุปและวิทยากรช่วยเพิ่มเติม สิ่งที่ได้เรียนรู้จากกิจกรรมนี้

กิจกรรมที่สี่

1)แบ่งกลุ่มเป้าหมายเป็นสองกลุ่มแต่ละกลุ่มส่งตัวแทนมา 5 คน

2)ตัวแทนของแต่ละกลุ่มยืนเรียงแถวหลังเส้นที่ขีดไว้

3)ห่างจากด้านหน้าเส้นที่ขีดไว้ประมาณ 5 เมตร วิทยากรเตรียมถุงยางอนามัย กระดาษชำระ และมะเขือยาวเป็นอุปกรณ์แทนอวัยวะเพศชาย จำนวน 2 ชุด

4)วิธีการเล่นคือให้ตัวแทนแต่ละกลุ่มใส่และถอดถุงยางอนามัยให้ถูกต้องโดยมีกติกา

4.1คนที่หนึ่งของกลุ่มวิ่งไปใส่และถอดถุงยางอนามัยเสร็จแล้ววิ่งไปต่อทำของกลุ่มของตนเอง

4.2คนที่สองของกลุ่มวิ่งไปแล้วหมุนรอบตัวเอง1รอบจากนั้นจึงทำกิจกรรมใส่และถอดถุงยางอนามัยเสร็จแล้ววิ่งไปต่อทำของกลุ่มของตนเอง

4.3คนที่สามของกลุ่มวิ่งไปแล้วหมุนรอบตัวเอง2รอบจากนั้นจึงทำกิจกรรมใส่และถอดถุงยางอนามัยเสร็จแล้ววิ่งไปต่อทำของกลุ่มของตนเอง

4.4คนที่สี่ของกลุ่มวิ่งไปแล้วหมุนรอบตัวเอง3รอบจากนั้นจึงทำกิจกรรมใส่และถอดถุงยางอนามัยเสร็จแล้ววิ่งไปต่อทำของกลุ่มของตนเอง

4.5คนที่ห้าของกลุ่มวิ่งไปแล้วหมุนรอบตัวเอง4รอบจากนั้นจึงทำกิจกรรมใส่และถอดถุงยางอนามัยเสร็จแล้ววิ่งไปต่อทำของกลุ่มของตนเอง

5)วิทยากรถามตัวแทนแต่ละกลุ่มว่ามีความรู้สึกละหว่างคนที่ไม่ได้หมุนรอบตัวเองกับคนที่หมุน 1 รอบ จนถึงคนที่หมุน 4 รอบ

6)กลุ่มเป้าหมายช่วยกันสรุปว่าตัวแทนแต่ละกลุ่มใส่และถอดถุงยางอนามัยถูกหรือไม่ และวิธีที่ถูกต้องควรเป็นอย่างไร ซึ่งวิทยากรช่วยเพิ่มข้อมูลบางส่วนที่ไม่สมบูรณ์

7)วิทยากรให้กลุ่มเป้าหมายช่วยกันสรุปว่าได้เรียนรู้อะไรบ้างจากกิจกรรมนี้และวิทยากรช่วยเพิ่มข้อมูลบางส่วนที่ไม่สมบูรณ์

ผลที่เกิดขึ้น

1)ทำให้กลุ่มเป้าหมายมีทักษะเพิ่มขึ้นเกี่ยวกับการทำงานเป็นทีม ทุกคนเห็นว่าตนเองก็มีความสำคัญภายในกลุ่ม ทุกคนกล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้นและมีเทคนิคการจัดกิจกรรม

2)เป็นการกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายคิดว่าตนเองมีโอกาสเสี่ยงที่จะติดเชื้อเอดส์มากขึ้นแค่ไหน และถ้าเสี่ยงจะมีวิธีการป้องกันเอดส์ได้อย่างไร

3)ได้อาสาสมัครที่จะไปร่วมจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

นักวิจัยนำข้อมูลจากการที่กลุ่มเป้าหมายร่วมกันวิเคราะห์เกี่ยวกับสาเหตุที่ทำให้กลุ่มไม่เข้มแข็งและแนวทางการสร้างกลุ่มให้เข้มแข็ง มาเป็นแนวทางการจัดกิจกรรมให้กับกลุ่มเป้าหมาย ดังนั้นกิจกรรมทั้งหมดที่จัดเป็นการตอบสนองตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย การจัดกิจกรรมเน้นแบบไม่เป็นทางการและให้กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วม สนุกและได้สาระความรู้จากการฝึกปฏิบัติ โดยวิธีการให้ความรู้เน้นใช้เกมส์เป็นสื่อ

3.6 การอบรมการให้คำปรึกษาเบื้องต้น

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้เพิ่มขึ้นในเรื่องเกี่ยวกับการให้คำปรึกษาเบื้องต้น
- 2) เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถนำความรู้ดังกล่าวไปปรับใช้กับเด็กที่ได้รับผลกระทบจาก

โรคเอดส์ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

กลุ่มเป้าหมาย

แกนนำเด็ก/เยาวชนและแกนนำเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

วิธีการ

- 1) หลักการให้คำปรึกษา

2) วิทยากรตั้งคำถามระหว่างการให้การศึกษาเรื่องโรคเอดส์กับการให้คำปรึกษาแนะนำมีความเหมือนและความต่างกันอย่างไร โดยให้กลุ่มเป้าหมายเขียนคำตอบใส่กระดาษที่แจกให้ จากนั้นนำคำตอบไปติดไว้ที่หน้าห้องประชุม

3) กลุ่มเป้าหมายและวิทยากรช่วยกันสรุปความหมายของการให้คำปรึกษาและหัวใจของการให้คำปรึกษา

- 4) วิทยากรตั้งคำถามเด็กนักเรียน / วัยรุ่น ต้องการอะไรจากผู้ปกครอง และผู้ใหญ่

4.1 แบ่งกลุ่มย่อยให้กลุ่มเป้าหมายร่วมกันวิเคราะห์และอภิปรายโดยคิดถึงตนเอง
ปัจจุบัน

4.2 นำผลจากกลุ่มย่อยเสนอกกลุ่มใหญ่

4.3 กลุ่มเป้าหมายและวิทยากรร่วมกันสรุป บทบาทและแนวทางของแกนนำเด็กและเยาวชนในการที่จะเป็นผู้ให้คำปรึกษาแก่เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์และที่มีปัญหาอื่นๆ

- 5) ฝึกปฏิบัติการให้คำปรึกษา

5.1 แบ่งกลุ่มย่อย โดยแต่ละกลุ่มนำข้อมูลจากผลการศึกษากรณีของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ ไปวิเคราะห์และวางแผนการให้คำปรึกษา

5.2 แต่ละกลุ่มแสดงบทบาทสมมติ

5.3กลุ่มเป้าหมายช่วยกันเพิ่มเติมและวิทยากรช่วยให้เทคนิคต่างๆ

6)กลุ่มเป้าหมายร่วมกันวางแผนการแก้ไขปัญหาของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์
เป็นรายกรณี

ผลที่เกิดขึ้น

- 1)เป็นการกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายเห็นความสำคัญของการให้คำปรึกษา
- 2)กลุ่มเป้าหมายมีความสนใจและต้องการมีความรู้เกี่ยวกับการให้คำปรึกษามากขึ้น

นักวิจัยนำข้อมูลจากการที่กลุ่มเป้าหมายร่วมกันวิเคราะห์เกี่ยวกับสาเหตุที่ทำให้กลุ่มไม่เข้มแข็งและแนวทางการสร้างกลุ่มให้เข้มแข็ง มาเป็นแนวทางการจัดกิจกรรมให้กับกลุ่มเป้าหมาย การจัดกิจกรรมเน้นแบบไม่เป็นทางการและให้กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วม โดยวิทยากรจะตั้งคำถาม เพื่อนำเอาประสบการณ์ของกลุ่มเป้าหมายออกมาแลกเปลี่ยนกันแล้ววิทยากรช่วยให้ข้อมูลเพิ่มเติม กลุ่มเป้าหมายสนุกและได้สาระความรู้จากการฝึกปฏิบัติ โดยวิธีการให้ความรู้เน้นใช้เกมส์เป็นสื่อ

3.7 การจัดกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

วัตถุประสงค์

เพื่อให้แกนนำเด็กและเยาวชนของแต่ละหมู่บ้านนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการไปปรับใช้และขยายผลในชุมชน ซึ่งจะทำให้เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์สามารถอยู่ในชุมชนได้อย่างปกติ

กลุ่มเป้าหมาย

เด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน

วิธีการ

1)แกนนำเด็กและเยาวชนของแต่ละหมู่บ้าน เป็นกลไกหลักในการประชุมวางแผนดำเนินงานในหมู่บ้านของตนเอง2)มีการประสานงานกับผู้นำชุมชน เด็กและเยาวชน และผู้ปกครองของเด็ก

3)แกนนำเด็กและเยาวชนจัดประชุมเด็กและเยาวชนในหมู่บ้าน โดยมีการนำเสนอประเด็นปัญหาของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์และแนวทางการแก้ไขที่กลุ่มแกนนำเคยคิดไว้มาปรับแผนให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายแต่ละหมู่บ้าน

4)แต่ละหมู่บ้านเกิดกิจกรรมต่างๆที่หลากหลายโดยการนำของแกนนำเด็กและเยาวชน เช่นการให้ความรู้ผ่านหอกระจายข่าวในหมู่บ้าน ,การให้ความรู้และการพัฒนาเด็กโดยใช้กระบวนการพัฒนาทักษะชีวิต , การพัฒนาเพื่อลดรายจ่ายในครอบครัวของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์เช่นการให้เด็กปลูกพืชผักและเลี้ยงปลาในบ่อซีเมนต์ และการสอนพิเศษแก่เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ เป็นต้น

ผลที่เกิดขึ้น

1) กลุ่มแกนนำเด็กและเยาวชน ประกอบด้วยลูกของผู้นำชุมชน เด็ก/เยาวชนทั่วไปและที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ สามารถทำงานร่วมกันได้ แกนนำเกิดความภาคภูมิใจ และเห็นคุณค่าของตนเอง ที่มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือคนอื่น

2) เป็นการกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนมีความสนใจเรื่องโรคเอดส์และปัญหาของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์เพิ่มขึ้น

3) ครอบครัวของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ได้รับการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจในระดับหนึ่ง โดยมีแกนนำเด็กและเยาวชนร่วมกับเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมที่บ้านของเด็กๆ

กิจกรรมทั้งหมดแกนนำเด็กและเยาวชนได้ผ่านกระบวนการมาแล้ว จากนั้นนักวิจัยให้แกนนำแต่ละหมู่บ้านนำเอาข้อมูลปัญหาของเด็กๆและแนวทางการแก้ไขที่กลุ่มแกนนำเคยร่วมกันคิดนั้นคว้ามามีกิจกรรมใดบ้างที่สามารถแก้ไขปัญหามาได้และเป็นกิจกรรมที่แกนนำสนใจและสามารถทำได้ สรุปกิจกรรมหลักที่แกนนำได้ร่วมกันทำคือ

-กิจกรรมการพัฒนาเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์รวมทั้งเด็กทั่วไปในหมู่บ้าน โดยใช้กระบวนการพัฒนาทักษะชีวิต วัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ได้ทำกิจกรรมร่วมกับเด็กทั่วไป มีตัวแทน(อาสาสมัคร)แกนนำทั้งตำบล (แกนนำเด็ก/เยาวชนและแกนนำเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์) เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมหลัก กลุ่มแกนนำได้มีการวางแผน ผูกข้อ และประสานงานกับผู้นำทุกหมู่บ้านเพื่อที่แกนนำจะได้ไปจัดกิจกรรมกับกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ครั้งละหนึ่งหมู่บ้าน กิจกรรมนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล

-กิจกรรมการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจ มีการดำเนินกิจกรรมทุกหมู่บ้านโดยนักวิจัยที่เป็นครูประสานงานกับแกนนำเด็กและเยาวชนทุกหมู่บ้าน โดยให้แกนนำเด็กและเยาวชนและแกนนำเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์เป็นกลไกหลักในการให้คำปรึกษาและช่วยเหลือเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ที่ทำกิจกรรมดังกล่าวในหมู่บ้าน เน้นให้แกนนำเด็กไปเยี่ยมบ้านเด็กๆ กิจกรรมนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลและจากคณะกรรมการเงินกองทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน

-กิจกรรมการให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์โดยผ่านหอกระจายข่าวในหมู่บ้าน มีแกนนำเด็ก/เยาวชนและแกนนำเด็กๆ ที่สนใจจัดกิจกรรมนี้จำนวน 3 หมู่บ้าน

-กิจกรรมการสอนหนังสือ มีแกนนำเด็ก/เยาวชนและแกนนำเด็กๆ ที่สนใจจัดกิจกรรมนี้จำนวน 2 หมู่บ้าน โดยจัดสอนพิเศษให้กับเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์และเด็กทั่วไปเรียนร่วมกันทุกวันเสาร์

การที่เด็ก/เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์และได้คิดกิจกรรมต่างๆดังกล่าวข้างต้นนี้ เนื่องจากโครงการมีกระบวนการและกิจกรรมที่ต่อเนื่องทั้งที่เป็นการพัฒนาตนเอง(แกนนำ)และการนำความรู้ไปพัฒนาคนอื่น โดยโครงการเน้นว่าการที่จะไปพัฒนาคนอื่นได้ ตนเอง(แกนนำ)ต้องได้รับการพัฒนาเพื่อให้มีทักษะเพิ่มขึ้นก่อน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวได้มาจากการที่โครงการมีข้อมูลที่ให้กลุ่มเป้าหมายวิเคราะห์เกี่ยวกับสาเหตุที่กลุ่มไม่เข้มแข็งและแนวทางการสร้างกลุ่มให้เข้มแข็ง นำข้อมูลดังกล่าวมาเป็นแนวทางการจัดกิจกรรมให้กับกลุ่มเป้าหมาย การประสานงานเน้นแบบไม่เป็นทางการและกิจกรรมที่จัดต้องให้กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วม สนุกและได้สาระจากการฝึกปฏิบัติ

3.7 เวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการดำเนินกิจกรรม
- 2) เพื่อเป็นการติดตามงาน รับทราบปัญหาอุปสรรคและร่วมกันหาแนวทางการแก้ไขปัญหา และวางแผนการดำเนินงานต่อไป

กลุ่มเป้าหมาย

แกนนำเด็กและเยาวชน

วิธีการ

- 1) จัดเวทีนำเสนอประสบการณ์
- 2) ตัวแทนเด็กและเยาวชนนำเสนอกิจกรรมและกระบวนการในการดำเนินกิจกรรม ผลที่เกิดขึ้นกับตนเอง เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์และกับสมาชิกในชุมชน ปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไข

3) กลุ่มเป้าหมายและนักวิจัยช่วยกันหาแนวทางการแก้ไขปัญหา

4) ร่วมกันวางแผนการดำเนินงานต่อไป

ผลที่เกิดขึ้น

1) เป็นการกระตุ้นให้แกนนำเด็กและเยาวชนกล้าพูดและกล้าแสดงออกมากขึ้น โดยใช้ประสบการณ์จากที่ตนเองได้ปฏิบัติมา

2) ทำให้แกนนำเด็กและเยาวชนเกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆที่เกิดจากการปฏิบัติจริงในหมู่บ้าน การจัดเวทีแบบไม่เป็นทางการ กลุ่มเป้าหมายเป็นผู้มีบทบาทหลักในการพูดคุย ประเด็นการพูดคุยเป็นเรื่องที่กลุ่มเป้าหมายได้มีประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติ ผู้ประสานงานเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวก ช่วยตั้งประเด็นคำถามและช่วยสรุป

4.การดำเนินกิจกรรมกับแกนนำผู้นำชุมชนและผู้นำกลุ่มต่าง ๆ

4.1 เวทีกระตุ้นและหาแนวร่วมอาสาสมัครผู้นำในระดับหมู่บ้าน

วัตถุประสงค์

1) เพื่อกระตุ้นให้ผู้นำกลุ่มต่างๆ ในชุมชนตระหนักถึงปัญหาของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

2) เพื่อหาอาสาสมัครผู้นำสำหรับเป็นกลไกในการดำเนินงานต่อไป

กลุ่มเป้าหมาย

ผู้นำกลุ่ม / องค์กรต่างๆ ในชุมชน

วิธีการ

1) นักวิจัยแนะนำตัว ชี้แจงความเป็นมา วัตถุประสงค์โครงการและวัตถุประสงค์ของการจัดเวที

2) กลุ่มเป้าหมายแนะนำตัว

3) การให้ความรู้และการสร้างความตระหนักประเด็นเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ กลุ่มเป้าหมายดูวิดีโอทัศน์เรื่องฝันของวันพรุ่งนี้ เกี่ยวกับผลกระทบและสภาพปัญหาของเด็กที่สูญเสียพ่อแม่ด้วยโรคเอดส์

เรื่องย่อจากวิดีโอทัศน์ เป็นการนำเสนอ เกี่ยวกับผลกระทบและสภาพปัญหาของเด็กที่สูญเสียพ่อแม่ด้วยโรคเอดส์ จำนวน 3 ครอบครัว ครอบครัวที่1 เป็นเด็กผู้หญิงอายุ 11 ปีพ่อแม่เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ ปัจจุบันอาศัยอยู่กับตา รายได้หลักของครอบครัวได้มาจากนาทำงานที่กรุงเทพฯ เด็กไม่ถูกเพื่อนล้อเพราะที่โรงเรียนมีครูช่วยเหลือ ครอบครัวที่2 เป็นเด็กผู้หญิงอายุ 10 ปีพ่อแม่เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ ปัจจุบันอาศัยอยู่กับยายที่แก่มากไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ รายได้หลักของครอบครัวได้มาจากทุนการศึกษาผ่านองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานด้านเอดส์ ครอบครัวที่3 มีสมาชิกในครอบครัวจำนวน2คน พี่คนโตเป็นผู้ชายอายุ 13 ปี คนเล็กเป็นผู้ชายอายุ 9 ปีพ่อแม่เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ ปัจจุบันอาศัยอยู่กับยาที่แก่มาแล้ว รายได้หลักของครอบครัวได้มาจากการที่พี่คนโตไปช่วยทำงานที่วัดเด็กจะได้ข้าวสาร อาหารและบางครั้งเงินจากพระ เด็กทั้งสองคนมีปัญหาถูกเพื่อนล้อตลอด

4) แบ่งกลุ่มย่อยตอบคำถามหลังจากดูวิดีโอทัศน์ แลกเปลี่ยนประสบการณ์โดยใช้สถานการณ์ที่เป็นจริงของชุมชน

กลุ่มที่1 ทานคิดว่าผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ที่อยู่ในหมู่บ้าน มีปัญหาเรื่องอะไรบ้าง และแนวทางการช่วยเหลือควรจะทำอะไร และทำอย่างไร

กลุ่มที่2 ทานคิดว่า ปู่ ย่า ตา ยายหรือผู้ดูแลเด็กที่พ่อแม่เสียชีวิตเพราะโรคเอดส์ ในหมู่บ้าน เขาเหล่านั้นมีปัญหาเรื่องอะไรบ้าง และแนวทางการช่วยเหลือควรจะทำอะไร และทำอย่างไร

กลุ่มที่3 ท่านคิดว่าเด็กที่พ่อแม่เสียชีวิตเพราะโรคเอดส์ในหมู่บ้าน เขามีปัญหาอะไรบ้าง และแนวทางการช่วยเหลือควรทำอะไร และทำอย่างไร

กลุ่มที่4ท่านคิดว่าใครบ้าง(ในหมู่บ้าน)ที่จะต้องเข้ามาร่วมมือกันเพื่อหาแนวทางช่วยเหลือเด็กที่พ่อแม่เสียชีวิตเพราะโรคเอดส์ ทำไมจึงคิดว่าเป็นคนดังกล่าว และแนวทางการช่วยเหลือควรทำอย่างไรบ้าง

กลุ่มที่5ท่านคิดว่าผู้นำในหมู่บ้านจะมีส่วนช่วยเหลือเด็กที่พ่อแม่เสียชีวิตเพราะโรคเอดส์ได้หรือไม่และการช่วยเหลือควรจะทำอะไรและทำอย่างไร

5)ตัวแทนกลุ่มย่อยนำเสนอผลต่อกลุ่มใหญ่และอภิปรายทั่วไป

6)วิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์บางประเด็นและช่วยเพิ่มข้อมูลจากการเก็บข้อมูลระดับลึก

7)วิทยากรชี้แจงแผนการดำเนินงานต่อไป

8)คัดเลือกตัวแทนผู้นำกลุ่ม องค์กร หมู่บ้านละ5คนเพื่อเป็นตัวแทนที่จะร่วมกันไปวางแผนพัฒนาและแก้ไขปัญหาของเด็กๆ ในระดับตำบล โดยให้กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรมเสนอชื่อผู้ที่เขาคิดว่าจะไปทำงานเพื่อคนอื่นได้ เงื่อนไขคือต้องมีการเสียสละเวลา กล้าแสดงความคิดเห็น และเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในกลุ่ม

ผลที่เกิดขึ้น

1)เป็นการกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายตระหนักถึงปัญหาเรื่องโรคเอดส์พร้อมทั้งตระหนักถึงปัญหาของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

2)ได้ทราบทัศนคติของกลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

3)ได้แนวทางการพัฒนาครอบครัวและเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

4)ได้ตัวแทน(แกนนำ)ที่เป็นอาสาสมัครของแต่ละหมู่บ้าน เพื่อเป็นกลไกในการที่จะร่วมกันดำเนินกิจกรรมต่อไป

ผู้ประสานงานและนักวิจัยเป็นคนในพื้นที่ รู้ข้อมูลว่าแต่ละหมู่บ้านมีใครบ้างที่เป็นแกนนำกลุ่มต่างๆ มีการประสานงานกับผู้นำและแกนนำกลุ่มต่างๆ เวทีจัดแบบไม่เป็นทางการโดยการนั่งบนพื้น กิจกรรมเน้นให้กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมและการวิเคราะห์สถานการณ์ที่ใกล้ตัวของกลุ่มเป้าหมาย

สำหรับทัศนคติต่อเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์มีทั้งทัศนคติในทางที่ดีเช่นเพราะเด็กเหล่านี้ไม่มีพ่อแม่ดูแล ผู้ดูแลส่วนมากเป็นผู้สูงอายุจำเป็นต้องให้ความช่วยเหลือ ส่วนทัศนคติที่ไม่ดีมองว่า พ่อแม่เด็กไม่ยอมรับว่าตนเองติดเชื้อ และหลายคนบอกว่ายังก้าวการติดเชื้อจากเขาโดยไม่มีเหตุผล

4.2 เวทีการวิเคราะห์ปัญหาของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ในระดับตำบล

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อให้ตัวแทนผู้นำชุมชนตระหนักถึงปัญหาของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์
- 2) เพื่อให้ตัวแทนผู้นำชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบจากปัญหาของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ พร้อมทั้งร่วมกันหาแนวทางการแก้ไข

กลุ่มเป้าหมาย

ตัวแทนแกนนำผู้นำชุมชนจากแต่ละหมู่บ้าน

วิธีการ

- 1) นักวิจัยแนะนำตัว ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการจัดเวที
- 2) กลุ่มเป้าหมายแนะนำตัว
- 3) กิจกรรมการวิเคราะห์ปัญหาของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ กลุ่มเป้าหมายแต่ละหมู่บ้านเสนอผลจากการวิเคราะห์ปัญหาของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ ของสมาชิกจากระดับหมู่บ้านและให้มีการซักถาม

4) นักวิจัยสรุปภาพรวมจากการจัดเวทีระดับหมู่บ้าน และสรุปภาพรวมข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลจากเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์และผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กฯ

5) กลุ่มเป้าหมายร่วมกันสรุปและระบุปัญหาว่า เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ยังไม่ได้รับการดูแลที่ดีพอ จากนั้นให้กลุ่มเป้าหมายช่วยกันวิเคราะห์สาเหตุ ผลกระทบและแนวทางการแก้ไขโดยใช้การวิเคราะห์แบบต้นไม้ปัญหา (Problem Tree) วิธีการ

5.1 นักวิจัยระบุประเด็นปัญหาคำว่า " เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ยังไม่ได้รับการดูแลที่ดีพอ" โดยเขียนตรงกลางของกระดาษปรีฟ ซึ่งติดไว้ที่ด้านหลังหน้าห้อง และเขียนสาเหตุของปัญหาดังกล่าวซึ่งได้จากการเก็บข้อมูลจากเด็กฯ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กฯและจากเวทีระดับหมู่บ้าน จำนวน สี่ประเด็นคือ (1)ครอบครัวมีรายได้ไม่เพียงพอ (2)เด็กขาดความอบอุ่น (3)เด็กถูกเพื่อนล้อ(4)เด็กมีผลการเรียนไม่ดี

5.2 ให้กลุ่มเป้าหมายร่วมกันวิเคราะห์สาเหตุแต่ละประเด็นว่ามีสาเหตุมาจากอะไรบ้าง เช่นวิเคราะห์สาเหตุประเด็นครอบครัวมีรายได้ไม่เพียงพอ ให้กลุ่มเป้าหมายทุกคนวิเคราะห์และเขียนบนกระดาษที่แจกให้แผ่นละหนึ่งสาเหตุ จากนั้นนำผลการวิเคราะห์ของแต่ละคนไปติดไว้ที่ด้านหลังของประเด็นที่วิเคราะห์ ให้กลุ่มเป้าหมายร่วมกันวิเคราะห์จนครบทั้งสี่ประเด็น

5.3อภิปราย และ เพิ่มเติมที่ละประเด็น

5.4 ให้กลุ่มเป้าหมายร่วมกันวิเคราะห์ผลกระทบแต่ละประเด็นว่าเมื่อมีสาเหตุดังกล่าว (ตามที่กลุ่มเป้าหมายวิเคราะห์) จะเกิดผลกระทบอะไรบ้าง เช่นวิเคราะห์ผลกระทบประเด็นครอบครัวมีรายได้ไม่เพียงพอ(โดยใช้ข้อมูลจากสาเหตุด้านล่างที่กลุ่มเป้าหมายวิเคราะห์)

ให้กลุ่มเป้าหมายทุกคนวิเคราะห์และเขียนบนกระดาษที่แจกให้แผ่นละหนึ่งผลกระทบ จากนั้นนำผลการวิเคราะห์ของแต่ละคนไปติดไว้ที่ด้านบนของประเด็นที่วิเคราะห์ ให้กลุ่มเป้าหมายร่วมกันวิเคราะห์จนครบทั้งสี่ประเด็น

5.5อภิปรายและเพิ่มเติมที่ละประเด็น

6)นักวิจัยและกลุ่มเป้าหมายร่วมกันสรุป

7)กิจกรรมการวางแผนเพื่อการพัฒนาเด็กฯ ให้กลุ่มเป้าหมายเลือกประเด็นสาเหตุของปัญหา ที่กลุ่มคิดว่าจะสามารถช่วยกันดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาได้

8)นำแต่ละสาเหตุของปัญหามาวางแผนงานเพื่อแก้ไขปัญหา โดยคิดกิจกรรม (ทำอะไร และทำอย่างไร) วัตถุประสงค์ งบประมาณ ระยะเวลาดำเนินงานและผู้รับผิดชอบ

9)นักวิจัยและกลุ่มเป้าหมายร่วมกันสรุป และชี้แจงแผนงานที่จะดำเนินต่อไป

ผลที่เกิดขึ้น

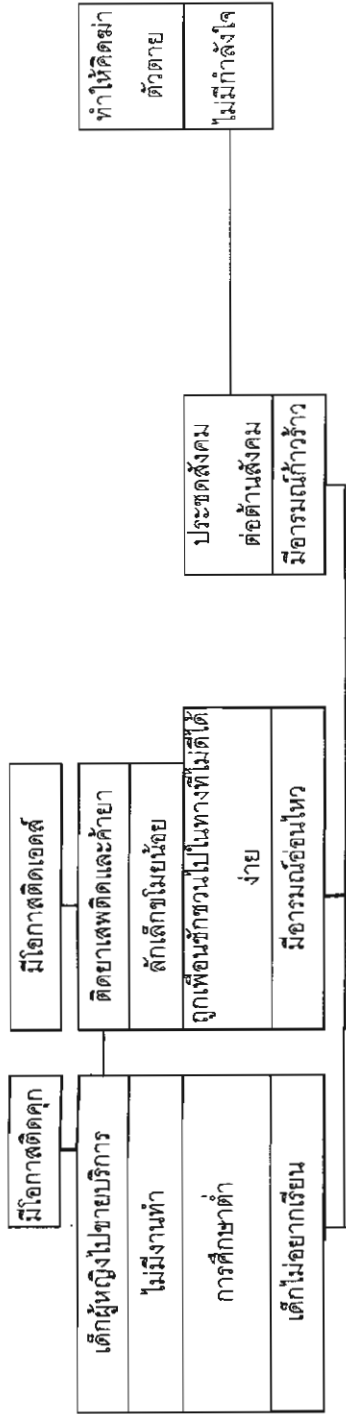
1)เป็นการฝึกให้กลุ่มเป้าหมายได้ร่วมกันหาคำวิเคราะห์หาสาเหตุและผลกระทบที่เป็นปัญหาของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ที่อยู่ในชุมชน ในสถานการณ์ที่เป็นจริงและเป็นการคิดอย่างมีเหตุผล

2)ทำให้กลุ่มเป้าหมายได้รู้ว่าปัญหาของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์มีมากกว่าที่ตนเองเคยคิด เกิดความเชื่ออาทรและร่วมกันหาแนวทางการช่วยเหลือ

3)ได้แนวทางการพัฒนาเด็กฯที่กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วม

กลุ่มเป้าหมายทั้งหมดผ่านกิจกรรมระดับหมู่บ้านมาแล้ว การจัดเวทีเน้นแบบไม่เป็นทางการให้กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วม ประเด็นที่ให้กลุ่มเป้าหมายร่วมกันวิเคราะห์เป็นเรื่องใกล้ตัวของกลุ่มเป้าหมาย และมีการให้ข้อมูลระดับลึก(ข้อมูลจากการศึกษาเป็นรายกรณี) ทำให้กลุ่มเป้าหมายกล้าแสดงออกมากขึ้น และตระหนักถึงปัญหาของเด็กๆมากขึ้นด้วย

สำหรับแนวทางการช่วยเหลือเด็กและสมาชิกในครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์นั้น กลุ่มคิดว่า(1)การช่วยเหลือทางเศรษฐกิจโดยแต่ละหมู่บ้านจะไปหาหรือจัดตั้งกองทุน(2)การเยี่ยมบ้านให้แก่นำอสม.เป็นกลไกหลักเพราะ อสม.มีบทบาทหน้าที่ดังกล่าวอยู่แล้ว

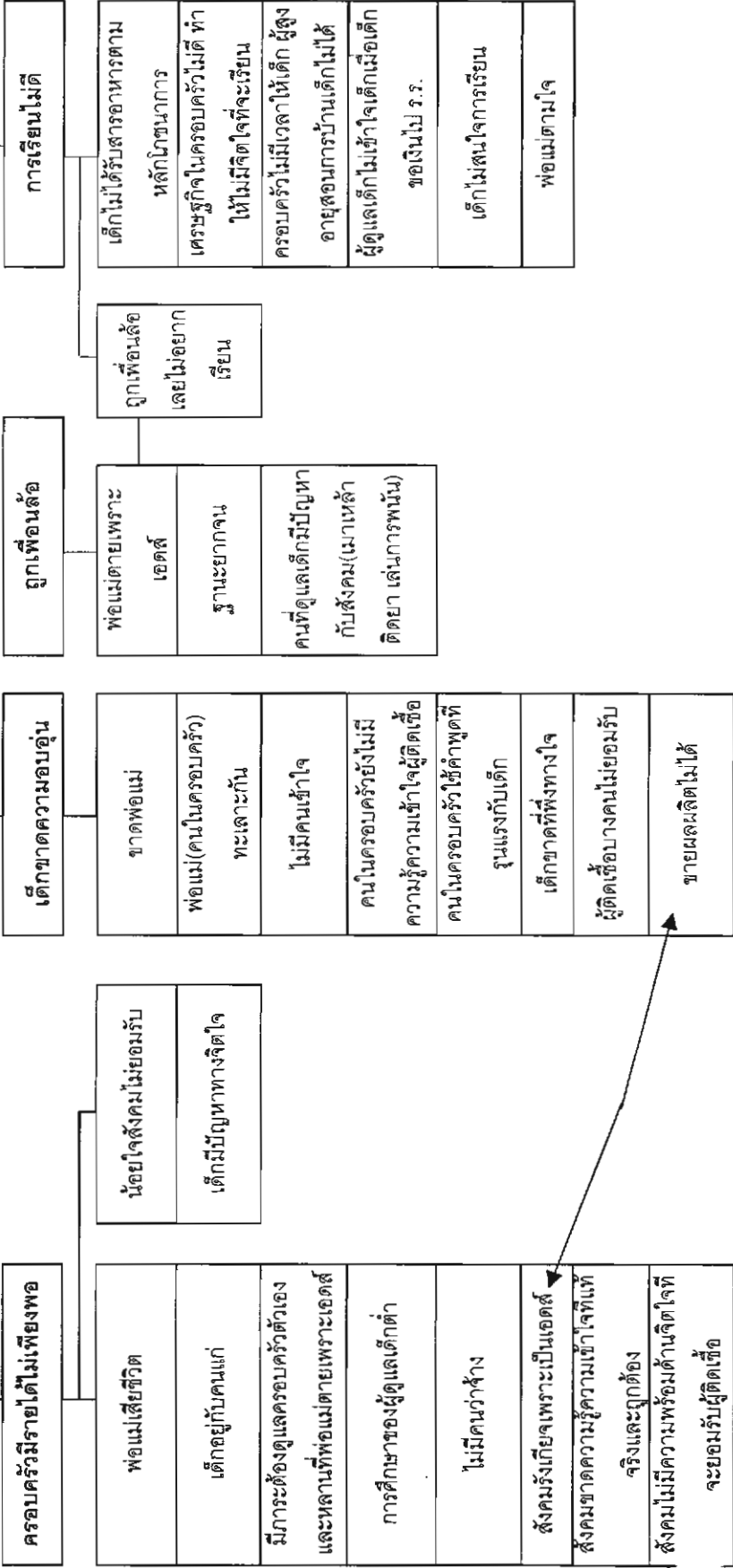

แบบฉบับ

ประเด็นปัญหา

เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ ยังไม่ได้รับการดูแลที่ดีพอ

ค้นหา

การวิเคราะห์ปัญหาของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ โดยแกนนำผู้นำชุมชน ใช้การวิเคราะห์แบบต้นไม้ปัญหา (Problem Tree)

4.3 การศึกษาดูงาน

วัตถุประสงค์

1) เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้มีโอกาสไปเรียนรู้แนวคิด เทคนิคและวิธีการทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและแนวทางการช่วยเหลือเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

2) เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีทัศนคติที่ดีต่อกันและร่วมกันทำกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือกันเอง และช่วยเหลือผู้อื่น

กลุ่มเป้าหมาย

ตัวแทนแกนนำอาสาสมัครผู้นำชุมชน

วิธีการ

1) ประสานงานกับผู้รับผิดชอบโครงการที่จะไปศึกษาดูงาน โดยมีการเตรียมประเด็นที่ต้องการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และให้ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มเป้าหมายที่จะไปศึกษาดูงาน

2) เพื่อเป็นการเตรียมกลุ่มเป้าหมาย นักวิจัยประชุมกลุ่มเป้าหมายที่จะไปศึกษาดูงานโดยเล่าให้ฟังเกี่ยวกับข้อมูลเบื้องต้นของสถานที่ที่จะไปศึกษาดูงาน การศึกษาดูงานเน้นที่กระบวนการให้กลุ่มเป้าหมายเตรียมคำถามที่จะถาม และร่วมกันวางแผนการเดินทาง

3) ขณะศึกษาดูงานช่วงว่างก่อนรับประทานอาหารเย็น เปิดเวทีอย่างไม่เป็นทางการให้ทุกคนช่วยกันสรุปว่าได้เรียนรู้อะไรบ้าง และจะนำอะไรไปปรับใช้ในพื้นที่

4) วันสุดท้าย ขณะเดินทางกลับ(ก่อนแยกย้ายกันกลับบ้านและ เป็นการพักผ่อนกลางทาง)นักวิจัยเปิดเวทีสรุปอย่างไม่เป็นทางการให้ทุกคนช่วยกันสรุปว่าได้เรียนรู้อะไรบ้าง และจะทำอะไรและทำอย่างไรในพื้นที่ พร้อมทั้งนัดวันพูดคุยประเด็นดังกล่าวต่อไปในพื้นที่

ผลที่เกิดขึ้น

1) เป็นการกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายมีความเสียสละมากขึ้นในการทำงานเพื่อเด็กที่ด้อยโอกาส

2) เป็นการกระตุ้นให้แกนนำอาสาสมัครผู้นำชุมชน ให้ความสนใจในแนวทางการทำงานพัฒนาแบบมีส่วนร่วมโดยเฉพาะด้านสังคมมากขึ้น และมีความต้องการในการที่จะทำงานเพื่อพัฒนาตนเองและผู้อื่น

3) เกิดการประสานงานและทำงานร่วมกันระหว่างแกนนำเด็กและเยาวชนกับแกนนำผู้นำชุมชน

4) ได้แนวทางการทำงานกองทุนเพื่อสนับสนุนเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

เวทีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เป็นแบบไม่เป็นทางการ เน้นที่กระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนโดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งกลุ่มเป้าหมายที่ไปครั้งนี้เป็นแกนนำที่ข้อมูลจากการศึกษาพบว่ามีใจที่ต้องการจะพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนแบบมีส่วนร่วมอยู่แล้ว

4.4 การอบรมการให้คำปรึกษาเบื้องต้น

วัตถุประสงค์

เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้เพิ่มขึ้นในเรื่องเกี่ยวกับการให้คำปรึกษาเบื้องต้นแก่เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

กลุ่มเป้าหมาย

แกนนำผู้นำกลุ่มและผู้ดูแลเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

วิธีการ

1)หลักการให้คำปรึกษา

2)วิทยากรตั้งคำถามระหว่างการให้การศึกษาเรื่องโรคเอดส์กับการให้คำปรึกษาแนะนำความเหมือนและความต่างกันอย่างใด โดยให้กลุ่มเป้าหมายเขียนคำตอบใส่กระดาษที่แจกให้จากนั้นนำคำตอบไปติดไว้ที่หน้าห้องประชุม

3)กลุ่มเป้าหมายและวิทยากรช่วยกันสรุปความหมายของการให้คำปรึกษาและหัวใจของการให้คำปรึกษา

4)วิทยากรตั้งคำถามเด็กนักเรียน / วัยรุ่น ต้องการอะไรจากผู้ปกครอง และผู้ใหญ่

4.1 แบ่งกลุ่มย่อยให้กลุ่มเป้าหมายร่วมกันวิเคราะห์และอภิปรายโดยคิดถึงตนเองในอดีตและลูกของตนเองในปัจจุบัน

4.2 นำผลจากกลุ่มย่อยเสนอกกลุ่มใหญ่

4.3 กลุ่มเป้าหมายและวิทยากรร่วมกันสรุป บทบาทและแนวทางของแกนนำผู้ดูแลเด็ก ผู้นำและอาสาสมัครในการที่จะเป็นผู้ให้คำปรึกษาแก่เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์และเด็กทั่วไปในชุมชนที่มีปัญหาอื่นๆ

ผลที่เกิดขึ้น

เป็นการกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายเห็นความสำคัญของการให้คำปรึกษา

กิจกรรมที่จัดต้องตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ใช้วิธีการแบบไม่เป็นทางการคือทุกคนนั่งบนพื้น ให้สาระการเรียนรู้โดยไม่ใช้การบรรยายแต่เป็นในลักษณะที่ให้กลุ่มเป้าหมายเล่าประสบการณ์ของตนเองจากนั้นวิทยากรช่วยให้ข้อมูลเพิ่มเติม กิจกรรมเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม การฝึกทักษะโดยทดลองปฏิบัติ

4.5 การจัดตั้งกองทุนหมุนเวียนเพื่อช่วยเหลือเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

วัตถุประสงค์

1) เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยในอนาคตใช้ดอกเบี้ยจากเงินกองทุนหมุนเวียนเป็นงบประมาณในการดำเนินกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

2) เพื่อเป็นการเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งที่เป็นการช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการให้กำลังใจกัน

กลุ่มเป้าหมาย

แกนนำผู้นำกลุ่ม/องค์กรและผู้ดูแลเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

วิธีการ

1) จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ให้กลุ่มเป้าหมายแสดงความคิดเห็นและอภิปรายโดยนักวิจัยตั้งคำถาม ถ้าจะให้กลุ่มมีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตลอดไปจะต้องทำอย่างไร งบประมาณจะเอามาจากที่ไหนและจะอย่างไรจึงจะได้งบประมาณมาทำกิจกรรม

2) แกนนำที่ได้ไปศึกษาดูงานมา นำเสนอเรื่องการจัดทำกองทุนของชุมชน โดยมีแนวคิดคือสมาชิกกลุ่มช่วยเหลือกันเอง เมื่อกลุ่มมีรายได้จึงนำรายได้ไปช่วยเหลือเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

3) เปิดเวทีอภิปรายและซักถาม

4) แกนนำแต่ละหมู่บ้านร่างแนวทางการการจัดทำกองทุนหมุนเวียน และจะนำเรื่องการจัดตั้งกองทุนหมุนเวียนไปปรึกษากับสมาชิกคนอื่นๆ ของแต่ละหมู่บ้านเพื่อหาแนวทางและวางแผนร่วมกัน

5) นัดประชุมครั้งต่อไปเพื่อสรุปผลจากการที่แกนนำไปปรึกษากับสมาชิกในชุมชนและหาแนวทางการดำเนินกิจกรรมต่อไป

6) สมาชิกร่วมกันสรุปการทำกองทุนหมุนเวียนแต่ละหมู่บ้านขอแยกการบริหาร กฎและระเบียบต่างๆ แต่ละหมู่บ้านตั้งกันเอง โดยให้สมาชิกมีส่วนร่วมและมีเงื่อนไขคือ ให้สมาชิกในครอบครัวเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์เข้าร่วมและดอกเบี้ยที่ได้รับบางส่วนจัดสรรเพื่อช่วยเหลือสมาชิกในครอบครัวของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

ผลที่เกิดขึ้น

1) เป็นการกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายหาแนวทางช่วยเหลือซึ่งกันและกันและช่วยเหลือเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

2) กลุ่มเป้าหมายได้มีการประสานงานกับทุกฝ่ายและมีการวางแผนงานร่วมกัน

3)กลุ่มเป้าหมายมีกิจกรรมที่ต่อเนื่องโดยมีกองทุนหมุนเวียนเป็นกลไก และเกิดความเอื้ออาทรที่จะช่วยเหลือเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

4)กลุ่มเป้าหมายจะมีการประสานงานกับคณะกรรมการ อบต. เพื่อของบประมาณสมทบร่วมกับกองทุนของแต่ละหมู่บ้าน

เนื่องจากแกนนำส่วนมากเป็นแกนนำหลักของแต่ละหมู่บ้านและมีแนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนโดยให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม แต่ในช่วงที่ผ่านมายังไม่เคยมีใครเข้ามาประสานงานและกระตุ้นแนวคิดดังกล่าว ดังนั้นเมื่องานวิจัยนี้เข้ามากระตุ้นกลุ่มเป้าหมายทำให้กลุ่มเป้าหมายมีความสนใจที่จะร่วมกิจกรรม และแนวคิดเรื่องกองทุนหมุนเวียนเป็นผลจากการที่กลุ่มเป้าหมายได้ไปศึกษาดูงาน โดยหลักคิดคือจะทำให้คนมารวมกันอย่างต่อเนื่อง มีเวทีพูดคุยกัน ทุกคนได้รับผลประโยชน์ และกลุ่มจะใช้กองทุนหมุนเวียนเป็นกลไกในการเข้าไปช่วยเหลือเด็กและสมาชิกในครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

จากกระบวนการดังกล่าวทำให้เกิดกองทุนหมุนเวียนทุกหมู่บ้านโดยในช่วง3เดือนแรกสมาชิกในหมู่บ้านออมเงินกันเอง จากนั้นโครงการได้มีงบประมาณสมทบให้หมู่บ้านละ1,000บาท และได้มีเวทีร่วมกับคณะกรรมการอบต. ผลคือคณะกรรมการอบต.ได้จัดสรรงบประมาณสนับสนุนกองทุนหมู่บ้านละ5,000 บาท

เมื่อกองทุนดำเนินกิจกรรมได้ครบ6เดือนคณะกรรมการแต่ละหมู่บ้านได้ประชุมและนำเงินดอกเบี้ยไปสนับสนุนกิจกรรมการลดรายจ่ายในครอบครัวของเด็กๆ การสนับสนุนไม่ให้เป็นเงินแต่สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ที่กลุ่มเป้าหมายต้องการทำกิจกรรมเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจ เช่น สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์การทำเห็ดฟาง ส่วนกลุ่มเป้าหมายต้องไปหาฟางและเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมร่วมกับแกนนำเด็กและเยาวชน โดยมีสม.ช่วยติดตามเป็นที่ปรึกษาด้วย

4.6 เวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์

วัตถุประสงค์

- 1)เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการดำเนินกิจกรรม
- 2)เพื่อเป็นการติดตามงาน รับทราบปัญหาอุปสรรคและร่วมกันหาแนวทางการแก้ไข

ปัญหา

กลุ่มเป้าหมาย

แกนนำผู้ดูแลเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ ผู้นำและอาสาสมัคร

วิธีการ

- 1)จัดเวทีนำเสนอประสบการณ์

2) ตัวแทนนำเสนอกิจกรรมและกระบวนการในการดำเนินกิจกรรม ผลที่เกิดขึ้นกับตนเอง
เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์และกับสมาชิกในชุมชน ปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไข

3) กลุ่มเป้าหมายและนักวิจัยช่วยกันหาแนวทางการแก้ไขปัญหา

4) กลุ่มเป้าหมายร่วมกันวางแผนการดำเนินกิจกรรมต่อไป

ผลที่เกิดขึ้น

1) เป็นการกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายกล้าพูดและกล้าแสดงออกมากขึ้น เพราะได้เรียนรู้จาก
การปฏิบัติจริง

2) ทำให้กลุ่มเป้าหมายได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เพิ่มขึ้นเพื่อพัฒนางิจกรรมในหมู่บ้านของตนเอง

การจัดเวทีเป็นแบบไม่เป็นทางการ กลุ่มเป้าหมายเป็นผู้มีบทบาทหลักในการพูดคุย
ประเด็นที่พูดคุยเป็นเรื่องที่กลุ่มเป้าหมายได้มีประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติ ผู้ประสานงานเป็น
เพียงผู้อำนวยความสะดวก ช่วยตั้งประเด็นคำถามและช่วยสรุป

5.การเสริมและพัฒนาศักยภาพของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

5.1 สถานพื้นของฉันทเพื่อวันพรุ่งนี้

วัตถุประสงค์

1) เพื่อให้เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์มีส่วนร่วมในการวางแผนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2) เพื่อเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างแกนนำเด็ก/เยาวชนกับเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์โดยแกนนำเยาวชนเป็นพี่เลี้ยง/วิทยากร ในการดำเนินกิจกรรม

กลุ่มเป้าหมาย

เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ที่มีอายุตั้งแต่10ปีขึ้นไปและได้ร่วมกิจกรรมการวิเคราะห์ปัญหามาแล้ว

วิธีการ

1) นักวิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ของกิจกรรม

2) กิจกรรมสนทนากลุ่ม โดยแกนนำเด็กและเยาวชนเป็นผู้ร่วมดำเนินกิจกรรม

3) ให้เด็กจับคู่กันสองคนจากนั้นแจกกระดาษปรีฟคนละสองแผ่น

4) ให้เพื่อนที่เป็นคู่ของตนเองวาดร่างกายของเราโดยเราบอกว่าคุณภาพของเราจากนั้นให้เพื่อนใช้ปากกาลากเส้นร่างกายของเราลงบนกระดาษปรีฟเมื่อเสร็จแล้ว ทำให้เพื่อนที่เป็นคู่ของเราโดยทำเช่นเดียวกัน

5) เมื่อลากเส้นร่างกายเสร็จทั้งสองคนแล้วให้แต่ละคนใช้กรรไกรตัดกระดาษปรีฟ(ร่างกายของตนเอง)ตามเส้นที่ได้ แต่ละคนจะได้ตุ๊กตาซึ่งเป็นร่างกายของตนเองที่ตัดจากกระดาษปรีฟ

6) ให้เด็กแต่ละคนวิเคราะห์ว่าในร่างกายของตนเองมีส่วนใดที่เด็กคิดว่าเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดให้เรียงลำดับความสำคัญตั้งแต่อันดับ1(สำคัญที่สุด)ไปจนถึงอันดับ5 โดยเขียนเลขกำกับไว้บริเวณนั้นบนตุ๊กตากระดาษปรีฟ

7) ให้เด็กแต่ละคนบอกเหตุผลในเวทีใหญ่ว่าทำไมตนเองจึงเลือกส่วนนั้นๆของร่างกายเป็นอันดับ1จนถึงอันดับ5

8) นักวิจัยนำข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาของเด็กแต่ละคน(เด็กแต่ละคนได้วิเคราะห์ปัญหาและเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาของตนเองไว้เรียบร้อยแล้วจากกิจกรรมครั้งที่ผ่านมา)คืนให้เด็ก

9) แจกการ์ดสีขนาด 10X20 ซม. ให้คนละ5แผ่นจากนั้นให้เด็กแต่ละคนคัดลอกประเด็นปัญหาของตนเอง(จากกระดาษประเด็นปัญหาที่คืนให้)โดยการดสี1แผ่นให้เขียน1ประเด็นปัญหา

10) ให้เด็กแต่ละคนเลือกประเด็นปัญหาของตนเอง(จากการดสี) เรียงลำดับโดย(1)เป็น

ปัญหาที่เร่งด่วน (2) เด็กคิดว่าตนเองสามารถจะแก้ไขปัญหได้และเด็กจะต้องมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาด้วยโดยอาจจะต้องมีคนอื่นเข้ามาช่วยเหลือบางส่วน

11) ให้เด็กนำการ์ดสีที่เป็นประเด็นปัญหาจากข้อ10ที่เด็กเรียงลำดับแล้ว ไปติดไว้ตามลำดับหมายเลขบนกระดานปูฟที่เป็นตุ๊กตาร่างกายของตนเอง

12) ให้เด็กแต่ละคนวิเคราะห์หาแนวทางการแก้ไขปัญหแต่ละประเด็นที่เป็นปัญหาของตนเอง แล้วเขียนวิธีการแก้ไขปัญหไว้ที่ด้านล่างของแต่ละประเด็นปัญหานั้นๆ

13) ให้เด็กแต่ละคนวิเคราะห์ว่าคนในครอบครัวและ/ญาติ มีใครบ้างที่จะเข้ามาร่วมแก้ปัญหแต่ละประเด็นที่เป็นปัญหาของตนเอง โดยใช้ตุ๊กตากระดาดขนาดเล็กเป็นสัญลักษณ์แทนคนในครอบครัวและ/ญาติ จากนั้นให้เด็กเขียนชื่อบุคคลพร้อมทั้งบทบาทที่จะมาร่วมแก้ไขปัญหใส่บนตุ๊กตากระดาด แล้วนำตุ๊กตากระดาดติดไว้ที่ประเด็นปัญหานั้นๆ

14) ปัญหาของเด็กบางเรื่องจำเป็นต้องมีคนอื่น(นอกจากคนในครอบครัวและ/ญาติ)เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญห โดยใช้ตุ๊กตากระดาดขนาดเล็ก(ใช้สีที่แตกต่างจากตุ๊กตาข้อ13)เป็นสัญลักษณ์แทนคนอื่นที่จะมาร่วมแก้ไขปัญห จากนั้นให้เด็กเขียนชื่อบุคคลพร้อมทั้งบทบาทที่จะมาร่วมแก้ไขปัญหใส่บนตุ๊กตากระดาด แล้วนำตุ๊กตากระดาดติดไว้ที่ประเด็นปัญหานั้นๆ

15) ให้เด็กแต่ละคนนำเสนอข้อมูลของตนเองในที่ประชุมใหญ่และให้สมาชิกช่วยกันอภิปรายพร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะ

16) เด็กแต่ละคนนำแผนงานของตนเองเสนอในที่ประชุมใหญ่และให้สมาชิกช่วยกันอภิปรายพร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะ

ผลที่เกิดขึ้น

1) เป็นการกระตุ้นให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการวางแผนเพื่อพัฒนาตนเอง เป็นการวางแผนที่ทำให้เด็กไม่ได้กังวลหรือไม่แน่ใจว่าตนเองกำลังคิดงาน แต่เด็กคิดว่าตนเองกำลังสนุกกับการทำกิจกรรม และกล้าแสดงออกมากขึ้น

3) เป็นการวางแผนที่เด็กต้องช่วยเหลือกัน ซึ่งทำให้เด็กเห็นว่าตนเองก็มีคุณค่า สามารถช่วยเหลือเพื่อนได้ตามศักยภาพของตนเอง

4) เป็นการสร้างความผูกพันอันดีระหว่างแกนนำเด็กและเยาวชนกับเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

นักวิจัยนำข้อมูลจากที่เด็กวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางการแก้ไขมาวางแผนจัดกิจกรรมนี้โดยมีวิทยากรหลักเป็นแกนนำเด็กและเยาวชนรวมทั้งแกนนำเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ ซึ่งทั้งหมดได้ผ่านการฝึกมาแล้ว กิจกรรมเน้นแบบไม่เป็นทางการมีเกมส์แทรก กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมสนุกและได้สวระความรู้พร้อมได้แนวทางการปฏิบัติเช่นเด็กบางคนบอกว่าจะเพาะเห็ดฟาง โดยให้ตนเองและลุงแก้วช่วยหาฟาง ให้พี่แนนช่วยสอนวิธีการทำ เป็นต้น

5.2 กิจกรรมการพัฒนาทักษะชีวิตเด็ก

กิจกรรมที่หนึ่ง

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความเชื่อมั่นในตนเองและมองเห็นคุณค่าของตนเอง
- 2) เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายคิดและเชื่อมโยงได้ว่าการกระทำในปัจจุบันจะมีผลกระทบถึง

อนาคต

3) เพื่อเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างแกนนำเยาวชนกับเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์โดยแกนนำเยาวชนเป็นพี่เลี้ยง/วิทยากร ในการดำเนินกิจกรรม

กลุ่มเป้าหมาย

เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์และผ่านกิจกรรมต่างๆของโครงการมาแล้ว

วิธีการ

- 1) นักวิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์การดำเนินกิจกรรม
- 2) กิจกรรมสั้นทบทวนการแทรกเป็นระยะๆในกิจกรรมหลัก
- 3) นักวิจัยให้กลุ่มเป้าหมายช่วยกันเรียงลำดับภาพวงจรชีวิตของคนทั่วไปว่าเป็นอย่างไรบ้าง (นักวิจัยเตรียมภาพวงจรชีวิตของคนมาให้เช่น วัยทารก , วัยเด็ก , เรียนประถม/มัธยม , เรียนอุดมศึกษา , ทำงาน , มีครอบครัว , วัยผู้ใหญ่/วัยกลางคน และผู้สูงอายุ)

สื่อที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมวงจรชีวิต

4) ให้กลุ่มเป้าหมายช่วยกันเสนอว่าตนเองผ่านวัยใดมาแล้วบ้างและปัจจุบันตนเองกำลังอยู่ในวัยใด

5) กลุ่มเป้าหมายช่วยกันสรุปว่ากลุ่มเป้าหมายทุกคนจะต้องผ่านอีกกี่วัยๆใดบ้าง ดังนั้นถ้ากลุ่มเป้าหมายแต่ละคนวางฐานให้มั่นคงคือทำปัจจุบันให้ดีจะมีผลต่อเนื่องไปสู่วันข้างหน้าคืออนาคตของตนเอง

6) แบ่งกลุ่มเป้าหมายเป็นสองกลุ่มโดยใช้เกมส์

7) ให้กลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มไปช่วยกันหาคำตอบว่าวัยที่ตนเองเป็นอยู่ในปัจจุบัน(เรียน ประถม/มัธยม) สิ่งที่เราควรทำมีอะไรบ้างและสิ่งที่ไม่ควรทำมีอะไรบ้าง แล้วเขียนคำตอบลงบน กระดาษปรีฟ โดยทุกคำตอบต้องมีการอธิบายเหตุผล

8) ตัวแทนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลของกลุ่มย่อยในที่ประชุมกลุ่มใหญ่

9) สมาชิกช่วยกันอภิปรายและนักวิจัยเพิ่มเติม

10) กลุ่มเป้าหมายและวิทยากรช่วยกันสรุป

เน้นเพื่อให้เห็นว่าการกระทำในปัจจุบัน ย่อมมีผลต่ออนาคต การกระทำในวัยเด็ก (เรียน ประถม/มัธยม) ผลนั้นอาจเกิดขึ้นเฉพาะกับตัวเรา หรืออาจเกิดขึ้นทั้งกับ ตัวเรา ครอบครัว และคนอื่นๆในหมู่บ้าน ดังนั้นเราจะเลือกทำสิ่งใดบ้างต้องคิดให้ดี เพราะจะมีผลต่ออนาคตของเรา

กิจกรรมที่สอง

วัตถุประสงค์

1) เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายรู้จักเลือกความหวังที่ต้องการอย่างแท้จริงและมีความเป็นไปได้
2) เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายรู้จักคิดหาหนทางและเลือกวิธีการไปสู่ความหวังนั้น สามารถตัดสินใจเลือกได้โดยไม่ผิดศีลธรรมและไม่เป็นการเอาเปรียบผู้อื่น

3) เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเข้าใจถึงการกระทำบางอย่างในปัจจุบัน ที่อาจมีผลให้ผิดหวังหรือ สมหวังได้ในอนาคต

4) เพื่อเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างแกนนำเยาวชนกับเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรค เอดส์โดยแกนนำเยาวชนเป็นพี่เลี้ยง/วิทยากร ในการดำเนินกิจกรรม

กลุ่มเป้าหมาย

เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์และผ่านกิจกรรมต่างๆของโครงการมาแล้ว

วิธีการ

1) นักวิจัยทบทวนกิจกรรมทีหนึ่ง

จากนั้นเกริ่นนำ ชีวิตเราจะสดใสและมีความหมาย ถ้าเรามีความหวัง(อยากมี , อยากเป็น ,อยากได้) เป็นตัวผลักดันให้เรามีกำลังใจ มุมานะเดินไปให้ถึงความหวัง ที่เราวางไว้ ความหวังจะเหมือนตัวช่วยให้เราเดินไปตรงทางไปถึงจุดหมายของเรา ได้เร็วขึ้น และตอนนี้เราจะมาดูกันว่าแต่ละคนมีความหวังอะไรบ้าง

2) ให้กลุ่มเป้าหมายทุกคนเขียนความหวัง(อยากมี , อยากเป็น , อยากได้)ของตนเอง คนละสองข้อใส่ลงในกระดาษรูปตะวันที่แจกให้พร้อมเขียนชื่อตนเองด้วย จากนั้นให้กลุ่มเป้าหมายนำกระดาษรูปตะวันที่เป็นความหวังของตนเองไปติดไว้ที่ด้านหน้าห้อง

3) กลุ่มเป้าหมายและนักวิจัยร่วมกันสรุป

พวกเราทุกคนมีความหวัง(อยากมี , อยากเป็น , อยากได้)มากมายในชีวิต คนเราทุกคนมีความหวัง ความหวังบางอย่างเหมือนกันบางอย่างแตกต่างกัน โดยทั่วไปความหวังมีสองประเภทคือ(1)ความหวังที่เป็นจริงได้มาก(2)ความหวังที่เป็นจริงได้น้อย แต่คนเราทุกคนมีความหวังในชีวิตนั้นเป็นสิ่งที่ดี เพราะความหวังจะเป็นเหมือนแรงผลักดันให้คนเรามีกำลังใจอยู่เสมอ น้องทุกคนคงต้องการจะไปสู่ความหวังที่ตนเองคิดไว้เปรียบเหมือนดวงตะวันที่อยู่ไกลออกไปเราจะเอื้อมมือไปไขว่คว้ามาได้อย่างไร

4) นักวิจัยเสนอข้อคิด/ขั้นตอนสำหรับการเดินทางไปสู่ความหวัง

- (1) ต้องถามใจตัวเองก่อนว่า “หวังอะไรแน่ “ อยากได้มากแค่ไหน
- (2) ต้องคิดว่า ความหวังนั้น “จะเป็นจริงได้มากหรือน้อยแค่ไหน”
- (3) “ทำอย่างไรจึงจะได้ตามที่หวัง” คือการรู้จักคิดหาทางเลือกหลายๆทาง (ทางเลือกแต่ละทางมีข้อดีและข้อเสียอะไรบ้าง) ในการที่จะทำได้ความหวังนั้นมาและรู้จักเลือกว่าจะเดินทางไหน (ทางเลือกที่มีข้อดีมากกว่าข้อเสีย)

การเลือกทางเดินเพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งความหวังนั้นต้องคำนึงถึง

- สิ่งที่ทำไปจะต้องไม่ผิดศีลธรรมและไม่ผิดกฎหมาย
- ต้องไม่ทำร้ายตนเองและไม่ทำร้ายผู้อื่น
- จะต้องไม่เอาเปรียบผู้อื่น
- ต้องรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา

- (4) “ถ้าสมหวังให้ภูมิใจ หรือถ้าผิดหวังให้สู้ต่อ” คือยอมรับผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตนเอง เราจะต้องรู้ว่าถ้าทำอะไรลงไปแล้ว ผลที่เกิดขึ้นจะเป็นอย่างไรก็ต้องยอมรับได้

5) ให้กลุ่มเป้าหมายนำกระดาษรูปตะวันที่เป็นความหวังของตนเองทั้งสองข้อกลับไปวิเคราะห์ว่าตนเองหวังอะไรแน่และความหวังนั้นข้อใดที่เป็นไปได้มากและความหวังข้อใดที่เป็นไป

ได้น้อย จากนั้นนำความหวังทั้งสองข้อติดไว้บนกระดาดรูปที่แจกให้โดยแยกความหวังที่เป็นไปได้มากไว้ด้านหนึ่ง และความหวังที่เป็นไปได้น้อยไว้อีกด้านหนึ่งของกระดาดรูป

6) ให้กลุ่มเป้าหมายทุกคนเสนอและเลือกประเด็นความหวังที่เป็นไปได้มากจำนวนหนึ่งข้อ (เป็นความหวังส่วนใหญ่ที่กลุ่มเป้าหมายคิดไว้แล้ว) เพื่อทำเป็นตัวอย่างตามข้อคิด/ขั้นตอนดังนี้ โดยให้กลุ่มเป้าหมายเป็นผู้แสดงความคิดเห็น อภิปรายและเสนอแนวทาง

(1) ต้องถามใจตัวเองก่อนว่า “หวังอะไรแน่ ” อยากได้มากแค่ไหน

(2) ต้องคิดว่า ความหวังนั้น “จะเป็นจริงได้มากหรือน้อยแค่ไหน”

(3) “ทำอย่างไรจึงจะได้ตามที่หวัง” คือการรู้จักคิดหาทางเลือกหลายๆทาง (ทางเลือกแต่ละทางมีข้อดีและข้อเสียอะไรบ้าง) ในการที่จะทำใหได้ความหวังนั้นมา และรู้จักเลือกว่าจะเดินทางไหน (ทางเลือกที่มีข้อดีมากกว่าข้อเสีย)

การเลือกทางเดินเพื่อที่จะให้ได้นั้นความหวังนั้นต้องคำนึงถึง

-สิ่งที่ทำไปจะต้องไม่ผิดศีลธรรมและไม่ผิดกฎหมาย

-ต้องไม่ทำร้ายตนเองและไม่ทำร้ายผู้อื่น

-จะต้องไม่เอาัดเอาเปรียบผู้อื่น

-ต้องรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา

(4) “ถ้าสมหวังให้ภูมิใจ หรือถ้าผิดหวังให้สู้ต่อ” คือยอมรับผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตนเอง เราจะต้องรู้ว่าถ้าทำอะไรลงไปแล้ว ผลที่เกิดขึ้นจะเป็นอย่างไร ก็ต้องยอมรับได้

7) แบ่งกลุ่มย่อยเป็นสามกลุ่มโดยใช้เกมสลับ แต่ละกลุ่มมีพี่เลี้ยงช่วย จากนั้นให้แต่ละกลุ่มไปทำความหวังของตนเอง ตามข้อคิด/ขั้นตอนที่ได้ทดลองทำ

8) กลุ่มเป้าหมายเสนอข้อมูลของตนเองในที่ประชุมกลุ่มย่อยและให้สมาชิกช่วยกันอภิปราย

9) กลุ่มเป้าหมายร่วมกันสรุปกิจกรรมเส้นทางสู่ความหวังและนักวิจัยช่วยเพิ่มให้สมบูรณ์

เกี่ยวกับความหวังที่เป็นไปได้มากและความหวังที่เป็นไปได้น้อย ความหวังบางอย่าง เป็นความหวังระยะสั้น บางอย่างเป็นระยะยาวต้องใช้เวลานานในอนาคต การกระทำบางอย่างอาจจะทำให้ไปไม่ถึงความหวังที่ตั้งไว้

น้องทุกคนพอถึงตอนนี้แล้ว น้องคงจะทราบแล้วว่า ความหวังในดวงตาของน้อง ทั้งสองดวงนั้น บางดวงก็เป็นความหวังใกล้แค่เอื้อมที่น้องสามารถจะไขว่คว้ามาได้ โดยใช้เวลาไม่นานนัก บางดวงเป็นความหวังระยะไกลต้องใช้เวลายาวนานและความอดทนสูง แต่ต้องให้เวลากับมันเพื่อเดินทางไปสู่จุดหมายนั้นๆ

บางครั้งไม่สามารถเก็บตะวันได้แม้แต่ดวงเดียว หรือเดินทางยังไม่ถึง น้องอย่าท้อแท้ ต้องถามตนเองว่า

- (1)เราหวังเกินไปหรือฝันเกินไปหรือไม่
- (2)เราพยายามเต็มที่แล้วหรือยัง
- (3)มีทางเลือกอื่นๆอีกหรือไม่ หรือมีความหวังอื่นๆอีกหรือไม่ ที่สามารถทดแทนกันได้
- (4)เราลองหาที่ปรึกษาหรือผู้ช่วยได้หรือไม่
- (5)เราต้องไม่ท้อแท้เสียใจ โทษตัวเอง หรือดูถูกตัวเองให้มากเกินไป เราต้องลุกขึ้นมาต่อสู้ใหม่อีก สิ่งที่ผ่านมาถือว่าเป็นบทเรียน

และถ้าเราสมหวัง เราต้อง

- (1)ภูมิใจในตัวเอง
- (2)ชมตัวเองว่าเราเก่ง
- (3)พยายามทำดีต่อไปและให้ดีกว่าเดิม

10)กลุ่มเป้าหมายนำเอกสารและผลการดำเนินกิจกรรมซึ่งเป็นข้อมูลของตนเองกลับไปบ้านเพื่อใช้เป็นตัวอย่างในการวางแผนงานอื่นๆ

ผลที่เกิดขึ้น

1)เป็นการสร้างความผูกพันอันดีระหว่างแกนนำเด็กและเยาวชนกับเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ ผลที่ตามมาทำให้แกนนำเด็กและเยาวชนเกิดความเอื้ออาทรและช่วยเหลือเด็กฯ

2)ทำให้เด็กเข้าใจในตนเองมากขึ้นและได้มองอนาคตของตนเอง โดยเด็กกลุ่มเป้าหมายได้มีโอกาสคิดและวิเคราะห์เรื่องที่เกี่ยวข้องกับตนเองในปัจจุบันและจะเชื่อมโยงไปถึงอนาคตของเด็ก

3)เป็นการกระตุ้นให้เด็กมองเห็นว่าตนเองมีคุณค่า สามารถช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นได้

นักวิจัยนำข้อมูลจากที่เด็กวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางการแก้ไขมาวางแผนจัดกิจกรรมนี้โดยมีวิทยากรหลักเป็นแกนนำเด็กและเยาวชนรวมทั้งแกนนำเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ ซึ่งทั้งหมดได้ผ่านการฝึกมาแล้ว กิจกรรมเน้นแบบไม่เป็นทางการมีเกมส์แทรก กลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมสนุกและได้สาระความรู้พร้อมได้แนวทางการปฏิบัติ การให้ความรู้ผ่านกิจกรรมต่างๆไม่ใช่วิธีการบรรยาย ให้กลุ่มเป้าหมายได้มีโอกาสฝึกทักษะทดลองปฏิบัติ

เช่นกลุ่มเป้าหมายเป็นเด็กผู้หญิงคนหนึ่งอายุ14ปีบอกว่ามีครั้งหนึ่งตนเองบอกยายว่าจะไปหาเพื่อนในเมืองแต่ยายไม่ให้ไป ตนเองหนีไปหาเพื่อน(ไปเที่ยว) เมื่อกลับมาบ้านเห็นน้องนั่งอยู่กับยายยังไม่ได้กินข้าวเย็น(ซึ่งเป็นหน้าที่ของเรา) เมื่อทำกิจกรรมครั้งนี้จึงรู้ว่าสิ่งที่เราทำไปมันไป

กระทบกับคนอื่นด้วยซึ่งขณะนั้นเราไม่ได้คิดว่ามันจะไปกระทบกับคนอื่น เช่นครั้งนั้นทำให้ยายและน้องไม่ได้กินข้าวเย็นเพราะยายอายุมากและน้องยังเด็ก ทำอะไรไม่ได้ ทั้งหมดที่ผ่านมาเป็นหน้าที่ของเรา

5.3 การทำการเกษตรเพื่อการพึ่งตนเอง

วัตถุประสงค์

1) เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเห็นคุณค่าของตนเอง รู้จักการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และภาคภูมิใจในตนเอง

2) เพื่อเป็นการลดรายจ่ายในครอบครัวของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

3) เพื่อเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างแกนนำเยาวชนกับเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์โดยแกนนำเยาวชนเป็นผู้เลี้ยงในการดำเนินกิจกรรม

กลุ่มเป้าหมาย

เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์และผ่านกิจกรรมต่างๆของโครงการมาแล้ว

วิธีการ

1) นักวิจัยนำเสนอปัญหาของเด็กแต่ละคนที่เคยวิเคราะห์ไว้ ทุกคนมีปัญหารื่องเศรษฐกิจและทุกคนได้วางแผนไว้แล้วในการทำกิจกรรมที่ผ่านมา วันนี้จะหาทางปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหารื่องเศรษฐกิจ

2) ให้การศึกษาเรื่องการเกษตรเพื่อการพึ่งตนเองแก่กลุ่มเป้าหมาย โดยการพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์

3) ประสานงานสถานที่ศึกษาดูงาน

4) เตรียมกลุ่มเป้าหมายที่จะไปศึกษาดูงาน

4.1 นักวิจัยเล่าให้ฟังข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสถานที่ที่จะไปศึกษาดูงาน

4.2 กลุ่มเป้าหมายเตรียมประเด็น/คำถามที่จะไปแลกเปลี่ยนประสบการณ์(เน้นกระบวนการ)

5) ก่อนแยกย้ายกันกลับบ้าน เปิดเวทีให้กลุ่มเป้าหมายช่วยกันเสนอว่าได้เรียนรู้อะไรบ้าง และจะนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานครั้งนี้ไปปฏิบัติอย่างไรโดยแต่ละคนเทียบกับแผนที่เคยวางไว้

6) แต่ละคนวางแผนการทำกิจกรรมที่บ้านของตนเองพร้อมทั้งการไปช่วยบ้านคนอื่น

ผลที่เกิดขึ้น

1) เด็กสามารถช่วยครอบครัวได้เช่นการการปลูกผักและเลี้ยงปลาในบ่อซีเมนต์ เพื่อช่วยลดรายจ่ายในครอบครัว

2) เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ได้มีการไปช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ยังมี
แกนนำเด็กและเยาวชน ร่วมให้กำลังใจและช่วยดูแลด้วย

3) เด็กเกิดความภาคภูมิใจที่ตนเองมีส่วนช่วยครอบครัวและสามารถไปช่วยเพื่อนได้ด้วย

4) เป็นการสร้างความผูกพันอันดีระหว่างแกนนำเด็กและเยาวชนกับเด็กที่ได้รับผลกระทบ
จากโรคเอดส์ ผลที่ตามมาทำให้แกนนำเด็กและเยาวชนเกิดความเอื้ออาทรและช่วยเหลือช่วยเหลือ
เหล่านี้

นักวิจัยนำข้อมูลที่เป็นปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหามาของเด็กและสมาชิกในครอบ
ครัวที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์มาวางแผนร่วมกับ กลุ่มเป้าหมายและแกนนำเด็ก/เยาวชน
จากนั้นประสานงานกับพื้นที่ต่างๆที่จะให้กลุ่มเป้าหมายไปศึกษาดูงานเพื่อทำกิจกรรมลดรายจ่าย
ในครอบครัวของตนเอง

การจัดกิจกรรมนี้ตอบสนองตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย และให้แกนนำเด็ก/
เยาวชนเป็นกลไกในการช่วยเหลือเด็ก โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากคณะกรรมการ
องค์การบริหารส่วนตำบลและคณะกรรมการกองทุนหมุนเวียนทุกหมู่บ้าน

6.กิจกรรมกับคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล

6.1 การวางแผนงานร่วมกับคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล

วัตถุประสงค์

1) เพื่อให้คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)ตระหนักถึงปัญหาของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์และมีส่วนร่วมในการวางแผนงานเพื่อการพัฒนาเด็กฯ

2) เพื่อให้แกนนำกลุ่มต่างๆที่ร่วมในโครงการ ได้เรียนรู้กระบวนการวางแผนงานร่วมกันหลายฝ่ายเพื่อการพัฒนาเด็กฯโดยใช้ผลจากการศึกษาเป็นข้อมูลในการวางแผน

กลุ่มเป้าหมาย

คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล ตัวแทนแกนนำเด็กและเยาวชน ตัวแทนแกนนำผู้นำชุมชนและตัวแทนครู

วิธีการ

1) นักวิจัยประสานงานคณะกรรมการ อบต.

2) นักวิจัยเตรียมแกนนำเด็ก/เยาวชน แกนนำผู้นำและอาสาสมัครและครูเพื่อนำเสนอแผนงานการพัฒนาของกลุ่มของตนเองและการพัฒนาเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

2.1 แกนนำเด็กและเยาวชนร่วมกันจัดทำแผนงานการพัฒนาให้เข้มแข็งและแผนงานการพัฒนาเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ โดยนำข้อมูลจากการทำกิจกรรมที่ผ่านมาเป็นข้อมูลในการวางแผนงาน และหาตัวแทนสำหรับเสนอแผนงานของกลุ่ม

2.2 แกนนำผู้นำและอาสาสมัครร่วมกันจัดทำข้อเสนอการจัดทำกองทุนหมุนเวียนเพื่อการช่วยเหลือเด็กและสมาชิกในครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

2.3 ครูร่วมกันทำแผนงานการสร้างเสริมศักยภาพ และแผนงานการพัฒนาเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

3) จัดเวทีโดยนักวิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ กระบวนการดำเนินงานที่ผ่านมาและผลจากการศึกษาเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

4) ตัวแทนแกนนำเด็ก/เยาวชน ตัวแทนอาสาสมัครและตัวแทนครู นำเสนอแผนงานการพัฒนาและพัฒนาเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ สมาชิกช่วยเสริม อภิปรายซักถามและปรับแผนงานให้สอดคล้องกัน

5) ตัวแทนคณะกรรมการ อบต.เสนอแนวคิดการทำงานพัฒนาที่ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา และแนวทางที่ อบต.จะสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มต่างๆ

6) อภิปรายและซักถามทั่วไป

ผลที่เกิดขึ้น

1) แกนนำกลุ่มต่างๆ ได้มีโอกาสนำเสนองานที่กลุ่มของตนเองต้องการที่จะทำ ซึ่งเป็นความต้องการของกลุ่มและเป็นแนวทางที่จะทำให้กลุ่มเกิดความเข้มแข็ง

2) ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนเพื่ออนาคตของตนเองและการพัฒนาเด็กที่ด้อยโอกาส

3) ทำให้คณะกรรมการอบต.ตระหนักถึงปัญหาของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ และเห็นความสำคัญของทุกกลุ่ม ในการที่จะเข้ามาร่วมกันวางแผนและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน โดยเฉพาะกับเด็กที่ด้อยโอกาสเช่นเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ ซึ่งคณะกรรมการ อบต.จะปรับแผนพัฒนาตำบล 5 ปี และจะนำแผนงานของทุกกลุ่มบรรจุในแผนพัฒนาตำบล เพื่อสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มต่อไป

เนื่องจากผู้ประสานงานโครงการเป็นคนในพื้นที่และมีการประสานงานโดยการเล่าความก้าวหน้างานของโครงการให้กับคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลรับรู้ข้อมูลแบบไม่เป็นทางการอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้แล้วประธานกรรมการบริหาร อบต.และคณะกรรมการอบต.หลายคน (ส่วนมาก) มีแนวคิดในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนโดยต้องการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม แต่ยังไม่มีแนวทางที่ชัดเจนเมื่อโครงการเข้ามาและมีแนวคิดเดียวกัน จึงทำให้กลุ่มเป้าหมายให้ความสนใจและพร้อมที่จะสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มต่างๆ

6.2 การประสานงาน/ติดตามงานกับคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล

วัตถุประสงค์

1) เพื่อกระตุ้นและเป็นการติดตามเรื่องเกี่ยวกับงบประมาณที่กลุ่มเป้าหมายจะสนับสนุนให้แกนนำกลุ่มต่างๆ นำไปดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน

2) เพื่อสร้างเสริมศักยภาพคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล ให้มีแนวคิดในการพัฒนาสังคมและให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการพัฒนา

กลุ่มเป้าหมาย

คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล

วิธีการ

1) นักวิจัยในพื้นที่ประสานงาน(ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ)กับคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล อย่างต่อเนื่อง

2) นักวิจัยในพื้นที่และหัวหน้าโครงการ ร่วมประชุม ให้คำปรึกษาและเสนอแนวคิดการพัฒนาด้านสังคมและการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน

ผลที่เกิดขึ้น

1) คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล มีการประสานงาน ขอคำปรึกษาและเชิญนักวิจัยเข้าร่วมในการประชุมของคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล

2) คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล มีการปรับแผนงานการพัฒนา 5 ปี โดยเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนและผู้ที่ด้อยโอกาส

3) มีการจัดทำแผนงานเกี่ยวกับการจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน ให้เป็นผู้ดำเนินกิจกรรม เพื่อแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน เช่น แผนการจัดสรรงบประมาณให้แก่กองทุนหมุนเวียนที่ก่อตั้งโดยโครงการนี้หมู่บ้านละ 5,000 บาท และแผนการจัดสรรงบประมาณจำนวน 9,000 บาท ให้แก่แกนนำเด็กและเยาวชนที่จะดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในหมู่บ้านเพื่อแก้ไขปัญหาเรื้อรังโรคเอดส์ และแผนการสนับสนุนกิจกรรมของครูที่จะทำกิจกรรมลดรายจ่ายในครอบครัวของเด็กจำนวน 5,000 บาท

เนื่องจากผู้ประสานงานโครงการเป็นคนในพื้นที่และมีการประสานงานโดยการเล่าความก้าวหน้างานของโครงการให้กับคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลรับรู้ข้อมูลแบบไม่เป็นทางการอย่างต่อเนื่อง

7.การสร้างเสริมและพัฒนาศักยภาพนักวิจัย

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อเป็นการเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานกิจกรรม ปัญหาอุปสรรคและร่วมกันวางแผนการแก้ไขปัญหา และวางแผนการดำเนินงานต่อไป
- 2) เพื่อพัฒนาแนวคิด เทคนิคและกระบวนการ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแก่นักวิจัย

กลุ่มเป้าหมาย

นักวิจัยในโครงการ

วิธีการ

- 1) หัวหน้าโครงการติดตามงานใช้วิธีการพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์อย่างไม่เป็นทางการกับนักวิจัยแต่ละคนอย่างต่อเนื่อง
- 2) ประชุมนักวิจัยเดือนละครั้ง
- 3) นักวิจัยนำเสนอรายงานความก้าวหน้า ปัญหาอุปสรรคร่วมกันหาแนวทางการแก้ไขปัญหา บทเรียนที่ได้รับ ปรับยุทธวิธีให้เหมาะสมและวางแผนการดำเนินงานต่อไป

ผลที่เกิดขึ้น

นักวิจัยได้เรียนรู้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้น

การพัฒนานักวิจัยเน้นการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ เช่นหัวหน้าโครงการนัดนักวิจัยที่โรงเรียนช่วงที่นักวิจัยว่าง เพื่อพูดคุย ชักถามแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การพัฒนาครูในลักษณะดังกล่าวทำให้ครูกล้าพูดและกล้าแสดงออกมากขึ้นเนื่องจากการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ ครูไม่ต้องเตรียมตัวมาก่อน พูดคุย ชักถามจากประสบการณ์ที่เกิดขึ้น และเป็นการพูดคุยแบบผู้ร่วมงานเดียวกันไม่ใช่ลักษณะที่เป็นหัวหน้าโครงการกับลูกน้อง

นอกจากนี้แล้วโครงการได้จัดเวทีให้กลุ่มเป้าหมายได้นำเสนอข้อมูลและประสบการณ์การทำงานร่วมกัน นักวิจัย(ครู)เป็นผู้มีบทบาทหลักในการนำเสนอข้อมูลและประสบการณ์ สำหรับหัวหน้าโครงการมีบทบาทช่วยตั้งประเด็นคำถาม ช่วยเพิ่มเติมข้อมูล(ให้ความรู้)และช่วยสรุป

บทที่ 5

ผลการศึกษาชุมชน

ประวัติชุมชนวอแก้ว

ตำบลวอแก้ว เป็นตำบลหนึ่งใน อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดลำปาง อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอน้ำขุ่น ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 18 กิโลเมตร ทิศเหนือติดกับ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ทิศใต้ติดกับ ตำบลน้ำขุ่น และตำบลหนองหล่ม อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดลำปาง ทิศตะวันออกติดกับ ตำบลบ้านเอื้อม,ตำบลหนองหล่ม และอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ทิศตะวันตกติดกับ ตำบลเวียงตาล อำเภอน้ำขุ่นจังหวัดลำปาง ตำบลวอแก้วมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเนินเขาและภูเขา โดยมีบางส่วนอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติขุนตาล มีที่ราบเชิงเขาเป็นพื้นที่ทำการเกษตร ตำบลวอแก้ว ประกอบด้วย 6 หมู่บ้าน มีจำนวน 1,083 หลังคาเรือน ประชากรมีทั้งหมดจำนวน 4,676 คน แบ่งเป็นเพศชาย 2,378 คน เพศหญิง 2,298 คน ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพหลักทางการเกษตร และรับจ้างทั่วไป มีบางส่วนทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมที่อำเภอน้ำขุ่น และที่อำเภอเมือง เส้นทางคมนาคมเข้าสู่ตำบลวอแก้วมี 3 เส้นทาง คือ 1) ถนนลาดยางจากตำบลหนองหล่ม 2) ถนนลาดยางจากตำบลน้ำขุ่น และ 3) ถนนลูกรังจากตำบลบ้านเอื้อม อำเภอเมือง ถนนภายในหมู่บ้านเป็นถนนลาดยางและคอนกรีตเสริมไม้ไผ่เกือบทั้งหมด

ลักษณะทางสังคม

จากคำบอกเล่าของผู้นำชุมชนและผู้สูงอายุในชุมชน ทราบว่าแต่เดิมตำบลวอแก้วเป็นพื้นที่ปกครองส่วนหนึ่งของตำบลหนองหล่ม และเนื่องจากตำบลหนองหล่มเป็นตำบลที่มีพื้นที่มาก ทำให้ไม่สามารถปกครองดูแลได้อย่างทั่วถึง ทางราชการจึงได้ยกฐานะหมู่บ้านวอแก้ว เป็นหน่วยการปกครองระดับตำบล ชุมชนตำบลวอแก้ว เป็นชุมชนเก่าแก่ มีชาวบ้านอยู่อาศัยมานานหลายร้อยปี จากชุมชนเล็ก ๆ ที่มีประชากรไม่มาก แต่งานสืบลูกสืบหลานมาจนถึงปัจจุบัน

ในอดีต สภาพบ้านเรือนที่อยู่อาศัยเป็นบ้านใต้ถุนสูง เสาบ้านทำด้วยไม้ พื้นและฝาบ้านทำด้วยไม้หรือฟาก หลังคามุงด้วยหญ้าคาหรือใบตอง ในป่ามีต้นไม้ใหญ่มากขึ้นอย่างหนาแน่น ป่ามีความอุดมสมบูรณ์ มีลำห้วยไหลผ่าน 3 สาย คือ ห้วยแม่เปิบ, ห้วยแม่เป็ด และห้วยแม่ติ้ว น้ำในลำห้วยจะไหลตลอดทั้งปี และมีปลารายน้ำให้เห็นเป็นฝูง ๆ ความเป็นอยู่ของชุมชนในขณะนั้นเป็นลักษณะพึ่งพาอาศัยกัน ผลผลิตต่าง ๆ ทางเกษตรเป็นการผลิตเพื่อยังชีพ มีการปลูกข้าว ปลูกผัก ไร่บริเวณในครัวเรือน หรือแลกเปลี่ยนในชุมชน บางครั้งก็ขายได้บ้างแต่ไม่มากนัก ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งอาหารที่ทุกคนสามารถไปหาสัตว์ป่า เห็ดป่า หน่อไม้ ผัก ปลูก ปลา กบ เขียด มาทำอาหารกิน หรือการใช้ประโยชน์อื่น ๆ จากป่า

การติดต่อระหว่างชุมชนเป็นไปด้วยความยากลำบาก ต้องอาศัยการเดินเท้า หรือเกวียน ลัดเลาะไปตามลำห้วย ในฤดูฝนมักมีน้ำขังเฉอะแฉะ มีโคลนตม หากฝนตกมาก ๆ มีน้ำหลาก ก็ไม่สามารถเดินทางไปมาหาสู่กันได้ ประมาณปี 2490 ได้มีการสร้างทางเกวียนเข้าสู่ตัวอำเภอ ทำให้มีความสะดวกขึ้นในการติดต่อกับภายนอก เส้นทางคมนาคมในตำบลและที่ใช้ติดต่อภายนอกได้รับการปรับปรุงเรื่อยมา จากทางเดินเท้าจนกลายเป็นถนนลูกรังประมาณปี 2510 และลาดยางถนนครบทุกหมู่บ้านรวมทั้งถนนเชื่อมต่อกับอำเภอ ประมาณปี 2511 มีไฟฟ้าใช้ใน 2 หมู่บ้านโดยใช้เครื่องปั่นไฟฟ้าเดินเครื่องตั้งแต่เวลา 18.00 น. ถึง 24.00 น. ต่อมาประมาณปี 2525 จึงมีไฟฟ้าใช้ทั้งตำบล เมื่อการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคขยายสายไฟฟ้าแรงสูงเข้ามา เครื่องใช้ไฟฟ้าจึงมีให้เห็นแทบทุกครัวเรือน

ศูนย์รวมทางด้านจิตใจของชุมชนคือวัด นอกจากนี้ ยังเป็นศูนย์กลางด้านการศึกษาของชุมชนอีกด้วย พระสงฆ์ จะเป็นครูสอนหนังสือ ซึ่งในสมัยก่อนจะสอนการอ่านและเขียนภาษาเหนือ (ตัวเมือง) ต่อมาจึงมีการสอนภาษาไทยควบคู่กันไป ประมาณปี 2480 ได้มีการสร้างโรงเรียนแห่งแรกขึ้นในตำบลวอแก้ว แต่ครูที่สอนหนังสือส่วนหนึ่งก็ยังเป็นพระอยู่ สอนถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และหากนักเรียนต้องการจะเรียนต่อจนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 จะต้องเดินทางไปเรียนต่อที่โรงเรียนประจำตำบลหนองหล่ม และต่อมาในปี 2510 โรงเรียนตำบลวอแก้ว ได้ขยายการสอนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ตั้งแต่ปี 2537 โรงเรียนชั้นประถมได้จัดตั้งเพิ่มเป็น 3 โรงเรียน ปัจจุบันโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา 1 แห่ง มีการเรียนการสอนถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 (โรงเรียนขยายโอกาส)

การรักษาอาการเจ็บป่วยของคนในชุมชน จะใช้ยาสมุนไพรควบคู่กับการเสกเป่าโดยหมอเมือง ต่อเมื่อสามารถติดต่อกับชุมชนภายนอกได้สะดวกขึ้น ร้านค้าในชุมชนจึงได้นำเอายาแผนปัจจุบันมาจำหน่ายในชุมชน ปี 2514 กระทรวงสาธารณสุขได้จัดตั้งสถานีอนามัยประจำตำบลขึ้นที่ตำบลวอแก้ว ทำให้ชาวบ้านได้รับการดูแลสุขภาพอนามัยมากขึ้นกว่าจากช่วงก่อน เมื่อเจ็บป่วยจึงไปรับบริการที่สถานีอนามัยประจำตำบล หากมีอาการหนักมาก จะไปที่โรงพยาบาลประจำอำเภอซึ่งห่างประมาณ 13 กิโลเมตร หรือโรงพยาบาลประจำจังหวัดซึ่งห่างประมาณ 25 กิโลเมตร

แรงงานหลักของครัวเรือน เป็นแรงงานชาย โดยที่งานหนักต้องใช้แรงกายมาก และตรากตรำหรืองานที่เสี่ยงจะเป็นหน้าที่ของผู้ชาย เช่น การทำนา การค้าขายที่ต้องเดินทางออกนอกชุมชน การเก็บของป่า การออกไปรับจ้างทำงานทั้งในและนอกชุมชน มีการแบ่งแยกแรงงานชายและหญิงอย่างชัดเจน แต่ในการเก็บเกี่ยว ทั้งผู้ชายและผู้หญิงจะช่วยกันและกัน ในชุมชนยังมีการช่วยกัน "เอามื้อ" ในการทำนา แม้ในปัจจุบันจะมีการปลูกข้าวไม่มาก แต่ยังมีการเอามื้อในการตัดและขนส่งอ้อย

การสร้างครอบครัวและการแต่งงาน เมื่อประมาณ 10-20 ปีก่อน ผู้หญิงส่วนมากจะแต่งงานเมื่ออายุประมาณ 15-20 ปี และเมื่อแต่งงานแล้วสามีจะเป็นผู้ที่หารายได้หลักมาจุนเจือครอบครัว และเป็นผู้วางแผนการดำเนินชีวิตให้กับสมาชิกในครอบครัว

ลักษณะการปกครอง

ในอดีต ชุมชนจะปกครองโดย “ตัวว” แต่ละหมู่บ้านจะมีตัววเป็นผู้ดูแลปกครอง ต่อมาตำแหน่งนี้คือผู้ใหญ่บ้าน การทำความผิดหากไม่ใช้ความผิดร้ายแรงชุมชนจะดูแลกันเองมากกว่าจะอาศัยราชการ เพราะการเดินทางไปแจ้งความกับราชการทำได้ลำบาก เส้นทางคมนาคมไม่สะดวก ต้องเดินเท้าหรือขี่ม้าไป มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชน เพราะส่วนใหญ่เป็นญาติพี่น้องกัน บางครั้งมีการขโมยวัว ควาย ชาวบ้านจะช่วยกันติดตามคืนมา พวกขโมยมักจะเป็นคนหมู่บ้านอื่นหรือตำบลใกล้เคียง

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

ความเปลี่ยนแปลงของชุมชนเริ่มขึ้นเมื่อมีการสร้างทางเกวียนเข้าสู่ตัวอำเภอเมื่อปี 2490 เส้นทางนี้เป็นเส้นทางที่ชาวบ้านนำผลผลิตที่เหลือจากการบริโภค คือข้าว ไปขายที่ตลาดในอำเภอ และนำสินค้าที่อำเภอเข้ามาขายในหมู่บ้าน วิธีการผลิตเป็นแบบดั้งเดิม การทำนาจะใช้ควายในการไถ คราด ในช่วงเช้าก่อนเก้าโมง หรือหลังบ่าย 3 โมงถึงค่ำ ทำให้ไม่สามารถปลูกข้าวได้มาก เมล็ดพันธุ์ข้าวที่เป็นพันธุ์พื้นเมืองให้ได้ผลผลิตในปริมาณน้อย จึงมีการเปลี่ยนแปลงวิธีการปลูกข้าวและพันธุ์ข้าว โดยจะเอาพันธุ์ข้าวจากร้านในอำเภอมาปลูกแทนพันธุ์เดิม มีการเพิ่มผลผลิตโดยการใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลง

สิ่งที่ตามทางเกวียนเข้ามา คือ ประมาณปี 2495 มีการเปิดสัมปทานป่า ให้กับนายทุนจากภายนอก และผู้นำบางคนในชุมชน ได้ไปขอใบอนุญาตทำไม้ และแปรรูปไม้ ช่วงนี้ชาวบ้านส่วนมากจะมีอาชีพทำไม้ คือรับจ้างตัดไม้ และชาวบ้านจะนำไม้มาสร้างที่อยู่อาศัย และเผาถ่านขาย ป่าไม้จึงถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว ต้นไม้ได้ถูกโค่นทำลายเป็นจำนวนมาก ถึงแม้ว่าทางราชการจะได้ยกเลิกการสัมปทานป่า รวมถึงการออกใบอนุญาตตัดไม้ แต่กระนั้นการลักลอบตัดไม้ของชาวบ้าน ยังคงมีให้เห็นอยู่ทั่วไป จากที่เคยตัดไม้ทั่วๆไป ระยะหลังจะเน้นการตัดไม้สัก เพื่อส่งโรงงานทำเฟอร์นิเจอร์ ต้นไม้ขนาดใหญ่ที่เคยมีอยู่ทั่วไปในป่า จึงถูกตัดโค่นแปรรูปจนหมดสิ้นเหลือไว้แต่เพียงต้นไม้ขนาดเล็ก ในฤดูแล้งป่าไม้มักจะถูกไฟเผาทำลายอีก ไฟที่เกิดจากมือของชาวบ้านที่เข้าไปหาของป่า จากป่าที่ชุมชนเชี่ยวชาญ จึงมีแต่ความแห้งแล้ง น้ำในลำห้วยที่เคยไหลตลอดปี ในฤดูแล้งจะแห้งขอดเหลือเพียงน้ำที่ขังในแอ่งเท่านั้น ลำห้วยทั้ง 3 แห่ง ถูกทับถมด้วยดินตะกอนและทรายจนต้นเขินแทบไม่มีแอ่งน้ำให้เห็น เมื่อเข้าป่าทำไม้ไม่ได้ เนื่องจากเจ้าหน้าที่กวดยันอย่างหนัก ทำให้ชาวบ้านต้องหันไปประกอบอาชีพทางการเกษตรอีกครั้งหนึ่ง

การปลูกพืชพาณิชย์จึงเป็นทางออกที่ดีสำหรับชาวบ้านในขณะนั้น ถั่วลิสงจึงเป็นพืชชนิดแรกที่ชาวบ้านให้ปลูกในนาข้าวหลังจากการเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว โดยจะปลูกเฉพาะในนาที่หน้าน้ำเข้าล้นเหมือนได้เท่านั้น เพราะขณะนั้นยังไม่มีเครื่องสูบน้ำใช้ในการทำการเกษตร และส่งขายให้กับพ่อค้าชาวจีนในตัวอำเภอ เมื่อประมาณปี 2505-2506 มีนายทุนมาตั้งโรงบ่มใบยาสูบในตำบล ส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกยาสูบ ชาวบ้านส่วนหนึ่งจึงหันมาปลูกยาสูบส่งโรงบ่ม เมื่อเห็นว่ามีรายได้ดีกว่าการปลูกถั่วลิสง จึงมีการปลูกใบยาสูบอย่างแพร่หลาย จนบางปีปลูกกันมาก มีผลผลิตมากเกินความต้องการ โรงบ่มใบยาสูบจะรับซื้อใบยาในราคาที่ถูก ชาวบ้านเริ่มเผชิญกับสารพิษจากยาฆ่าแมลงที่ต้องฉีดอย่างหนัก เพื่อฆ่าหนอนที่มากินใบยาสูบ ในระยะหลังนี้มีจำนวนผู้ปลูกใบยาลดลงเรื่อยๆ

ต่อมาเมื่อประมาณปี 2511-2512 ได้มีผู้นำในตำบล ไปติดต่อโรงงานน้ำตาลเกาะคา ในขณะนั้นเป็นรัฐวิสาหกิจ เพื่อขอโคกตัดปลูกอ้อยส่งโรงงาน ชาวบ้านที่เลิกปลูกยาสูบจึงหันมาปลูกอ้อย โดยถางหญ้าให้จอบขุดหลุมลึก 30 ซม. ทำให้แต่ละคนปลูกอ้อยได้จำนวนไม่มากนักในแต่ละปี จนกระทั่งประมาณปี 2517 ได้ติดต่อโรงงานของเอกชนให้ส่งเสริมการปลูกอ้อยอย่างจริงจัง เริ่มจากโรงงานสงครุฑเทรคเตอร์มาเกรดพื้นที่ป่าสงวนนับพันไร่ ให้ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช และพันธุ์อ้อยแก่ชาวไร่ ทุนทั้งหมดจะหักเมื่อตัดอ้อยส่งโรงงาน วิธีการปลูกเปลี่ยนไปจากเดิมที่ต้องใช้จอบขุดหลุมปลูก เป็นใช้รถไถยกร่องปลูกทำให้ปลูกได้จำนวนมาก บางคนสามารถปลูกได้ปีละหลายสิบไร่ จะเริ่มปลูกประมาณเดือนพฤษภาคมเป็นต้นไป ตัดส่งโรงงานประมาณกลางเดือนพฤศจิกายน จนถึงปลายเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายน คนงานตัดอ้อยจะมีทั้งคนที่รับจ้าง และชาวไร่อ้อยที่มาช่วยเอามือ รวมทั้งเอามือชนอ้อยขึ้นรถด้วย ได้มีการขยายพื้นที่การปลูกมากขึ้นทุกปี ทั้งในตำบลวอแก้วและตำบลใกล้เคียง ทำให้ผลผลิตมากเกินความต้องการ จนโรงงานไม่สามารถรับผลผลิตได้ทั้งหมด และราคาของอ้อยก็ตกต่ำ เช่น ราคาอ้อยในช่วงแรกชาวไร่จะได้ต้นละ 500 บาท ต่อมาเหลือราคาต้นละประมาณ 150 บาท ทำให้ชาวไร่ขาดทุน ส่งผลให้การเก็บเกี่ยวล่าช้า บางครั้งถูกไฟไหม้ได้รับความเสียหาย จึงมีชาวไร่บางคนเป็นนายหน้าไปติดต่อส่งอ้อยที่โรงงานน้ำตาลเอกชนในต่างจังหวัด ซึ่งการจ่ายเงินจะรวดเร็วกว่าโรงงานที่ล่าช้า ผลผลิตอ้อยจึงสามารถส่งป้อนโรงงานได้ทั้งหมด

การปลูกอ้อยดำเนินมาถึงปี 2534 ชาวไร่ส่วนใหญ่จึงเลิกปลูก เหลือเพียง 3-4 รายเท่านั้น และเลิกปลูกอ้อยไปในปีต่อมา อดีตกำนันได้บอกว่า "ที่เลิกเพราะดินไม่ดีต้องปลูกปีต่อปี สภาพดินเสื่อม ดินแข็งจากการใช้ปุ๋ยและยาฆ่าหญ้า ฝนแล้ง หน้าแล้งฝนไม่ตก อ้อยเลยตาย และบางปีอ้อยราคาถูกมากถึงขั้นขาดทุน" ในช่วงที่เริ่มปลูกอ้อยโดยการขุดหลุมปลูก อ้อยจะเจริญเติบโตดี เพราะดินยังมีแร่ธาตุอุดมสมบูรณ์ สามารถปลูกอ้อยติดต่อกัน 3-4 ปีโดยไม่ต้องลงกล้าอ้อยใหม่ แต่ในช่วงหลังมีการใช้ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืชกันมากมาย หลายปีติดต่อกัน ทำให้ดินแข็งและเสื่อมคุณภาพ อ้อยจึงปลูกได้เพียงปีเดียวต้องรื้อปลูกใหม่ ประกอบกับราคาปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืชมีราคาสูงขึ้น ต้นทุน

การผลิตจึงสูงไม่คุ้มกับการลงทุน ชาวไร่จึงเลิกปลูกอ้อย แรงงานที่เคยเป็นแรงงานในไร่อ้อยจึงต้องหันไปทำอย่างอื่น

ในช่วงที่มีการปลูกอ้อยจะใช้รถบรรทุก 6 ล้อหรือ 10 ล้อ ในการขนส่งอ้อยไปโรงงาน จะใช้คนขนอ้อยขึ้นใส่รถบรรทุกจนเต็มลำ คนงานทั้งหมดก็จะไปกับรถด้วย เพื่อขนอ้อยจากรถลงใส่ตู้รถลำเลียงเข้าสู่กระบวนการหีบอ้อย จำนวนตู้ลำเลียงที่มีน้อยทำให้ต้องเสียเวลาไปรอคิว บางครั้งต้องนอนค้างคืนที่โรงงาน 2-3 คืนในระหว่างที่รอขนอ้อยบางคนจะไปเที่ยวช้อปปิ้งสินค้าราคาถูกที่อยู่รอบบริเวณโรงงาน

ความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดในช่วงชาวบ้านหันมาปลูกยาสูบและอ้อยคือ ความเป็นอยู่ของชาวบ้านดีขึ้น บ้านหลังเก่าจะถูกรื้อปลูกใหม่ ด้วยเสปูนซีเมนต์ พื้นและฝาทำด้วยไม้ หลังคามุงกระเบื้อง สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ตามมาอย่างมากมาย ทั้งมอเตอร์ไซด์ โทรศัพท์ ตู้เย็น เครื่องเสียง เป็นต้น

การเคลื่อนย้ายแรงงานออกไปทำงานนอกหมู่บ้านสู่สถานะการติดเชื้อเอชไอวี

วิถีการผลิตแบบทุนนิยม ที่เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงการผลิตเพื่อยังชีพเป็นการผลิตเพื่อการพาณิชย์ ทำให้ชาวบ้านมีเงินใช้จ่ายซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคมากขึ้น เมื่อการปลูกอ้อยประสบปัญหาดินเสื่อมคุณภาพ ต้นทุนการผลิตสูง ราคาผลผลิตไม่แน่นอน จึงจำเป็นต้องเลิกปลูก หลังจากเลิกปลูกอ้อยแล้ว การ "เอามื้อ" แทบจะหายไปจากชุมชน จะมีเพียงบางกลุ่มในหมู่บ้านหรือผู้ที่สนิทสนมกันเท่านั้นที่ยังคงมีการเอามื้อในการทำนา ชาวบ้านที่เลิกปลูกอ้อยส่วนหนึ่งปลูกพืชชนิดอื่นทดแทน เช่น แตงกวา ข้าวโพด เป็นต้น มีชาวบ้านผู้ขายจำนวนไม่น้อยที่ต้องออกไปเป็นแรงงานรับจ้างในเมือง หรือต่างจังหวัด ทั้งในโรงงานอุตสาหกรรมและงานก่อสร้าง โดยส่วนมากจะไปทำงานกับผู้รับเหมา หรือผู้ที่เป็นนายหน้าหาแรงงานรับจ้างในชุมชน ซึ่งนายหน้าจะเป็นผู้กว้างขวางในชุมชน และมีสัมพันธ์ที่ดีกับนายจ้างนอกชุมชน บางคนจะไปหางานกันเองบ้าง เนื่องจากงานก่อสร้างได้ค่าจ้างแรงงานมากกว่างานด้านการเกษตร ประกอบกับงานก่อสร้างกำลังขยายตัว จึงต้องการแรงงานจำนวนมาก แรงงานที่ไปหางานมักจะได้งานทำทุกคน แรงงานชายที่ไปทำงานก่อสร้างต่างจังหวัด เช่น ในเชียงใหม่ ส่วนมากจะอยู่ทำงานเป็นเวลานานหลายเดือน แล้วจึงจะกลับมาเยี่ยมครอบครัว

ผู้ที่ไปทำงานนอกหมู่บ้าน ส่วนมากเป็นผู้ชายที่มีครอบครัวแล้วและจะไปตัวคนเดียว การทำงานแต่ละครั้งใช้เวลาหลายเดือนบางครั้งทำให้คิดถึงบ้าน และงานที่ทำเป็นประเภทใช้แรงงานทางออกของกลุ่มนี้คือกินเหล้าและไปเที่ยวหญิงขายบริการ การขาดการป้องกันที่ดี ทำให้เสี่ยงกับการติดเชื้อเอชไอวีโดยไม่รู้ตัว เมื่อกลับบ้านจะแพร่เชื้อให้กับภรรยา หรือคนอื่นๆต่อไปอีก จากการพูดคุยกับกำนันคนหนึ่ง ในอดีตเป็นผู้รับเหมาก่อสร้าง ในช่วงระหว่าง ปี 2524-2534 ที่พาแรงงานในชุมชนไปทำงานด้วย เกี่ยวกับการติดเชื้อเอชไอวีของคนในชุมชนที่ออกไปขายแรงงาน กำนันเล่าว่า "คน

งานบางคนเวลาได้รับเงิน ก็เอาไปกินไปเที่ยวช้อปปิ้ง มีอยู่ครั้งหนึ่งที่แม่ฮ่องสอน คนงาน 3-4 คนไปชมขึ้นหญิงชาวพม่า น่าจะมีโอกาสเสี่ยงติดเอดส์” ซึ่งปัจจุบันคนเหล่านี้ได้เสียชีวิตไปหมดแล้ว สอดคล้องกับชาวบ้านที่มักจะพูดเชิงตลกขบขันว่า “ลูกน้อง.....ตายเป็นเอดส์เกือบหมด”

การออกไปขายบริการของหญิงสาวในชุมชน เป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะนำเชื้อเอดส์เข้ามาแพร่ในตำบล จากการพูดคุยกับครูที่เป็นคนในพื้นที่พบว่า มีเอเยนต์ส่งหญิงไปขายบริการอยู่ในชุมชนอย่างน้อย 2 คน โดยเอเยนต์จะชักชวนหญิงสาวที่หน้าตาดีในตำบลไปขายบริการที่จังหวัดในภาคใต้ และปัจจุบันเอเยนต์ก็ยังคงระดมเอาที่พำนักอยู่ แต่จะหาหญิงสาวในจังหวัดเชียงรายแทน แต่หากมีคนติดต่อไปก็จะมารับไปด้วย หญิงสาวที่ไปขายบริการ เมื่อกลับมาเยี่ยมบ้านมักจะมีเพศสัมพันธ์กับผู้ชายในหมู่บ้านด้วย ความเสี่ยงที่จะติดเชื้อจากการขายบริการ แล้วมาแพร่เชื้อให้กับผู้ชายในหมู่บ้านจึงมีสูง หญิงสาวบางคนก็เลิกกับสามีแล้วไปขายบริการกับเอเยนต์ ต่อมาก็เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์

สรุป

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้พบว่ามีความสนใจในชุมชนจำนวนหนึ่งที่มีความสนใจเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน โดยให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา เนื่องจากเขาเห็นการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเป็นอย่างมาก จากอดีตถึงปัจจุบัน โดยเขาเล่าว่า

“ คนในตำบลพอแกทั้งหมดไม่มีกัฏระกูล ส่วนมากเป็นญาติพี่น้องกัน ตั้งแต่อดีตคนในชุมชนมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เช่นมีการเอามือกันโดยไม่ต้องใช้เงิน คนเฒ่าคนแก่มีบทบาทในการสั่งสอนเด็ก ปัจจุบันพบว่า คนส่วนมากต่างคนต่างอยู่ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันน้อยลง ทุกอย่างต้องใช้เงิน เด็กไม่ค่อยยอมรับคนเฒ่าคนแก่ วัดซึ่งเคยเป็นศูนย์รวมทางจิตใจปัจจุบันก็มีบทบาทน้อยลง ”

เมื่อนักวิจัยพบคนที่มีแนวคิดดังกล่าวหลังจากที่สัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายเรียบร้อยแล้ว นักวิจัยจะถามกลุ่มเป้าหมายว่ามีใครอีกบ้างที่มีแนวคิดเช่นนี้ ซึ่งเมื่อกลุ่มเป้าหมายให้ข้อมูลชื่อบุคคลมาแล้วนักวิจัยจะประสานงานและไปพูดคุยแบบไม่เป็นทางการกับกลุ่มเป้าหมายคนอื่นๆที่บ้าน

จากการศึกษาครั้งนี้พบผู้ที่มีแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน โดยให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา และมีใจที่จะเข้าร่วมในการดำเนินงาน เช่น ประสานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้นำต่างๆในชุมชนบางคนเช่น คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล , ผู้ใหญ่บ้าน , อสม. และผู้นำที่ไม่เป็นทางการเช่น มัคทายก และผู้ทำพิธีกรรมทางศาสนา เป็นต้น

บทที่ 6

การศึกษาเป็นรายกรณี

การศึกษาประวัติชีวิตของครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์(กรณีศึกษา) การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาระดับครอบครัว และเน้นที่ตัวเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ เกี่ยวกับการวิเคราะห์ปัญหา และหาแนวทางการแก้ไขปัญหโดยให้เด็กมีส่วนร่วม สำหรับการเลือกกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วยตัวเด็ก ผู้ปกครอง/ผู้ดูแลเด็ก และเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในครอบครัวของเด็กๆ โดยกลุ่มเป้าหมาย(ผู้ให้ข้อมูลหลัก)ต้องมีคุณสมบัติดังนี้

- 1.เป็นครอบครัวที่เปิดเผยมามีคนในครอบครัวติดเชื้อ/ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ พร้อมที่จะให้นักวิจัยสัมภาษณ์และพร้อมที่จะเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมโครงการ ทั้งนี้เนื่องจากผู้ติดเชื้อ/ผู้ป่วยเอดส์/ญาติ/เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์มีทั้งที่เปิดเผยและไม่เปิดเผย เพื่อไม่เป็นการละเมิดสิทธิ

- 2.เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ที่มีอายุตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป สม่ครใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมกับโครงการ เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เน้นที่การวิเคราะห์ปัญหาและหาแนวทางการแก้ไขปัญหของเด็โดยให้เด็กมีส่วนร่วมในกระบวนการ ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ การสื่อสารตลอดจนการแสดงความคิดเห็นของเด็กเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุตามวัตถุประสงค์ จึงจำเป็นต้องให้เด็กกลุ่มเป้าหมายมีอายุตั้งแต่10ปีขึ้นไป เพราะจากประสบการณ์ถ้าเด็กอายุน้อยกว่านี้การดำเนินกิจกรรมต่างๆเช่นการสัมภาษณ์ การเข้าร่วมกิจกรรมที่มีการแสดงความคิดเห็นในประเด็นเกี่ยวกับอดีต ปัจจุบันและอนาคต ส่วนมากจะไม่ค่อยได้ข้อมูลในระดับลึก

การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสัมภาษณ์ระดับลึก การจัดเวที การจัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้กลุ่มเป้าหมายแสดงความคิดเห็นและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

ตารางที่ 1 ภาพรวมข้อมูลพื้นฐานของผู้ติดเชื้อ/ผู้ป่วยเอดส์ (พ.ศ. 2535 - 2543) ต.วอแก้ว อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง

รายการ	รวม		ยังมีชีวิต		เสียชีวิต		เปิดเผยแพร่		ไม่เปิดเผย		สถานภาพ	
	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	จำนวน (คน)	ร้อยละ	สมรส (คน)	โสด (คน)
1.จำนวนผู้ติดเชื้อ/ผู้ป่วยเอดส์	112	100	29	25.90	83	14.10	45	40.18	67	59.85		
1.1เพศชาย	78	69.64	15	13.40	63	56.25	31	27.68	47	42.00	43	35
1.2เพศหญิง	34	30.36	14	12.50	20	17.85	14	12.50	20	17.85	33	1
2.อายุผู้ติดเชื้อ/ผู้ป่วยเอดส์												
2.1อายุ 15-20 ปี	3	2.68	-	-	3	2.68	-	-	3	2.68	3	-
2.2อายุ 21-25 ปี	18	16.07	3	2.68	15	13.40	10	8.92	8	1.14	8	10
2.3อายุ 26-30 ปี	35	31.25	10	8.92	25	22.32	13	11.60	22	19.64	26	9
2.4อายุ 31-35 ปี	27	24.11	3	2.68	24	21.42	11	9.82	16	14.28	17	10
2.5อายุ 36-40 ปี	10	8.92	3	2.68	7	6.25	3	2.68	7	6.25	8	2
2.6อายุ 41-45 ปี	10	8.92	2	1.78	8	1.14	6	5.35	4	3.57	8	2
2.7มากกว่า 45 ปี	1	0.89	1	0.89	-	-	-	-	1	0.89	1	-
2.8ไม่ระบุอายุ	8	1.14	7	6.25	1	0.89	2	1.78	6	5.35	5	3

ที่มา 1.สถานการณ์ผู้ติดเชื้อ/ผู้ป่วยเอดส์ ต.วอแก้ว อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง โดยสถานีนอนามย์ ต.วอแก้ว
 2.สถานการณ์ผู้ติดเชื้อ/ผู้ป่วยเอดส์ อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง โดย สำนักงานสาธารณสุข อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง
 3.การรวบรวมข้อมูลภาคสนามของนักวิจัย

ตารางที่ 2 จำนวนเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์จำแนกตามเพศและอายุ
(ถึงเดือนพฤศจิกายน 2543) ต.วอแก้ว อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง

เพศ \ อายุ	ชาย	หญิง	รวม
0 - 5 ปี	4	4	8
6 - 10 ปี	8	5	13
11 - 15 ปี	3	3	6
16 - 20 ปี	2	1	3
รวม	17	13	30

ตารางที่ 3 จำนวนเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์จำแนกตามการเสียชีวิตของบิดา/มารดา
(ถึงเดือนพฤศจิกายน 2543) ต.วอแก้ว อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง

เสียชีวิต \ อายุ	บิดา	มารดา	ทั้งบิดาและมารดา	รวม
0 - 5 ปี	6	-	2	8
6 - 10 ปี	8	-	5	13
11 - 15 ปี	1	-	5	6
16 - 20 ปี	-	-	3	3
รวม	15	-	15	30

ตารางที่ 4 จำนวนเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ที่ศึกษาเป็นรายกรณีจำแนกตามอายุและเพศ

เพศ \ อายุ	ชาย	หญิง	รวม
0 - 5 ปี	-	-	-
6 - 10 ปี	-	3	3
11 - 15 ปี	5	2	7
16 - 20 ปี	-	1	1
รวม	5	6	11

ที่มา

- 1.สถานการณ์ผู้ติดเชื้อ/ผู้ป่วยเอดส์ ต.วอแก้ว อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง โดยสถานีนอนามัย ต.วอแก้ว
- 2.สถานการณ์ผู้ติดเชื้อ/ผู้ป่วยเอดส์ อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง โดย สำนักงานสาธารณสุข
- 3.การรวบรวมข้อมูลภาคสนามของนักวิจัย

กรณีศึกษา สรศักดิ์

สรศักดิ์ อายุ 11 ปี เรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีผลการเรียนค่อนข้างต่ำ สุขภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง มีบุคลิกภาพหลักหลัก เหมือนไม่วางใจใคร และจะหยุดชะงักชนิดหนึ่งเมื่อถูกเรียก สรศักดิ์อาศัยอยู่กับปู่และอาในหมู่บ้าน

สรศักดิ์เป็นเด็กกำพร้า แม่เสียชีวิตเมื่อสรศักดิ์อายุได้ 1 เดือน 10 วัน ด้วยอาการลมมิตเดือน (การเสียชีวิตหลังการคลอดบุตร ปู่ของสรศักดิ์เชื่อว่า ในระยะอยู่ไฟ แม่ของสรศักดิ์รับประทานอาหารแสลง) พ่อกับแม่ตั้งรากฐานที่อำเภอวังเหนือ ซึ่งเป็นบ้านของแม่ เมื่อแม่เสียชีวิต ปู่จึงพาพ่อและสรศักดิ์กลับมาอยู่บ้าน และไม่นานพ่อแต่งงานใหม่กับผู้หญิงต่างหมู่บ้าน ทั้งสรศักดิ์ให้อยู่ในการดูแลของปู่ และพ่อเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ที่บ้านภรรยาใหม่เมื่อสรศักดิ์อายุได้ 8 ปี

ครอบครัวของสรศักดิ์มีฐานะยากจน ปู่ของสรศักดิ์ อายุ 69 ปี มีสุขภาพทรุดโทรมตามวัย รูปร่างผอม และชอบดื่มสุรา มีอาชีพรับจ้างทั่วไป รายได้เฉลี่ยเดือนละประมาณ 700 บาท (ปีหนึ่งมีรายได้ประมาณ 3 – 4 เดือน) และอาอายุ 39 ปี มีอาชีพรับจ้างทั่วไป รายได้เฉลี่ยเดือนละ 1,500 บาท ชอบดื่มสุราและเล่นการพนัน หากวันไหนที่ไม่มีใครมาจ้างงาน อาและสรศักดิ์ จะไปหาปู ปลา หรือหาหน่อไม้ เติบ โดยสรศักดิ์ทำหน้าที่เอาของที่หามาได้ไปขาย บางครั้งสรศักดิ์จะขี่จักรยานไปขาย บางครั้งจะเดินไปขาย รวมระยะทางประมาณ 5-6 กิโลเมตร บ้านที่สรศักดิ์อาศัยอยู่ เป็นบ้านยกพื้นสูง ฝาบ้านทำด้วยฟากไม้ไผ่ มีฝาบ้านครึ่งเดียว หลังคามุงด้วยหญ้าคา มีรูรั่วอยู่ทั่วไป สรศักดิ์เล่าว่าหากคืนใดที่มีฝนตก ทุกคนจะมาหลบฝนตรงบริเวณที่ฝนรั่วน้อยที่สุด หากคืนใดที่ฝนตกหนัก ทุกคนจะไม่ได้นอน เพราะไม่มีที่อยู่อ่และต้องทนเปียกกันทั้งคืน บ้านใดบ้านโยกคลอน เพราะขาดคนเอาใจใส่ดูแล ฐานะของครอบครัวเริ่มแยลงตั้งแต่พ่อทิ้งครอบครัวไปแต่งงานใหม่ พ่อทิ้งสรศักดิ์ให้ปู่เป็นผู้ดูแล ปู่ต้องทำงานหนักขึ้นเพื่อหาเงินมาเลี้ยงดูสรศักดิ์ ปู่เล่าว่า “พ่อมันตั้งแต่ไปเอาเมียใหม่ ก็ตั้งบ่มาใจ (มาเยี่ยมเยียน) มาอยู่ด้วย เงินสี่ห้าบาท ก็บ่เกยฮื้อ”

ปู่และอา ดื่มสุราเป็นประจำ หากวันใดที่มีเงินมากก็จะดื่มมาก เมื่อเมาสุรา ทั้งคู่จะทะเลาะกัน มีอยู่ครั้งหนึ่งที่ทะเลาะกันรุนแรง ขณะนั้น สรศักดิ์อายุประมาณ 9 ปี อาเอามีดไล่ฟันปู่ สรศักดิ์เข้ามาห้ามจึงถูกฟันที่แขน และเย็บแผล 14 เข็ม ส่วนปู่อาป็นมายังอา ถูกที่ขา และถูกศาล ตัดสินจำคุกเป็นเวลา 2 ปี ในข้อหาพยายามฆ่า และเมื่ออาเมาสุรา จะไล่เตะศักดิ์ และหาเรื่องสรศักดิ์เป็นประจำ พฤติกรรมของปู่และอา เป็นที่เอือมระอาของชาวบ้าน เพราะดื่มสุราและส่งเสียงเอะอะ อาละวาด ยายเพื่อนบ้านของสรศักดิ์เล่าว่า “ยายอดเขาเพราะอยู่บ้านใกล้กัน กินเหล้าแล้วเมาบ่รู้เรื่อง ไผว่าฮื้อกับได้ สวก (ตุ) เหมือนจะตาย” เมื่อมีงานสังคมในหมู่บ้าน ชาวบ้านพยายามที่จะไม่ให้ครอบครัวของสรศักดิ์เข้าร่วมด้วย เพราะปู่และอาจะไม่ช่วยเหลืองานอย่างอื่น แต่จะไปดื่มสุรา

แล้วมาอาละวาด ผู้นำของหมู่บ้านก็จะไม่ให้ความช่วยเหลือครอบครัวนี้ การจ้างงาน ผู้ว่าจ้างจะเลือกจ้างปู่และอา ก็ต่อเมื่อไม่มีแรงงานคนอื่นที่ว่าง หรือจะจ้าง เมื่อต้องการแรงงานเป็นจำนวนมากและหาแรงงานได้ไม่พอเพียง สรรค์มักเป็นที่รองรับการระบายอารมณ์ของอาเป็นประจำ และสังคมในหมู่บ้านไม่ยอมรับครอบครัวของสรรค์ ทำให้สรรค์แสดงพฤติกรรมออกมาเป็นเด็กดื้อและซนมาก สรรค์เคยไปเป็นเด็กวัด แต่ก็อยู่ได้ไม่นานเพราะความดื้อและซน

ที่โรงเรียน สรรค์ไม่เป็นที่ยอมรับของเพื่อน มักจะถูกเพื่อนล้อและรังเกียจว่าสรรค์เป็นเอดส์ พ่อตายด้วยโรคเอดส์ ที่ซื้อเท้าของสรรค์มีตุ่มอีกเสบเรือวิ่งมาได้ประมาณปีกว่าแล้ว บางครั้งจะมีน้ำหนองไหล ครูต้องพาไปรับการรักษาที่อนามัยตลอด สาเหตุที่เป็นตุ่ม ปู่เล่าว่าเป็นเพราะสรรค์ต้องติดตามอาไปหาเห็ดหาหน่อไม้ในป่า และไปหาหน่อ ปู ปลา ในน้ำ แรก ๆ จะเป็นตุ่มคัน ต่อมา กลายเป็นตุ่มอักเสบเรือวิ่งเนื่องจากต้องลงน้ำหาปลา โดนยาฆ่าหญ้าฆ่าแมลงที่ปนเปื้อนอยู่เป็นประจำ เพื่อนมักจะล้อสรรค์และรังเกียจสรรค์ บางครั้งครูให้ทำกิจกรรมทำอาหารร่วมกัน นักเรียนทุกคนช่วยกันนำเอาสิ่งของมาจากบ้าน แต่เพื่อน ๆ จะเอาของสรรค์ไปทิ้ง และพูดว่า “เฮ้ย! ซี้จ๊ะ (รังเกียจ) ของคนเป็นเอดส์” และหากสรรค์ไม่นำสิ่งของมาร่วมกิจกรรม จะถูกเพื่อนตบว่าให้เซ่นกันว่าไม่ให้ความร่วมมือและฟังครู สรรค์ถูกเพื่อนล้อว่าเป็นเอดส์ สรรค์ไม่กล้าบอกให้ครูทราบ เพราะเพื่อน ๆ ขู่ว่าหากฟ้องครูจะโดนตี สรรค์บอกกับนักวิจัยว่า สรรค์เคยบอกให้ครูทราบว่าเพื่อนล้อว่าเขาเป็นเอดส์ และวันนั้นเขาก็โดนตี คือสักถูกเพื่อนรุมชกหลังเลิกเรียน สรรค์เคยไปปรึกษากับครูที่ถูกเพื่อนล้อและรังเกียจ ครูได้แต่ปลอบสัพว่า “เขาว่าเธอเป็นเอดส์ ช่วงเขาเตอะ เธอเข้าใจได้ปะ” สรรค์มีเพื่อนสนิทที่ไม่รังเกียจสักเพียง 2 คน คือณรินทร์ เพราะเป็นเพื่อนบ้านของสรรค์ และ ไช้ เด็กที่พ่อแม่เสียชีวิตจากโรคเอดส์ ซึ่งไช้เข้าใจและคอยปลอบโยนสักทุกครั้งที่ถูกเพื่อน ๆ ล้อ สรรค์ได้ระบายความในใจในการทำกิจกรรมกลุ่มของโครงการ

“ที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน ใครทำให้ไม่สบายใจ เพื่อน เพราะว่าไม่ให้กินอาหารร่วมกัน เพราะมองว่า ไม่มีพ่อไม่มีแม่ และว่าผมติดโรคเอดส์จากพ่อแม่ เพื่อนก็เลยรังเกียจ เพื่อนหัวเราะเยาะเหยียดว่าคนไม่มีพ่อไม่มีแม่เหมือนหมาอนข้างถนน จากนั้น ผมไม่เข้าใจว่าผมเกิดมาทำไมไม่มีพ่อแม่”

ผลการเรียนของสรรค์ค่อนข้างต่ำ สรรค์ไม่รับผิดชอบทำการบ้าน และมาโรงเรียนสาย สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะ ตอนเย็นหลังเลิกเรียน สรรค์ต้องกลับบ้านเพื่อนำเอาปลา ปู หรือหน่อไม้เห็ด ที่อาปีหามาได้ ไปเร่ขาย และที่บ้านไม่มีใครช่วยสอนทำการบ้านหรือคอยดูแลถามไถ่เรื่องการเรียน การบ้าน ตอนเช้าสรรค์จะไปยกไข่ปลากับอา และซักเสื้อผ้าที่เปื้อนโคลนก่อนที่จะไปโรงเรียนทำให้ไปโรงเรียนสายและถูกเพื่อนล้อว่า “มาโรงเรียนสาย เพราะมัวไปกินยาแก้เอดส์อยู่เก่า ?”

ปัจจุบัน สรศักดิ์ได้รับทุนการศึกษาจากองค์กรพัฒนาเอกชนแห่งหนึ่ง ปีการศึกษาละ 5,000 บาท แต่เงินทุนจำนวนนี้ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายของสรศักดิ์ และที่สำคัญ สรศักดิ์ต้องการที่จะได้รับความกระจ่าง “ผมอยากรู้ว่า ผมมีผลกระทบกระเทือนจากโรคเอดส์หรือไม่” สรศักดิ์ต้องการที่จะทราบว่า แท้ที่จริงแล้ว เขาเป็นโรคเอดส์ตามที่ถูกเพื่อนล้อหรือไม่ ปัญหาของสรศักดิ์ที่สรศักดิ์เองจัดลำดับความสำคัญ คือ “อาชีพของผู้ปกครองไม่มั่นคง ทำให้ไม่มีเงินสำหรับซื้อของ ซื้ออาหารในครอบครัว”, “ขาดความอบอุ่น” และ “การเรียน-ไม่มีเงินค่าอาหาร” สรศักดิ์ได้รับความเอื้ออาทรจากยายของนรินทร์ ที่เป็นเพื่อนบ้าน บางครั้งยายจะเรียกสรศักดิ์ไปทานข้าวด้วย ถ้ามื้อไหนขี้ดุก แต่ที่บ้านของยายก็รังเกียจพฤติกรรมของปู่และอา อนาคต สรศักดิ์อยากเรียนหนังสือจนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แล้วทำงานที่มีอาชีพมั่นคง แต่ปู่ไม่สามารถที่จะตอบได้ว่าจะวางแผนอนาคตของสรศักดิ์ให้เป็นอย่างไร “ตั้งวันนี้ ผมบอ้ว่าจะวางแผนอนาคตไว้จะได ผมบ่มีปัญญาจะช่วยเหลือจะได อายุก็ 67-68 ปี ตั้งวันนี้ผมช่วยตัวเก่า (ตนเอง) ป่อจะบ่ได้แล้ว”

สรศักดิ์ถูกหลอกลอมจากพฤติกรรมที่พบเห็นจากที่บ้านสรศักดิ์จะถูกดูต่ำจากอาที่ดื่มสุราจนเมา คอยวิ่งหลบหนีจากการถูกไล่เตะ พบเห็นอาเล่นการพนัน ถูกสังคมในหมู่บ้านและที่โรงเรียนรังเกียจ ทำให้สรศักดิ์ไม่รู้ว่าจะทำตัวอย่างไร และไม่แน่ใจว่าตนเองมีคุณค่าหรือไม่

จากการทำกิจกรรมกระตุ้นและระดมสมอง สรศักดิ์ได้วิเคราะห์ปัญหาและแนวทางการแก้ไขดังนี้

ปัญหา	วิธีแก้ปัญหา	ผู้ที่เกี่ยวข้อง
1. อาชีพไม่มั่นคง ยังต้องการเงิน	ปลูกผัก เลี้ยงปลา	พ่อหลวงช่วยดูแล อาช่วยทำแปลง
2. ขาดความอบอุ่น	อยากให้พ่อหลวงรักเราและไม่ทะเลาะวิวาท ปรึบความเข้าใจ	ลุงบุญ,ลุงแก้ว ช่วยปรับความเข้าใจ
3. ผมอยากรู้ว่าผมมีผลกระทบจากโรคเอดส์หรือไม่	ให้ครูหรือพ่อพาไปตรวจ	ครูหรือพ่อ พาไปตรวจ

อยากได้อนาคตที่ดี อยากได้ครอบครัวที่ดี

1. ได้เรียนสูงๆ .
2. ครอบครัวต้องดี
3. ไม่ทำปัญหาให้ครอบครัว ไม่ไปหาเรื่องผู้อื่น ทำให้ครอบครัวไม่ทะเลาะวิวาท
4. รักและสามัคคีกัน
5. ให้พ่อหลวงไม่กินเหล้า โดยให้ผู้ใหญ่บ้านและครูอเนงค์ช่วยพูด

สรุปปัญหาของเด็กและสมาชิกในครอบครัว

1. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ เด็กอาศัยอยู่กับปู่อายุ 69 ปีและอาว์ อายุ 39 ปี ครอบครัวไม่มีที่ทำงาน รายได้หลักมาจากการที่อาว์ไปรับจ้างทั่วไปมีรายได้วันละ 70-100 บาท ซึ่งไม่มีงานให้ทำทุกวัน และมีรายได้อีกทางหนึ่งคืออาว์ไปหาปลาจากแหล่งน้ำตามธรรมชาติแล้วให้เด็กไปขายซึ่งเป็นรายได้เสริมบ้างเล็กน้อย

ปู่และอาว์ของเด็กดื่มเหล้า(เมา)ทุกวัน ซึ่งจากการที่ครอบครัวมีรายได้น้อยอยู่แล้ว และรายได้บางส่วนต้องมาใช้จ่ายเป็นค่าเหล้า ทำให้ครอบครัวยังมีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจมากขึ้น

2. ปัญหาด้านสังคมและจิตใจ จากการที่ปู่และอาว์ดื่มเหล้าทุกวัน ทำให้ทั้งสองคนเกิดการทะเลาะวิวาทกันบางครั้งถึงขั้นทำร้ายร่างกายกัน และโยงไปถึงการทำร้ายเด็ก และไล่เด็กออกจากบ้านเมื่อเด็กเห็นปรากฏการณ์ดังกล่าวอย่างต่อเนื่องจนถือว่าเป็นเรื่องปกติ ประกอบกับไม่มีคนในครอบครัวที่จะช่วยอบรมสั่งสอน ผลที่ตามมาคือ

เด็กมีพฤติกรรมที่ก้าวร้าว ชอบใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญห ไม่มีความรับผิดชอบ ทำงานบ้านไม่เป็นเช่น ซักเสื้อผ้า อาบน้ำทำความสะอาดตนเอง ได้ไม่ดีเท่าที่ควรจะเป็น

จากพฤติกรรมดังกล่าวของเด็กประจวบกับที่พ่อแม่เด็กเสียชีวิตเพราะโรคเอดส์ ในโรงเรียนและในหมู่บ้านเด็กจึงไม่ค่อยมีเพื่อนเล่นด้วย

กรณีศึกษาแดง

แดง อายุ 9 ปี เรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 แดงเป็นเด็กเรียนดี และตั้งใจเรียน พูดจาไพเราะ ขี้อาย ตัวเล็ก ๆ เป็นเด็กน่ารัก ครอบครัวของแดง มีสมาชิกทั้งหมด 8 คน

แดงกำพร้าพ่อ พ่อเป็นคนต่างอำเภอ แม่ ปัจจุบันอายุ 35 ปี เป็นคนในหมู่บ้าน เมื่อแต่งงานกันแล้วแม่ได้ไปอยู่กินกับพ่อที่อำเภอที่พ่ออยู่อาศัย ขณะนั้นพ่อ เป็นคนขับรถบดถนน และมักไปค้ำแรมที่ทำงานอยู่เสมอ นานครั้งจึงจะกลับบ้าน แม่อยู่บ้าน รับจ้างปักผ้า แดงเป็นลูกคนเดียว ครอบครัวของแดงไม่ขัดสนเรื่องเงินทอง พ่อได้ยืมเงินของปู่ ย่า 30,000 บาท สร้างบ้านของตนเองในบริเวณใกล้เคียงกับบ้านปู่ย่า และปู่ย่ามักคอยถามไถ่ทุกข์สุข และห่วงใยครอบครัวของแดงอยู่เสมอ ต่อมา พ่อเริ่มไม่สบาย หมอบอกว่าที่ปอดมีรูรั่ว และเป็นโรคกระเพาะ พ่อดื่มสุรามาก และจะกินยาแก้ปวดเป็นประจำเพื่อไม่ให้ขาดงาน และครั้งล่าสุด หมอได้ตรวจเลือดและบอกว่าพ่อเป็นเอดส์ แต่พ่อยืนยันกับแม่ว่าตนเองไม่เคยไปสำส่อนที่ไหน ระยะหลัง พ่อมีอาการทรุดหนักลง อ่อนเพลีย ปวดศีรษะอย่างรุนแรง ทำให้ไม่สามารถไปทำงานได้ เป็นภาระให้แม่และปู่ย่าเป็นผู้ดูแล และในที่สุด ก็เสียชีวิต

แม่ได้รับเชื้อเอดส์จากพ่อ ขณะที่อยู่ที่บ้านเดิม ใกล้บ้านของปู่ย่า แม่เล่าว่า ชาวบ้านรวมทั้งญาติพี่น้องของพ่อ รังเกียจที่แม่เป็นผู้ติดเชื้อ เมื่อเข้าร่วมงานสังคมในหมู่บ้าน มีแต่คนแสดงท่าทีรังเกียจ แม่รู้สึกท้อแท้ ชาติที่พึ่ง มีหน้าซ้ำปู่ย่าก็คอยตามทวงหนี้ที่พ่อขอยืมมาสร้างบ้าน แม่คิดมากและเสียขวัญกำลังใจ เพราะหวั่นคิดว่าอีกไม่นานตนเองก็จะเสียชีวิต และแดงยังเป็นเด็กจะต้องกำพร้าทั้งพ่อและแม่ ชาติคนที่จะคอยดูแล แม่จึงตัดสินใจพาแดงกลับมาอยู่ที่หมู่บ้านที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน ถึงแม้ว่าที่บ้านของตนเองจะมีสมาชิกอยู่ถึง 8 คนก็ตาม แต่ยังมีความอบอุ่นตามประสาพี่น้อง

ครอบครัวของแดง มีสมาชิกทั้งหมด 8 คน คือ หม่อม อายุ 84 ปี, ตา อายุ 58 ปี, ยาย อายุ 55 ปี, น้ำ อายุ 28 ปี ,ลูกของน้ำ ยังเป็นเด็กเล็กและผากเลี้ยงที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก, ลูกของน้ำอีกคนหนึ่ง ซึ่งน้ำได้ออกจากบ้านไปทำงานที่อื่น และไม่ได้ติดต่อกันอีกเลย กำลังเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6, แม่ และแดง บ้านของแดง เป็นบ้านไม้ชั้นเดียว ใต้ถุนสูง มีห้องนอนเล็ก ๆ 3 ห้องนอน มีที่นั่งเล่นประมาณ 2 เมตร อยู่บริเวณหน้าบ้าน มีที่ทำครัวอยู่หลังบ้าน ห้องน้ำแยกต่างหากจากตัวบ้าน รายได้หลักของครอบครัวมาจากการรับจ้างเย็บผ้าโหล โดยแม่ และน้ำ มีรายได้วันละประมาณ 60-80 บาทต่อคน ถ้าไม่มีงานก็ไม่มีรายได้ ที่บ้านมีข้าวกินตลอดปี เพราะทำนา แต่ที่นาไม่สามารถเพาะปลูกพืชชนิดอื่นได้เพราะไม่มีน้ำ ที่นาเป็นของยาย แม่ต้องรับผิดชอบดูแลลูกของน้ำอีกด้วย คือคนโต เรียนอยู่ในเมือง พักที่หอพัก จะกลับบ้านวันเสาร์-อาทิตย์ และคนเล็กเรียน

อยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 บางครั้งที่ไม่มีเงิน แม่จะขอยืมจากน้ำ หรือจากน้องสาวที่อยู่ข้างบ้านแรก ๆ ที่แม่กลับบ้าน แม่เข้าทำงานที่โรงงานในเมืองลำปาง เมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ แม่ถูกคัตซื้อออก โดยทางโรงงานให้เหตุผลว่า อายุเกิน 30 ปี แม่เคยคิดที่จะไปทำงานที่กรุงเทพฯ แต่กลัวปัญหาจะเลวร้ายยิ่งกว่าเดิม แม่จึงหันมารับจ้างเย็บผ้าโหลกับน้ำ

ในระยะแรกที่แม่กลับมาอยู่บ้าน แม่ยังคงแวะเวียนไปดูแลบ้านที่พ่อสร้างไว้ เพราะคิดว่าบ้านและที่ดินหลังนี้ พ่อได้สร้างไว้ให้กับแดง ภายหลัง ปู่และย่าได้เข้ามาอยู่ในบ้าน และบอกให้แม่เอาเงินมาใช้หนี้ก่อน แล้วจึงจะยกให้ หรือไม่ก็หาเงินมารื้อถอนบ้านเพื่อเอาไปสร้างที่บ้านของแม่เองก็ได้ แม่ไม่สามารถทำได้ เพราะแม่ไม่มีเงิน งานที่ทำก็ไม่มั่นคง รายได้ที่มีก็ไม่พอกับรายจ่าย แม่เล่าด้วยสีหน้าเศร้าหมองว่า

“ตอนแรกพ่อกับแม่ของสามีบอกว่า หนี้สินทั้งหมดยกให้ แต่พอสามีเสียชีวิตก็จะเอาคืนเงินที่ได้จากการช่วยศพของสามี พ่อและแม่ก็แบ่งเอาอีก”

ญาติทางพ่อก็ไม่เคยมาเยี่ยม ถามไถ่ทุกข์สุขเลย

แดง ได้รับทุนการศึกษาจากองค์กรพัฒนาเอกชนแห่งหนึ่ง ปีการศึกษาละ 5,000 บาทแดงบอกว่าตั้งใจเรียนให้เก่ง เพื่อที่จบออกมาจะได้มีงานทำ จะได้แบ่งเบาภาระของแม่ที่ต้องเลี้ยงดูสมาชิกในบ้านหลายคน ขณะนี้ แม่ให้เงินไปโรงเรียนวันละ 10 บาท แม่สอนให้ใช้จ่ายอย่างประหยัด ถ้ามีปัญหาแดงสามารถปรึกษาได้กับทุกคนแดงบอกว่าถึงแม่ที่บ้านจะยากจน แต่แดงก็มีความอบอุ่น อยู่บ้านแล้วรู้สึกสบายใจ แต่แม่เป็นห่วงแดง เพราะแดงยังเป็นเด็ก และแม่รู้ตัวเองดีว่า ตัวเองจะอยู่ดูแลแดงได้อีกไม่นาน ทรัพย์สินสมบัติที่พ่อสร้างไว้ให้ลูก แม่ไม่สามารถเรียกร้องหรือเก็บรักษาไว้ให้แดงได้

จากการทำกิจกรรมกระตุ้นและระดมสมองแดงได้วิเคราะห์ปัญหาและแนวทางการแก้ไข

ปัญหา	วิธีการแก้ไข	ผู้ที่จะเข้าร่วมแก้ไข
1.ด้านการเรียน	ครูต้องสอนให้เข้าใจมากกว่านี้ เราต้องเป็นผู้ฟังที่ดี	ตาแก้ว ช่วยสอนหนังสือให้
2.รายได้ไม่พอ	ปลูกผัก เลี้ยงปลา	น้าหยัด ช่วยทำแปลงผัก
3.ขาดความอบอุ่น	ขาดความอบอุ่นจากพ่อ	ยาย ปู่ช่วยให้เรามีความสุข
4.ไม่มีเพื่อน	ให้เพื่อนเข้าใจเรา	ครูช่วยบอกเพื่อนให้มีความรู้

อยากเป็นคนดีของสังคมเพราะจะมีคนนับถือเรามาก

1. เพราะเราจะได้มีคนรักเรานับถือเรามากขึ้น
2. ทำได้เพราะเราจะต้องพยายามและทำให้เพื่อนรักเราๆต้องทำความดีเอาไว้
3. ช่วยเหลือผู้อื่นเมื่อผู้อื่นมีทุกข์

สรุปปัญหาของเด็กและสมาชิกในครอบครัว

1. ปัญหาทางเศรษฐกิจ สมาชิกในครอบครัวมีจำนวน 8 คน มีผู้ที่สามารถหารายได้เข้าครอบครัวจำนวน 2 คนหนึ่งในนั้นคือแม่ของเด็กซึ่งเป็นผู้ติดเชื้อเอดส์ บางครั้งก็ป่วย รายได้ของทั้งสองคนรวมกันประมาณวันละ 150-160 บาท ซึ่งเป็นรายได้ที่ไม่คงที่บางวันได้น้อยกว่าหรือบางวันไม่มีรายได้เลย ถ้าแม่เด็กเสียชีวิตครอบครัวจะมีปัญหาทางเศรษฐกิจมากเพราะมีผู้หารายได้เข้าครอบครัวเพียงคนเดียวและรายได้ที่ได้รับไม่แน่นอน

2. ปัญหาทางสังคมและจิตใจ บางครั้งแม่เด็กมีตุ่มเกิดขึ้นตามตัวทำให้คนใกล้บ้านรังเกียจรวมถึงเด็กที่อยู่ในหมู่บ้านไม่เล่นกับน้องคนดังกล่าว

กรณีศึกษา แก้ว

แก้ว อายุ 10 ปี กำลังเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แก้ว เป็นนักเรียนที่มีผลการเรียนอยู่ในเกณฑ์ดี เป็นเด็กที่กล้าแสดงออก เมื่อ 2 ปีที่แล้ว เคยได้รับรางวัลชนะเลิศการแข่งขันการประกวดการคัดลายมือในระดับกลุ่มและระดับอำเภอ แก้วเป็นเด็กที่น่าตาดี ปัจจุบันอาศัยอยู่กับยายและตาในหมู่บ้าน

ที่พักอาศัยเป็นบ้านยกพื้นสูงประมาณ 1 เมตร ฝาทำด้วยไม้อัด มีห้องนอนห้องเดียวและคับแคบ ทุกคนจะนอนรวมกันในห้องนั้น แก้วเป็นเด็กกำพร้าพ่อและแม่ เนื่องจากทั้งพ่อและแม่แยกทางกัน และทั้งคู่เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ โดยพ่อเสียชีวิตก่อนแม่ แก้วอาศัยอยู่กับยาย อายุ 48 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ยายเป็นคนที่มีรูปร่างหน้าตาดี ผิวขาว มีอาชีพรับจ้างทั่วไปและหาของเล็ก ๆ น้อย ๆ ขาย รายได้เฉลี่ยวันละประมาณ 30-80 บาทไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง แม่ของแก้วชื่อตุ้ม ตุ้มเป็นลูกคนเดียวของยาย ก่อนตุ้มเสียชีวิต ตุ้มมีอาชีพขายบริการทางเพศ ครอบครัวของตุ้มมีปัญหา เนื่องจากยายได้เลิกกับพ่อของตุ้ม ด้วยสาเหตุที่ว่ายายเป็นคนเจ้าชู้ หมอน (แม่ของยาย) เล่าว่า “อีนี่ มันตึงสะลิดบดี ชอบทำต่าเล็กต่าน้อยใส่ป้อจาย ผัวมันว่ากับได้ เลยละกันเหี้ย” และตุ้มได้อยู่กับยาย หลังจากนั้นยายได้ออกจากหมู่บ้าน ไปเป็นลูกจ้างในเมือง โดยฝากตุ้มไว้กับหมอน เมื่อยายทำงานเก็บเงินได้ประมาณหมื่นกว่าบาท และมีทองรูปพรรณติดตัวอยู่ห้าบาท จึงกลับบ้านและได้อยู่กินกับชายหนุ่มรุ่นน้องในหมู่บ้าน ไม่นานได้แยกทางกัน ส่วนยายได้แต่งงานอีกครั้งกับคนในหมู่บ้าน และเป็นคนเจ้าชู้ หน้าตาดี ขณะนั้น ตุ้มอายุประมาณ 13 ปี และจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตุ้มได้หนีออกจากบ้านโดยไม่มีใครทราบสาเหตุที่แท้จริง หลังจากนั้นอีก 9 เดือนต่อมา ตุ้มกลับบ้านพร้อมกับอุ้มท้องแก่เพื่อกลับมาคลอดลูกที่บ้าน เป็นเด็กผู้หญิงคือแก้ว พร้อมกับคำขูบขิบนินทาจากชาวบ้านว่า แก้ว คือลูกสาวที่เกิดจากตุ้มและสามีใหม่ของยาย

เพื่อนบ้านยาย เล่าว่า “น้องแก้ว มันตึงเป็นลูกปู่แน่ ๆ เพราะที่ตุ้มแม่ของมันหนีออกจากบ้านไปเสียแรก มันโดนปู่มันเม็ก (ข่มขืน) พอมันท้องใหญ่ มันเลยปึ๊กมาเกิด ละทั้งลูกฮือแม่มันเลี้ยง มันจะได้ขายหน้าพ่อน้า หน้าแม่มันนังก่า” แต่ตุ้มบอกกับทางบ้านว่าได้เลิกกับสามี ซึ่งเป็นคนจังหวัดน่าน หลังจากคลอดลูกสาวได้ประมาณ 1 เดือน ตุ้มได้ออกจากบ้านอีกครั้ง ไปทำงานที่เชียงใหม่ โดยให้ยายเป็นผู้ดูแลหลานสาว แก้วจึงอยู่ในการดูแลของยายตั้งแต่อายุ 1 เดือนจนกระทั่งปัจจุบัน ในขณะที่เดียวกัน ยายเริ่มรู้ระแคะระคายเรื่องที่ตุ้มถูกพ่อเลี้ยงข่มขืน และคาดว่าแก้ว คือลูกที่เกิดจากพ่อเลี้ยงเพราะหน้าตาของแก้วละม้ายคล้ายคลึงกับสามีของตน ผวนอกกับเสียงขูบขิบนินทาจากชาวบ้าน ยายจึงได้เลิกกับสามี และเนื่องจากแก้วไม่มีบิดา จึงใช้นามสกุลมารดา และมีปัญหาเกี่ยวกับทะเบียนบ้าน เพราะแก้วไม่ได้แจ้งเกิดและไม่มีสัญชาติ ยายได้

ตามหาตุ้มและได้พบตุ้มที่เชียงใหม่ จึงพาตุ้มกลับบ้าน แล้วให้ตุ้มไปทำงานพร้อมกับหญิงสาวคนอื่นในหมู่บ้าน โดยมีเอเยนต์ค้าประเวณีในหมู่บ้านเป็นผู้พาไป และรู้ภายหลังว่าตุ้มถูกพาไปค้าประเวณีที่สถานบริการในจังหวัดระนอง โดยที่หม่อนเล่าให้ฟังว่า “แม่มัน อีนี่กำ ตอนแรกบอกให้เป็นลูกจ้าง อื้อไปตวยอื้อหล้า อื้อเหลื้อ ไปหาเงิน เป็นแม่เลี้ยงน้ากำ อยู่ระนอง ระเนิง” เนื่องจากต้องมีภาระในการเลี้ยงดูแก้ว ทำให้ยายได้ออกไปทำงานนอกหมู่บ้านอีกครั้งโดยนำแก้วไปด้วย โดยยายเล่าว่าไปทำงานเป็นคนทำความสะอาดในโรงแรมที่จังหวัดนครสวรรค์ แต่หม่อนบอกว่ายายไปขายบริการทางเพศ โดยเล่าว่า “มัน (ยาย) ไปอยู่บ่เป็นที่ อยากไปก็ไป อยากมาก็มา ถ้าเป็นลูกจ้างที่ดี มันบ่เป็นอย่างอื่นหรอก กะลั่งปะคนดีกำน้อ มันสูบบุญรี ก็นเหล้า มันบ่กั้วป้อจาย แอ้วกอด แอ้วหอมป้อจายไปเรื่อยถ้ามันเมาเหล้า” เมื่อทำงานเก็บเงินได้พอประมาณ ยายจึงพาแก้วกลับบ้าน

เมื่อแก้วอายุได้ประมาณ 6-7 ปี เรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ตุ้มกลับบ้าน พร้อมกับผู้ชายคนหนึ่ง โดยบอกว่าเป็นพ่อของแก้ว ตุ้มกลับมาเพื่อรักษาสุขภาพ เนื่องจากติดเอดส์ ไม่นานนักผู้ชายคนนั้นก็กลับไป และทางญาติส่งข่าวมาให้ตุ้มทราบว่าเขาเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ การกลับมาบ้านของตุ้มในครั้งนั้น ตุ้มมีทองรูปพรรณติดตัวมาด้วยสองบาท ยายมีภาระเพิ่มในการที่ต้องดูแลรักษาลูกสาว ทำให้ต้องขายทองของลูกสาวและทองที่ตนเองสะสมไว้ และกู้ยืมเงินจาก ธกส. จำนวนหนึ่งหมื่นบาทเพื่อนำมารักษาตุ้ม ประมาณสามเดือนกว่า อาการโดยทั่วไปดีขึ้น และได้มีผู้ชายอีกคนหนึ่งมารับตุ้มไปทำงานอีก และตุ้มได้ไปกับเขาโดยไม่ฟังคำทัดทานจากยาย พอได้ระยะหนึ่ง ผู้ชายคนเดิมได้พาตุ้มมาส่งกลับบ้าน และอาการของตุ้มทรุดลงมากพูดไม่ได้ ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ แก้วยังเล็กไม่สามารถช่วยดูแลและแบ่งเบาภาระยายได้ ยายไม่สามารถไปรับจ้างเหมือนแต่ก่อนได้ เพราะต้องดูแลตุ้ม ครอบครัวมีความขัดสนเพิ่มมากขึ้น หนี้สินเพิ่มพูนขึ้น เพราะต้องนำเงินมาใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลตุ้ม และใช้ในการครองชีพ ตุ้มป่วยได้ 5 เดือนในที่สุดจึงเสียชีวิต

ในระหว่างที่ตุ้มกลับมารักษาตัวที่บ้านครั้งแรก ทั้งหม่อนและยาย ไม่ยอมรับว่าตุ้มเป็นเอดส์ เชื่อว่าการที่ตุ้มไม่สบายเพราะถูกกระทำทางไสยศาสตร์ มีชาวบ้านบางคนที่รังเกียจสมาชิกของบ้านยายเหียนเพราะมีผู้ป่วยเอดส์อาศัยอยู่ด้วย ยายเหียนเล่าว่า “ก่อนที่ตุ้มจะกลับมาอยู่บ้าน หานน่อ หาปลามาขาย ขายดิบขายดี พอตุ้มมาอยู่ตวย เอาไปขายอื้อไม เขาก็ซื้อ เอาขายนักกว่าคนอื่น หน่อมัด 3 บาท มัดเต้าหัว บวบหัวก็ตำย เขาก็บ่ซื้อ น้อยใจขนาดเลย” แต่ก็มีบางคนที่สงสารเห็นใจและเข้าใจ เมื่อตุ้มเสียชีวิตแล้ว หม่อนน้อยและยายเหียนจึงยอมรับว่าตุ้มเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ เพราะเจ้าหน้าที่อนามัยแนะนำว่าหากยอมรับว่าตุ้มเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ แก้วจะมี

อยากเป็นพยาบาล

จะได้ดูแลผู้ป่วย

โอกาส

เป็นไปได้น้อย เพราะเราอาจสอบพยาบาลไม่ติด

เพราะฉะนั้นเราควร ตั้งใจเรียนหนังสือ

สรุปปัญหาของเด็กและสมาชิกในครอบครัว

1. ปัญหาทางเศรษฐกิจ ครอบครัวไม่มีที่ทำกิน อาชีพหลักรับจ้างทั่วไปและหาของป่าขาย รายได้ประมาณวันละ 30-80 บาท ซึ่งเป็นรายได้ไม่แน่นอน ทั้งตาและยายดื่มเหล้าทุกวันบางวันถึงขั้นตีกันและโยนไปถึงตัวเด็ก

2. ปัญหาทางสังคมและจิตใจ การที่ตาและยายดื่มเหล้า เด็กเสี่ยงกับการที่จะถูกล่วงละเมิดทางเพศจากตา เนื่องจากบ้านมีห้องนอนเพียงห้องเดียว ทั้งเด็ก ยาย และตา นอนรวมอยู่ในห้องนอนเดียวกัน บางวัน ยายเมาสุรา อาจไม่สามารถดูแลเด็กได้ นอกจากนี้ ยายมักจะไล่เด็กออกจากบ้าน บางครั้งบอกให้ไปขายตัว สิ่งแวดล้อมและบ้านหลอมของเด็ก ทั้งแม่และยายต่างเคยเป็นผู้หญิงขายบริการทางเพศมาก่อน ประจวบกับปัญหาทางเศรษฐกิจในครอบครัว การเข้าสู่กระบวนการขายบริการทางเพศ จึงไม่ใช่สิ่งใหม่สำหรับเด็ก และในหมู่บ้านมีเอดส์คำประเวณี มีตัวอย่างที่หญิงในหมู่บ้านที่คำประเวณีหลายคน มีฐานะดี สามารถปลูกบ้านหลังใหญ่โต และเลี้ยงดูพ่อแม่ให้สุขสบาย เป็นแบบอย่างให้กับอีกหลายคนในหมู่บ้าน

สังคมรอบข้างทั้งรอบๆบ้านและในโรงเรียนยังมีความรังเกียจ ถ้าในครอบครัวทะเลาะกัน บางครั้งเด็กซึม ไม่พูดทั้งที่เด็กเป็นคนร่าเริง

กรณีศึกษาน้องกอช

กอช อายุ 11 ปี เรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 กอชเป็นเด็กที่ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง แต่เจ็บข้อมือ ชอบเก็บตัวอยู่คนเดียว ผลการเรียนอยู่ในเกณฑ์ดี ปัจจุบันอาศัยอยู่กับครอบครัวของลุงและป้า

กอชเป็นลูกคนเดียว พ่อและแม่ของกอชเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ กอชอาศัยอยู่กับครอบครัวของลุงและป้า ลุงอายุ 48 ปี เป็นพี่ชายของพ่อกอช ป้าอายุ 47 ปี ทั้งลุงและป้าจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีอาชีพทำนา โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อปีประมาณ 25,000 บาท ลุงและป้ามีลูกชายสองคน บ้านที่กอชอาศัยอยู่ เป็นบ้านยกพื้นสูงพอประมาณ ทำด้วยไม้และก่อปูนซีเมนต์ มีสามห้องนอน

พ่อของกอชขณะที่เสียชีวิตอายุได้ 36 ปี พ่อเป็นตำรวจ แม่ของกอชเสียชีวิตก่อนพ่อ ขณะที่เสียชีวิตอายุได้ 32 ปี แม่จบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และทำงานในนิคมอุตสาหกรรมลำพูน แม่เป็นคนลำพูน เมื่อแต่งงานพ่อได้อยู่ที่บ้านแม่ ฐานะทางบ้านไม่มีเรื่องเดือดร้อนเพราะทั้งพ่อและแม่มีรายได้ประจำ ขณะที่พ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่ กอชได้รับการเลี้ยงดูเป็นอย่างดี ครอบครัวมีแต่ความรักและความอบอุ่น วันหยุดเสาร์-อาทิตย์ พ่อและแม่จะพากอชไปเที่ยวสวนสัตว์ เดินเที่ยวห้างสรรพสินค้า ได้ของเล่นตามที่ต้องการ กอชเรียนระดับอนุบาลที่โรงเรียนอนุบาลเอกชนในเมืองลำพูน เมื่อไปโรงเรียน แม่จะเป็นคนป้อนข้าว ป้อนนม แต่งตัว แล้วอุ้มกอชไปส่งที่รถของโรงเรียน

เมื่อแม่ของกอชเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ พ่อพากอชกลับมาอยู่ที่บ้านปู่ในหมู่บ้านเพราะทางบ้านของแม่และญาติพี่น้องทางแม่ ไม่ยอมรับที่พ่อทำให้แม่ติดเชื้อเอดส์และเสียชีวิต กอชกับพ่อจึงอยู่ที่ลำพูนไม่ได้ พ่อมีพี่น้องร่วมทั้งหมด 8 คน พี่น้องของพ่อทุกคนจบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 เมื่อพ่อพากอชกลับมาอยู่บ้าน และทราบว่าพ่อของกอชเป็นผู้ติดเชื้อ พี่น้องบางคนก็รังเกียจและพูดจาเสียดสี ป้าเล่าว่า “พี่น้องทั้งหมดว่ามันงัว (โง่) เขียนหนังสือมีความรู้บ่ตาย เป็นถึงตำรวจ ยังติดเอดส์อยู่ พี่น้องหมู่่นี้ไ่บ่ได้เขียนสูงสักคน เป็นยังบ่เป็น” เมื่อย้ายมาอยู่ในหมู่บ้าน พ่อย้ายโรงเรียนให้กอชมาเรียนระดับอนุบาลที่โรงเรียนเอกชนในเมืองลำปาง หลังจากนั้นอีก 6 เดือน พ่อล้มป่วยและเสียชีวิต

ในขณะที่พ่อป่วย พ่อพักอยู่บ้านปู่ อายุ 80 ปี พ่อมีรายได้จากเงินเดือนของตนเองก็นำมารักษาอาการป่วย แต่เงินเดือนของพ่อถูกหักบางส่วนเพราะพ่อกู้เงินจากสหกรณ์ตำรวจ จำนวน 30,000 บาทเพื่อมารักษาแม่ จึงไม่มีเงินเก็บให้กอช ป้า เป็นผู้ดูแลและรับภาระในการซักเสื้อผ้าให้พ่อของกอช ป้าบอกว่ารู้ตัวดีว่าชาวบ้านเริ่มรังเกียจครอบครัวของป้า ขณะนั้นป้าปลูกผักกาดปลูกลงขาย แต่เมื่อพ่อของกอชป่วย ป้าจะขายผักกาด ขายงาไม่ได้เลย เพราะชาวบ้านรังเกียจ

กลัวจะติดเชื่อเมื่อทราบว่าป้าชักฝั : ของพ่อกอชแล้วเหน้าทิ้งไหลผ่านร่องในสวนผักกาดและเิ่งา
บางคนบอกให้ทราบเลยว่า “อัย! บกัันแด่ ๗. ผักกาดน้ำเอดส์ งาน้ำเอดส์ เหาแก้วติดเอดส์ เหาซี่จ๊ะ
(รังเกียจ)” ซึ่งป้าได้แต่ท้อใจและเลิกปลูกผักกาดและงาเพราะขายไม่ได้

เมื่อพ่อเสียชีวิต กอชมีเงินก้อนหนึ่งจากเงินบำเหน็จของพ่อ โดยพี่น้องของพ่อตกลงกันว่า
ให้นำไปฝากประจำเพื่อเป็นทุนการศึกษาของกอช ลุงและป้าได้รับกอชมาอยู่ด้วยที่บ้าน กอชย้าย
โรงเรียนมาเรียนที่ระดับอนุบาลที่โรงเรียนประจำหมู่บ้าน ป้าเล่าว่าที่ย้ายกอชมาเรียนในหมู่บ้าน
เพราะทนเสียค่าเทอมแพง ๆ ไมไหว ครอบครัวลุงเลี้ยงดูกอชตามสภาพฐานะ แต่รักและเลี้ยงดู
เหมือนลูกทั้งสองคน ป้ายอมรับว่าคงไม่สามารถเลี้ยงดูกอชเหมือนตอนที่พ่อแม่ของกอชยังมีชีวิต
อยู่ได้ เพราะครอบครัวของป้าเป็นชาวนา ไม่มีเงินเดือนประจำ ต้องหาเช้ากินค่ำ แต่พยายามเลี้ยง
ดูกอชอย่างดีที่สุดแล้ว กอชเมื่อมาอยู่กับครอบครัวของลุง กอชมีปัญหาในการปรับตัว ป้าบอกว่า
กอชเป็นเด็กที่เลี้ยงยาก กอชไม่ยอมกินผัก กินแต่ไข่และหมู ป้ามีความรู้สึกหนักใจ เพราะกอช
กลายเป็นเด็กที่เจี๊ยบขี้น ซาเย็น และจะทำท่าทางมีนชากับป้า บอกอะไรก็ไม่ทำและไม่ฟัง และ
ไม่พูดได้ตอบว่าอะไร

น้าของกอชเล่าว่า ลุงและป้าวางแผนไว้ล่วงหน้าที่จะพากอชไปอยู่ด้วย เพราะหวังในเงิน
ของกอช “ลุงกับป้ามันฉลาด อยากได้สตาจ์ของกอช ทำเป็นดีด้วยฮื่อพ่อของกอชตายใจ เหา
ลูกมาฝาก ตีแต่ลักเบิกเงินละอ่อนไปซื้อนาเป็นจื่อตัวเก่า พี่น้องเจ็ดแปดคนก็บ่คูไผ บ่เดียวเหาตัง
แก้วมาลู่ (แย่ง) นากอชใส่จื่อตัวเก่า” ลุง ป้า และน้ามักจะพูดกับกอชในทำนองที่ว่าลุงและป้าได้
เบิกเงินของกอชไปซื้อที่นาแล้วเป็นชื่อของตนเอง ในอนาคตกอชจะไม่ได้อะไรเลย เงินก้อนจาก
บำเหน็จของพ่อก็ไม่มีเหลือ

ป้าเล่าว่ามีพี่น้องบางคน ชอบยู่ให้กอชติดกับป้า “เหาชอบบอกละอ่อนฮื่อลุงกับป้าซื้อรถ
ฮื่อใหม่ ชื่อของกินดี ๆ รำ ๆ ฮื่อกิน เพราะเงินของกอชมีเยอะเยะ” ป้าบอกว่าไม่ค่อยสบายใจใน
การเลี้ยงดูกอช และจะหาทางแก้ไขโดยการพยายามพูดคุยกับญาติพี่น้องทุกคน แต่ป้าไม่ได้
กล่าวถึงเรื่องเงินของกอช หรือเรื่องที่นาที่ถอนเงินของกอชไปซื้อว่าเป็นความจริงหรือไม่

กอชจะสนิทสนมกับลุงอีกคนหนึ่ง ชื่อลุงชม เมื่อมีปัญหา กอชจะปรึกษาปัญหากับลุงคนนี้
ทำให้ลุงและป้าไม่พอใจ กล่าวหาว่าลุงชมให้ท้ายเด็ก และยุเด็กให้ติดกับลุงและป้า ปัญหาของ
กอชที่ยอมเปิดกับผู้วิจัยคือ กอชระแวงลุงกับป้าถอนเงินของกอชมาซื้อที่นา กอชถามนักวิจัยว่า
“ถ้าเราซื้อที่นา เหาจะเปลี่ยนชื่อเป็นของเราไหม? ทำไมลุงบอกว่าซื้อนาให้กอช แล้วทำไมไม่พา
กอชไปเซ็นดริบนา” กอชยอมรับว่าที่ท้ามั้นติดกับลุงและป้า เพราะกอชกลัวลุงและป้าจะแย่งที่นา
ไปให้กับลูกของลุง

ปัจจุบัน กอชได้รับทุนการศึกษาจากองค์กรพัฒนาเอกชนแห่งหนึ่ง ปีการศึกษาละ 5,000 บาท กอชบอกว่าจะเรียนให้จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แล้วจะไปอยู่กับลุงชม เป็นช่างซ่อมรถจักรยาน เพราะตอนนี้ลุงชมได้สอนให้กอชซ่อมจักรยานได้บ้างแล้ว

ปัญหาของกอช คือปัญหาสุขภาพจิต กอชมีความคลางแคลงใจเรื่องเงินบำเหน็จของพ่อ กอชไม่เข้าใจว่าทำไมลุงและป้าจึงถอนเงินของกอชไปซื้อที่นาโดยที่ไม่บอกกอช และไม่ใช้ความต้องการของกอชที่อยากจะมีที่นา เงินก้อนนั้นมีความสำคัญสำหรับกอช เป็นเงินก้อนสุดท้ายที่พ่อมิให้กอช เมื่อญาติพี่น้องคนอื่นบอกกับกอชเรื่องที่ลุงกับป้าเอาเงินของกอชไปซื้อที่นา และบอกว่า กอชจะไม่ได้อะไรเลย เพราะลุงกับป้าไม่ได้ซื้อโดยให้กอชเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ ในอนาคตลุงกับป้าอาจโอนกรรมสิทธิ์ให้กับลูกทั้งสองคนของเขาก็ได้

จากการทำกิจกรรมกระตุ้นและระดมสมอง กอชได้วิเคราะห์ดังนี้

อยากเป็นนายความที่ดี เพราะอยากแก้ปัญหของผู้อื่น

โอกาส เป็นไปได้น้อย เพราะอาจสอบไม่ได้ในด้านนี้ ดังนั้นเราต้องตั้งใจเรียนหนังสือ

สรุปปัญหาของเด็กและสมาชิกในครอบครัว

1. ปัญหาทางสังคมและจิตใจ ก่อนที่พ่อแม่จะเสียชีวิต เด็กอยู่ในครอบครัวที่อบอุ่นอยากทำอะไรก็ได้ เรียนหนังสืออยู่ในโรงเรียนที่ระดับจังหวัด เมื่อพ่อแม่เด็กเสียชีวิตเด็กต้องมาอยู่กับป้าในหมู่บ้าน(ชนบท)และเด็กต้องเข้าโรงเรียนในหมู่บ้านซึ่งสภาพทั้งที่อยู่อาศัยและโรงเรียนที่เด็กเรียนแตกต่างกันมากทำให้เด็กยังไม่สามารถที่จะปรับตัวอยู่ในสภาพแวดล้อมและสังคมปัจจุบันได้ ทำให้เด็กซึมเศร้าและเป็นคนเงียบ ไม่ค่อยพูด ทำให้เด็กไม่มีเพื่อนเล่นด้วย

นอกจากเรื่องการปรับตัวในสภาพแวดล้อมใหม่ของเด็กแล้วพบว่า มีประเด็นสำคัญอีกประเด็นหนึ่งคือเรื่องเกี่ยวกับมรดกของเด็ก เนื่องจากพ่อของเด็กได้รับราชการเมื่อเสียชีวิตมีเงินบำเหน็จส่วนหนึ่งที่ป้ารับมาและเป็นผู้เก็บรักษาไว้ และป้าได้นำเงินดังกล่าวไปซื้อที่นาในหมู่บ้าน โดยใช้ชื่อของป้า ทำให้กอชยิ่งหวาดระแวง ไม่ไว้วางใจในตัวผู้ปกครองมากยิ่งขึ้น ความเศร้าเสียใจที่กอชได้รับจากการที่ต้องสูญเสียพ่อแม่ และจากความกดดันในการปรับตัวเพื่อเข้ากับสิ่งแวดล้อมและสังคมใหม่ ทำให้กอชกลายเป็นเด็กที่เงียบขรึม ชอบเก็บตัว และอยู่คนเดียว กอชคิดว่าหากลุงกับป้า ซึ่งเป็นผู้ปกครองของกอชไม่สามารถสร้างความไว้วางใจให้กอชได้ กอชเองก็ไม่ทราบว่า จะอยู่ในครอบครัวอย่างมีความสุขได้อย่างไร

คนในหมู่บ้านยังรังเกียจสมาชิกในครอบครัว

กรณีศึกษา เล็กและจิว

เล็ก อายุ 18 ปี กำลังศึกษาอยู่ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ชั้นปีที่ 2 สาขาคนกรรม ที่วิทยาลัยแห่งหนึ่งในจังหวัดลำปาง มีผลการเรียนที่ค่อนข้างต่ำ

ครอบครัวของเล็กมีสมาชิก 4 คน คือ เล็ก, ยาย อายุ 85 ปี ตาบอดหนึ่งข้าง และอีกหนึ่งข้างพร่ามัว มองเห็นไม่ชัด หูตึงทั้งสองข้าง, พี่ อายุ 28 ปี เป็นพี่ชายต่างมารดา และจิว อายุ 11 ปี น้องสาวของเล็ก กำลังเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่โรงเรียนในหมู่บ้าน บ้านหลังที่เด็กทั้งสองคนอาศัยอยู่ เป็นบ้านของยาย ซึ่งได้ยกให้พี่ชาย เป็นบ้านไม้ ได้ทุนสูง สภาพบ้านรกรุงรังเพราะไม่มีใครเอาใจใส่ดูแล รายได้หลักของครอบครัวมาจากการทำนา และรับจ้างทั่วไปของพี่ชาย มีรายได้โดยเฉลี่ยวันละ 100-150 บาท หากวันไหนที่ไม่ได้รับจ้าง พี่จะหาปู หาปลา มาทำเป็นอาหารส่วนยาย มีรายได้เดือนละ 500 บาท จากการสงเคราะห์คนชรา

เล็กและจิวเป็นเด็กกำพร้า เล็กมีพี่ชายร่วมบิดามารดาอีกคนหนึ่ง หลังจากที่พ่อเสียชีวิตแล้ว พี่ได้เข้าไปทำงานที่กรุงเทพฯ และไม่เคยติดต่อหาบ้านอีกเลยจนกระทั่งทุกวันนี้ เมื่อก่อนที่บ้านเล็กมีรถปิคอัพ 1 คัน พ่อและแม่จะรับซื้อของจากในหมู่บ้าน จำพวก เห็ด ผัก และของพื้นบ้านไปขายในเมือง พ่อมีรายได้เลี้ยงลูกทั้งสี่คนอย่างพอเพียง ทั้งพ่อและแม่เป็นที่รักใคร่ของชาวบ้าน เพราะเมื่อมีงานสังคมในหมู่บ้าน หากรถว่าง พ่อจะเอารถไปช่วยงานอยู่เสมอ ต่อมา พ่อเลิกค้าขายและได้ไปรับจ้างขับรถส่งอ้อยที่โรงงานน้ำตาลรับซื้อจากหมู่บ้านต่าง ๆ ไปส่งให้โรงงานน้ำตาล เมื่อหมดฤดูกาลตัดอ้อย พ่อจะไปรับจ้างทำงานต่างจังหวัดพร้อมกับแรงงานคนอื่น ๆ ในหมู่บ้าน และทำนา ทำไร่ อยู่ที่บ้าน

เมื่อเล็กอายุได้ประมาณ 10 ปี แม่เริ่มมีอาการปวดศีรษะ แต่แม่ไม่ได้ไปพบหมอ และรับประทานยาแก้ปวดเป็นประจำเกือบปี จนกระทั่งแม่มีอาการปวดศีรษะอย่างรุนแรง และทนไม่ได้ แม่เข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลได้ 5 วัน หมอบอกให้ญาติทราบว่ามีเชื้อราในสมอง ไม่สามารถรักษาให้หายได้ และญาติจึงเอาตัวกลับบ้าน แม่กลับบ้านได้ 1 วัน และเสียชีวิตในที่สุด พ่อตัดสินใจขายรถยนต์และนำเงินที่ขายรถยนต์ได้มาสร้างบ้าน เป็นบ้านไม้ได้ทุนสูง มี 1 ห้องนอน พ่อทำไร่ยาสูบ และไร่อ้อยได้ไม่นาน เริ่มมีตุ่มคล้ายฝีขึ้นที่บริเวณคอ ซึ่งพ่อคิดว่าเป็นตุ่มฝีธรรมดา จึงไม่ได้สนใจรักษามากนัก เวลาผ่านไปหลายเดือนยังไม่หาย หลายคนเริ่มสงสัยว่าพ่อเด็กเป็นเอดส์ ในที่สุดพ่อก็เสียชีวิตหลังจากที่แม่เสียชีวิตได้ประมาณ 1 ปี หมอบอกว่าพ่อเสียชีวิตด้วยโรคแทรกซ้อนจากโรคเอดส์

ขณะที่พ่อป่วย ญาติพี่น้อง และคนในหมู่บ้าน แสดงท่าทีรังเกียจ ไม่มีใครยอมเข้าใกล้ เพราะกลัวติดเชื้อ งานศพของพ่อมีแต่คนใกล้ชิดและญาติพี่น้องเท่านั้นที่มาร่วมงาน และทุกคนจะไม่ดื่มหรือรับประทานอาหารอะไรที่งานศพเลย

พี่ชาย ซึ่งขณะนั้นได้เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตัดสินใจเดินทางไปทำงานที่ กรุงเทพฯ และไม่เคยติดต่อกลับมาที่บ้านอีกเลย ยาย ซึ่งเป็นผู้ดูแลพี่ชายต่างมารดา จึงไปรับ เล็กและจิวมาอยู่ด้วย เพราะที่บ้านเล็กไม่มีผู้ใหญ่คอยดูแล โดยมีพี่เป็นผู้หารายได้มาเลี้ยงครอบครัว เล็กและจิวช่วยยายทำงานบ้าน ส่วนบ้านที่พ่อสร้างไว้ นั้น ปิดไว้

เมื่อเล็กเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เล็กตัดสินใจที่จะไปหางานทำที่กรุงเทพฯ แต่ครูกับ ป้าหมอได้ทัดทานไว้ ป้าหมอให้เล็กไปเรียนเสริมสวยที่ศูนย์ส่งเสริมอาชีพสตรีภาคเหนือ จนเล็ก เรียนจบหลักสูตรและคิดจะหางานทำ ช่วงที่รอนานนั้น ป้าหมอได้พาเล็กไปอยู่ที่บ้านของเพื่อนป้า หมอซึ่งเป็นหมอเหมือนกัน เพื่อช่วยทำงานบ้าน แต่ก่อนที่เพื่อนป้าหมอจะรับเล็กไปอยู่ด้วย เขา บอกกับเล็กว่าจะพาเล็กไปตรวจสุขภาพและตรวจเลือดเพื่อดูว่าร่างกายแข็งแรงหรือไม่ เล็กไม่ได้ เอะใจหรือซักถามอะไร เพราะคิดว่าเพื่อนป้าหมอคงจะหวังดี และภายหลังทราบว่าเพื่อนป้าหมอ แอบตรวจเลือดของเล็กเพื่อหาเชื้อเอดส์ ผลการตรวจเลือดออกมาเล็กไม่ได้ติดเชื้อเอดส์ จึงได้รับ เล็กไปอยู่ด้วย เล็กเล่าว่า “เขาคงจะกลัวว่าจะติดเชื้อเอดส์จากเล็กมั้ง” เล็กทำงานบ้านอยู่บ้าน เพื่อนป้าหมอได้ไม่นาน ก็กลับมาอยู่บ้าน เพราะคิดถึงน้อง คิดถึงบ้าน และเป็นห่วงยาย ในปีการ ศึกษาใหม่เล็กได้สมัครเข้าศึกษาต่อที่วิทยาลัยอาชีวศึกษา

เล็กและจิวได้รับทุนการศึกษาจากองค์กรพัฒนาเอกชนแห่งหนึ่ง ได้รับทุนปีการศึกษาละ 5,000 บาทต่อคน เล็กเบิกเงินทุนผ่านครูที่โรงเรียนประจำหมู่บ้านที่เล็กเคยศึกษาอยู่ โดยเล็กจะ ได้รับเงินค่าใช้จ่ายสัปดาห์ละ 100 บาท ไม่รวมค่าจ้างรถสำหรับเดินทางไปเรียนหนังสือที่ต้องจ่าย ตอนสิ้นเดือน ใน 100 บาทนี้ เล็กจะแบ่งเป็นค่าอาหาร 2 มื้อ รวมทั้งอุปกรณ์การเรียนการสอน วัน ละ 20 บาท หากต้องใช้เงินมาก ก็จะขอจากพี่ ถ้าพี่มีเงินก็จะให้ ซึ่งบางครั้งพี่ก็ไม่มีให้ ถ้าวันใดที่ ต้องจ่ายค่าอุปกรณ์การเรียนมากและเงินที่พี่ให้ไม่พอ เล็กจะต้องกระเปียดกระเสียนเงิน 100 บาท ที่รับในแต่ละสัปดาห์จ่ายเป็นค่าอุปกรณ์การเรียน โดยตัวเองยอมอดข้าว เมื่อปิดภาคการศึกษา เล็กจะไปรับจ้างทำงานที่โรงหมี่ ได้ค่าจ้างวันละ 100 บาท หักค่ารถ 10 บาท เหลือ 90 บาท จะเก็บ รวบรวมเงินได้ทั้งหมดประมาณพันกว่าบาท เล็กจะนำไปเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับซื้อชุดนักศึกษา รอง เท้า และเก็บไว้ใช้จ่ายในยามจำเป็น ส่วนจิว ครูที่ดูแลเงินทุน ได้ให้เงินเป็นค่าใช้จ่ายสัปดาห์ละ 50 บาท ซึ่งจิวบอกว่าเพียงพอ เพราะที่โรงเรียนมีอาหารกลางวันให้นักเรียน

ปัญหาภายในครอบครัวของเล็ก คือช่องว่างระหว่างวัย เมื่อเล็กมีปัญหา เล็กไม่สามารถ ปรีกษาปัญหากับยายและพี่ได้ เพราะยายไม่เข้าใจเล็ก และเล็กคิดว่ายายเป็นคนแก่ที่ขี้บ่น ดูว่า เล็กเสมอ ยายและพี่ไม่เคยอนุญาตให้เล็กไปทำกิจกรรมที่วิทยาลัยในวันหยุด หรือหลังเวลาเล็ก เรียน ยาย มักจะดูว่าเล็กเอาแต่เที่ยว เล็กคบเพื่อน ยายจะหาว่าเล็กเอาแต่เที่ยวกับเพื่อน และใจ แตก เล็กคิดว่ายายและพี่เป็นคนล้าสมัย ไม่เข้าใจและไว้วางใจเล็ก ส่วนจิวมักจะโดนยายดูเช่นกัน

ในวัยของจิ๋ว การเล่นกับเพื่อนถือเป็นเรื่องปกติ แต่ยายมักจะดุจิ๋วว่าเอาแต่เที่ยวชน แต่จิ๋วไม่ได้คิดอะไรมาก อาจเป็นเพราะจิ๋วยังเป็นเด็ก แต่ในความหมายของยาย เมื่อผู้วิจัยไปสอบถาม ยายบอกว่าที่พูดห้ามปรามเล็กและจิ๋วเรื่องการเที่ยวและการคบเพื่อน เพราะยายกลัวหลานทั้งสองคนซึ่งเป็นผู้หญิงจะเสียผู้เสียคนเพราะมัวแต่เที่ยวเตร่ จึงว่ากล่าวตักเตือน เวลาที่เล็กคุยกับยาย เมื่อพูดคุยด้วยน้ำเสียงปกติ ยายจะไม่ได้ยินเพราะหูตึง ต้องตะโกนคุยกัน ซึ่งยายจะหาว่าเป็นลูกหลานที่ไม่เคารพยาย ยายไม่ชอบให้ใครพูดเสียงดังด้วย แม้แต่พี่เอง ก็ไม่ได้อาศัยอยู่บ้านเดียวกับเล็ก พี่จะไปนอนที่ห่างนา เพราะทะเลาะกับยายเรื่องผู้หญิงที่เขาคงแต่งงานด้วยและในเร็ววันนี้ พี่จะแต่งงาน และจะพาภรรยามาอยู่ที่บ้านยาย เพราะยายยกบ้านหลังที่อยู่นี้ให้พี่แล้ว เล็กกับจิ๋วต้องกลับไปอยู่บ้านที่อานวยสร้างไว้ตามลำพังสองคนพี่น้อง และคงพึ่งพาการเงินจากพี่ได้น้อยลง เพราะพี่มีครอบครัวที่ต้องรับผิดชอบ

สภาพแวดล้อมในหมู่บ้านที่เล็กอาศัย เพื่อนรุ่นเดียวกันและรุ่นพี่ ส่วนมากประกอบอาชีพเป็นพนักงานเสิร์ฟในร้านอาหารในเมือง บางคนเป็นหญิงอาชีพบริการพิเศษ และมีบางกลุ่มติดยาเสพติด นอกจากนี้แล้วเล็กยังอยู่ในกลุ่มที่เคยช่วยเพื่อนทำแท้งโดยการซื้อยามาสอด ความจำเป็นของเล็กที่จะต้องใช้จ่ายในการดำรงชีวิต การเรียน และค่าใช้จ่ายของน้อง ความอยากได้อะไรก็ตามวัย อาจทำให้เล็กตัดสินใจทำงานแบบเดียวกันก็ได้ และเสี่ยงต่อการถูกชักจูงไปในทางที่ผิด เช่น เสพยาเสพติด หรือขายบริการทางเพศ เพราะไม่มีผู้ใหญ่อยู่ด้วยที่บ้านและคอยให้คำปรึกษา

ในอนาคต เล็กอยากเรียนให้สูง ๆ และเป็นครูสอนเด็ก ส่วนจิ๋วอยากเป็นพยาบาลเพื่อรักษาผู้ป่วย และจะได้มีเงินเลี้ยงดูยายให้สุขสบาย

จากการดำเนินกิจกรรมของโครงการฯ พบว่า

ปัญหาที่เล็กคิดว่าสำคัญมากที่สุดในขณะนี้คือปัญหาทางบ้าน เพราะ “เวลาเรามีปัญหา เราไม่สามารถปรึกษาคนที่บ้านได้ หรือเวลาที่พูดไปแล้ว เขาไม่เข้าใจเรา เวลาเราอยากทำอะไรก็ไม่ได้ทำ”

ปัญหาที่รองลงมาคือ “การเรียน – เรียนไม่เก่ง”

และปัญหา “การเงิน”

จากการทำกิจกรรมกระตุ้นและระดมสมอง เล็กได้วิเคราะห์ปัญหาและแนวทางการแก้ไขดังนี้

ปัญหา	วิธีแก้ปัญหา	ผู้ที่เข้าร่วมแก้ไข
1. ครอบครัวยุคใหม่	สร้างความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ไม่เห็นแก่ตัว ให้ ความเคารพนับถือ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน	พี่ครุฑิต ยายเป็ด
2. ปัญหาการเรียน	1. ตั้งใจเรียน 2. ขยันให้มากขึ้น 3. เชื้อฟุ้งที่อาจารย์สอน ไม่เกเร	เพื่อนชื่อเจ๊เบบ
3. ปัญหาการเงิน	1. หางานทำในช่วงวันหยุด 2. ประหยัดค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว 3. ทำการเกษตร เลี้ยงปลาภายในครอบครัว ปลูกผัก	พี่ครุฑิต น้อง
4. ปัญหาการคบเพื่อน	1. เลือกคบเพื่อนที่ดี 2. ไม่คบเพื่อนที่ติดยาเสพติด 3. ไม่คบเพื่อนที่เกเร	เพื่อนชื่อ นู . เนน

อยากได้ครอบครัวที่อบอุ่น

1. เราหวังที่จะมีครอบครัวที่อบอุ่นและดีขึ้นกว่าที่เป็น
2. ตอนนี้อคิดว่าความหวังเป็นไปได้มาก
3. ต้องพยายามทำความดี เพื่อที่คนในครอบครัวจะได้ภูมิใจ

ต้องเลือกระหว่างเพื่อนกับยายและครอบครัว หรือทั้งสองอย่าง

ทางเลือกที่ 1 ระหว่างเพื่อนกับยายและครอบครัว

ข้อดี

เราและครอบครัวจะได้มีส่วนร่วมในการทำความเข้าใจและเวลามีปัญหาเราก็ต้อง
มาคุยหรือปรึกษาและปรับตัวเข้าหากัน

ข้อเสีย

เราจะไม่มีเพื่อน เวลาเราต้องการการช่วยเหลือจากคนอื่น ถ้าเราไม่มีเพื่อนมันก็
คงยากมากกับความต้องการตรงนั้น

ทางเลือกที่ 2 เลือกทั้งครอบครัวและเพื่อน

ข้อดี

เราจะได้มีทั้งเพื่อนที่เรารักและครอบครัวที่อบอุ่นที่เราต้องการมาตลอด

ข้อเสีย

คนในครอบครัวไม่ค่อยชอบเพราะคิดว่าถ้าคบเพื่อนแล้วจะพากันไปเที่ยว หรือพา
ไปติดยาเสพติด คนในครอบครัวจะไม่ค่อยไวใจเวลาที่เราไปไหน

จากการทำกิจกรรมกระตุ้นและระดมสมอง จึงได้วิเคราะห์ปัญหาและแนวทางการแก้ไขดังนี้

ปัญหา	วิธีการแก้ไข	ผู้เข้าร่วมการแก้ไข
1. ปัญหาครอบครัว	เข้าใจกันและกัน เข้าใจใน ความหวังดีของพี่	พี่ครุฑิต ยายเป็ด
2. เรียนไม่รู้เรื่อง	ให้เพื่อนสอน ให้พี่สอน	พี่ เพื่อนชื่อลลิตา
3. ฐานะบ้าน	ให้ยาย พี่สอนทำงานบ้าน	ยายเป็ด พี่
4. เพื่อนๆ ล้อว่า พ่อ แม่ตายเป็นเอดส์	ให้เพื่อนอธิบายให้เพื่อนฟัง เดินหนี	เพื่อน ลลิตา(แหวน)

สรุปปัญหาของเด็กและสมาชิกในครอบครัว

1. ปัญหาทางเศรษฐกิจ ในครอบครัวมีสมาชิกจำนวน 4 คน มีผู้หารายได้หลักคือพี่ชายซึ่งมีอาชีพรับจ้างทั่วไปและหาของป่าขายเล็กๆน้อยๆ โดยเฉลี่ยรายได้ประมาณวันละ 100-150 บาท ซึ่งก็เป็นรายได้ที่ไม่แน่นอน เด็กซึ่งเรียนหนังสือระดับอาชีวศึกษาในเมือง มีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง เด็กจะเอาเงินมาจากไหนเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการเรียนหนังสือของตนเอง

2. ปัญหาทางสังคมและจิตใจ เด็กอายุ 18 ปีเข้าสู่วัยรุ่น และเรียนหนังสือระดับอาชีวศึกษา ในเมือง พบกับสภาพแวดล้อมและสังคมที่แตกต่างกับในหมู่บ้าน ส่วนยายอายุ 85 ปี ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัยเป็นอย่างมาก เช่นเด็กต้องการคบเพื่อน ต้องการเข้าในเมือง ต้องมีค่าใช้จ่ายต่างๆ (ตามประสาวัยรุ่นยุคใหม่) ฯลฯ ส่วนยายต้องการให้เด็กอยู่ช่วยงานบ้าน เพราะเป็นห่วงหลาน ซึ่งเวลาเกิดปัญหาขึ้นมาเด็กไม่มีที่ปรึกษาที่เข้าใจเด็ก

นอกจากนี้แล้วเพื่อนของเด็กหลายคน(ที่อยู่ในหมู่บ้าน)มีทั้งติดยาเสพติดและบางคนไปขายบริการทางเพศ ส่วนเพื่อนที่อยู่ในโรงเรียนมีไปทำงานเป็นพนักงานเสิร์ฟตามร้านอาหารโอเคะ เมื่อเด็กมีปัญหากับครอบครัวประจวบกับปัญหาทางเศรษฐกิจที่ต้องการเงินสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในการศึกษาของตนเอง ถ้าไม่มีคนให้คำปรึกษาที่เข้าใจเด็กและเด็กไม่มีทางเลือกที่ดี เด็กมีโอกาสเสี่ยงทั้งเข้าสู่กระบวนการขายบริการทางเพศและติดยาเสพติดได้ง่าย

ส่วนน้องมีปัญหาคือไม่มีเพื่อนในโรงเรียน เพื่อนที่มีอยู่เป็นเด็กที่พ่อแม่เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์เช่นเดียวกับตนเอง

กรณีศึกษาแอ๊ด และอาหาร

แอ๊ดกับอาหาร เป็นพี่น้องกัน แอ๊ด อายุ 15 ปี เรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนในอำเภอ มีผลการเรียนอยู่ในระดับปานกลาง เป็นเด็กที่มีความดีแต่เดียว ชอบการเล่นกีฬา และได้รวมทีมกับเพื่อนในหมู่บ้าน ไปแข่งขันฟุตบอล และตระกร้อในจังหวัด และอำเภอใกล้เคียง

ทั้งสองคนเป็นเด็กกำพร้า พ่อและแม่เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ อาศัยอยู่ที่บ้านตายายในหมู่บ้าน สมาชิกในครอบครัวประกอบด้วยตา อายุ 66 ปี, ยาย อายุ 62 ปี ทั้งตาและยายจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. น้าชาย อายุ 32 ปี จบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ทำงานเป็นช่างไฟฟ้า มีรายได้เดือนละ 4,500 บาท และน้องของแอ๊ด ชื่ออาหาร อายุ 13 ปี เรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 บ้านของตา เป็นบ้านสองชั้น ครึ่งปูนครึ่งไม้ สภาพเก่า มีน้าชายเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัว และน้าชายยังไม่คิดที่จะมีครอบครัวเพราะมีภาระที่รับผิดชอบมาก

พ่อและแม่ของแอ๊ดเป็นคนในหมู่บ้าน เมื่อแต่งงานกัน แม่ไปอยู่กับพ่อที่บ้านปู่ ซึ่งไม่ไกลนักกับบ้านของตา แอ๊ดมีพี่ชายอีก 1 คน อายุ 17 ปี แต่มีความพิการทางสมอง ไม่ได้เรียนหนังสือ และอาศัยอยู่กับปู่ พ่อมีอาชีพรับจ้างที่ต่างจังหวัด นาน ๆ ครั้งจึงจะกลับบ้าน แม่มีอาชีพรับจ้างทั่วไป เมื่อแอ๊ดอายุได้ประมาณ 11 ปี พ่อได้เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ และแม่ติดเชื้อเอดส์จากพ่อและไม่นานก็เสียชีวิต แอ๊ดมีน้องชายอีกคนหนึ่ง แต่เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ในขณะที่ยังเล็กอยู่

แอ๊ดเล่าว่าขณะที่แม่เป็นผู้ติดเชื้อและยังมีชีวิตอยู่ เมื่อมีงานสังคมในหมู่บ้าน และมีชาวบ้านบางคนรังเกียจแม่ แม่จะแกล้งคนที่แสดงท่าทางรังเกียจโดยการไปช่วยทำกับข้าว ช่วยห่อเนียง ทำให้ชาวบ้านไม่พอใจเป็นอย่างมาก บางครั้งถึงขั้นมีปากเสียงกัน มีคนเล่าให้ฟังว่า ครั้งหนึ่ง แม่ไปช่วยเขาฉาบเนื้อ พ่อมีคนมาเห็นและต่อว่า “มาทำยะหยั่ง ตัวบู้ตัวตัว” แม่ก็เอามีดมากรีดแขนตัวเองให้เลือดไหลใส่ในฉาบเนื้อนั้น ไม่มีใครกินและต้องนำไปเททิ้ง ชาวบ้านจึงไม่ชอบแม่แอ๊ด งานศพของแม่จึงไม่มีใครมาร่วมงานมากนัก มีแต่ญาติพี่น้อง และคนที่สนิทสนมเท่านั้น

เมื่อแม่เสียชีวิต แอ๊ดและอาหารได้ย้ายมาอาศัยอยู่กับยาย แอ๊ดและอาหารทำตัวเป็นเด็กดี ช่วยเหลือทำงานบ้านทุกอย่าง ทั้งซักเสื้อผ้า ปัดกวาด เช็ดถูบ้าน ทำกับข้าว เสร็จแล้วจะพากันไปหาปลา กบ เขียดในทุ่งนา มาขังไว้ที่ตุ่มในครัว บางครั้งจะเข้าไปหานกอ้อยในป่า ตัดมาต้มไว้กิน ทั้งนี้เพื่อเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายภายในบ้าน หากยังพอมีเวลาเหลือ จะไปเล่นกีฬากับเพื่อนในหมู่บ้าน มีบางเรื่องที่ยายไม่เข้าใจแอ๊ดและอาหาร เมื่อแอ๊ดและอาหารไปเล่นกีฬา ยายจะบ่นว่าเขาแต่เล่น บางครั้งมีเพื่อนมาเล่นกีตาร์ที่บ้าน ยายจะบ่นว่าไร้ค่าๆ แต่น้าชายของแอ๊ดจะเข้าใจ คอยปลอบและให้คำปรึกษาปัญหากับแอ๊ดและอาหารเสมอ

ทั้งแอ๊ดและอาหารเป็นเด็กดี หากยายไม่สบาย แอ๊ดจะเป็นธุระพยายไปหาหมอ หากยายต้องนอนรักษาตัวที่โรงพยาบาล แอ๊ดและอาหารจะผลัดกันนอนเฝ้า และดูแลยายที่โรงพยาบาล

แอ๊ดและอาทรบอกว่าอยู่บ้านตายายก็มีความสุขและความอบอุ่น แต่ก็ไม่สามารถทดแทนความสุขที่ได้รับจากพ่อและแม่ได้ “อยู่กับแม่ ถึงจะยากจนอย่างไรก็มีความสุข แต่ยายเป็นผู้มีพระคุณต่อผม”

ปัจจุบันทั้งแอ๊ดและอาทรได้รับทุนการศึกษาจากองค์กรพัฒนาเอกชนแห่งหนึ่ง ปีการศึกษาละ 5,000 บาท แอ๊ดและอาทรมีความใฝ่ฝันที่จะเรียนให้ถึงระดับมหาวิทยาลัย แอ๊ดอยากเรียนต่อที่วิทยาลัยเทคนิค ซึ่งยายก็เพียงแต่รับทราบเท่านั้นเพราะยายบอกว่า “ยายแก่แล้ว จะเอาเงินที่ไหนมาส่งให้หลานเรียน” ส่วนอาทร อยากเป็นครูสอนกีฬา

ปัญหาที่แอ๊ดและอาทรคิดว่าเป็นปัญหาลำคัญ คือ “เงินไม่พอใช้ในครอบครัว”

“ปัญหาการเรียน คือเรียนไม่เก่ง และไม่มีคนสอนทำการบ้าน” และ

“ขาดเพื่อนที่เข้าใจและเห็นใจ” สิ่งที่ครอบครัวของแอ๊ดและอาทรเป็นห่วง คือปัญหาทะเล่พิดี เพราะวัยรุ่นอาจถูกชักชวนจากเพื่อนให้ลอง

จากการทำกิจกรรมกระตุ้นและระดมสมอง อาทรได้วิเคราะห์ปัญหาและแนวทางการแก้ไข ดังนี้

ปัญหา	วิธีการแก้ไข	ผู้ที่จะเข้าร่วมแก้ไข
1.การเงินในครอบครัว	ใช้เงินอย่างประหยัด หารายได้พิเศษของตนเอง เช่น ปลูกผัก เลี้ยงปลา รับจ้างทั่วไป	ตา ยาย ช่วยปลูกผักเลี้ยงปลา
2.การเรียน	ควรทำความเข้าใจกับวิชาเรียน เอาใจใล่มากขึ้น	ลุงเดจ อาปอม ช่วยบอกช่วยทำความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหา
3.เพื่อนไม่เข้าใจ/ล้อ	ปรับตัวให้เข้ากับเพื่อน ยอมรับความคิดเห็นของเพื่อน มีน้ำใจให้กัน	เพื่อนๆในหมู่บ้าน
4.ไม่มีใครเข้าใจ	หาเพื่อนสักคนแล้วเราพูดเกี่ยวกับปัญหาของเราให้เขาได้ฟัง บอกให้เขาช่วยแก้ปัญหา	เพื่อนๆในหมู่บ้าน

อยากมีงานทำที่ดี อยากมีเพื่อนที่ดี

อยากมีงานทำ อยากมีเพื่อนที่ช่วยเหลือตัวเองได้

โอกาส

ความหวังนั้นเป็นไปได้มาก เราสามารถตั้งใจเรียน มีเพื่อนที่ดี ไม่เสพยาเสพติด ถ้าเราทำได้อาจมีงานทำที่ดีได้

ตั้งใจเรียน มีเพื่อนที่ดี ทำตัวเป็นคนดี ไม่ลองเสพยา ไม่ดื่มเหล้า

สรุปปัญหาของเด็กและสมาชิกในครอบครัว

1.ปัญหาทางเศรษฐกิจ สมาชิกในครอบครัวมีจำนวน 5 คน ผู้สูงอายุ 2 คน หลานซึ่งกำลังเข้าสู่วัยรุ่น 2 คนและน้าชายที่เป็นผู้หารายได้หลักเข้าครอบครัว เด็กทั้งสองคนอยู่ในช่วงวัยรุ่นและคนหนึ่งกำลังเรียนในอำเภอห่างฉัตร ซึ่งต้องมีค่าใช้จ่ายทางการศึกษาค่อนข้างสูง

2.ปัญหาทางสังคมและจิตใจ เด็กที่เป็นพี่ชายเรียนหนังสือในอำเภอห่างฉัตร เริ่มเข้าสู่วัยรุ่น หลายครั้งที่ไปเล่นกีฬาแล้วไปนอนบ้านเพื่อน ซึ่งตา ยายเป็นห่วงไม่อยากให้หลานไปนอนบ้านเพื่อน ในครอบครัวเริ่มมีปัญหาเรื่องช่องว่างระหว่างวัย

สำหรับน้องคนเล็กมีปัญหาเรื่องไม่มีเพื่อนในโรงเรียน

กรณีศึกษา แสง

แสง อายุ 9 ปี กำลังเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 เป็นเด็กที่มีผลการเรียนดี มีรูปร่างผอมบาง ผิวขาว ชอบเหม่อลอยเป็นบางครั้ง ขณะที่เรียนในระดับอนุบาล ชอบร้องไห้งอแง และมีนิสัยก้าวร้าว ปัจจุบันอาศัยอยู่กับแม่ในหมู่บ้าน

แสงเป็นลูกสาวคนเดียว ถ้าพ่ารู้ พ่อฐานะครอบครัวของแสงยากจน แม่อายุ 37 ปี มีอาชีพรับจ้างที่โรงไม้ เป็นลูกจ้างรายวัน มีรายได้วันละ 112 บาท และขณะนี้แม่เป็นผู้ติดเชื้อที่บ้านที่แสงอาศัยอยู่เป็นบ้านไม้หลังเล็ก ๆ ชั้นเดียว มี 1 ห้องนอน มีประตูปิดมิดชิด และยังไม่ได้ทาสี ภายในบ้านไม่มีเครื่องอำนวยความสะดวกประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้าใด ๆ มีเสื้อไวนิ่งที่หน้าประตูหนึ่งผืน สภาพบ้านและบริเวณรอบ ๆ บ้าน รกรุงรังเพราะไม่มีใครเอาใจใส่ดูแล

พ่อของแสง เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์เมื่อแสงอายุได้ 5 ปี ทั้งพ่อและแม่ เป็นคนในหมู่บ้านเดียวกัน เมื่อแต่งงานแล้ว แม่ได้ย้ายเข้าไปอยู่ในครอบครัวของพ่อ และเลี้ยงดูพ่อแม่ของพ่อด้วย ทั้งพ่อและแม่ เป็นคู่สามีภรรยาที่ขยันทำมาหากิน มีมนุษยสัมพันธ์ดี เป็นที่รักใคร่ของญาติพี่น้อง และเพื่อนฝูง ชอบช่วยเหลืองานสังคมในหมู่บ้านไม่เคยขาด ก่อนแต่งงาน พ่อเคยไปรับจ้างเป็นคณงานก่อสร้างในเชียงใหม่เป็นเวลาหลายปี หลังจากที่แต่งงานแล้ว พ่อสมัครเข้าทำงานเป็นลูกจ้างที่โรงบ่มใบยาสูบใกล้บ้าน และทำไร่อ้อยและไร่ยาสูบ ส่วนแม่เป็นลูกจ้างที่โรงงานในเมืองลำปาง ครอบครัวของแม่ไม่เคยเดือดร้อนเรื่องเงินทอง และยังสามารถจุนเจือญาติซึ่งมีอายุมาก และไม่มีรายได้อะไรได้อีกด้วย

หลังจากแต่งงานกันได้ประมาณ 1 ปี แม่เริ่มตั้งครรภ์ พ่อมีอาการผิดปกติเกิดขึ้น มักจะเป็นไข้ หนาวสั่น ท้องร่วง อ่อนเพลียไม่มีแรง พ่อจึงไปตรวจและรับการรักษาที่สถานอนามัย และทราบว่าตนเองติดเชื้อเอดส์ แม่จึงเข้ารับการตรวจเลือด และทราบว่าตนเองติดเชื้อเอดส์เช่นกัน ทั้งคู่รู้สึกเสียใจที่เป็นเอดส์และเริ่มวิตกว่าลูกในครรภ์จะติดเชื้อด้วยหรือไม่ พ่อและแม่จึงไปปรึกษาหมอบและปฏิบัติตามที่หมอนแนะนำอย่างเคร่งครัด เมื่อครบกำหนดคลอด หมอนแนะนำให้แม่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ทั้งคู่ไม่เคยปกปิดตัวเองว่าเป็นผู้ติดเชื้อเอดส์ ยังคงใช้ชีวิตและทำงานตามปกติ และร่วมงานสังคมของหมู่บ้านโดยที่ชาวบ้านไม่รังเกียจ เพราะทั้งพ่อและแม่ จะช่วยงานเท่าที่ตนเองจะช่วยให้ และไม่เข้าใกล้การจัดเตรียมเครื่องดื่มหรืออาหารให้ผู้พบเห็นเกิดความรังเกียจ นอกจากนี้ พ่อยังเข้าร่วมชมรมผู้ติดเชื้อของอำเภอ พ่อทำตัวให้เป็นประโยชน์ของสังคมโดยการเป็นวิทยากรในที่ต่าง ๆ เพื่อให้ข้อคิดและวิธีการดำเนินชีวิตแก่ผู้ติดเชื้อด้วยกัน นอกจากนี้ พ่อมีความสามารถเล่นดนตรีพื้นเมืองและเต้นซึ้ง พ่อนำเอาความสามารถด้านนี้ไปช่วยงานสังคม เมื่อมีงานในหมู่บ้าน พ่อจะเข้าร่วมเป็นสลาห์ดนตรีพื้นเมือง (นักดนตรี) ในงาน และสอนนักเรียนให้เต้น

ซึ่ง จนเด็กสามารถเดินโซ่วในงานต่าง ๆ ได้ พ่อเคยได้รับรางวัล “คนเป็นเอดส์ดีเด่น” ของ จังหวัด

เมื่อแสงอายุได้ประมาณ 3 ปี แสงเข้าเรียนระดับอนุบาล แสงเป็นเด็กที่เอาแต่ใจตนเอง ก้าวร้าว ครูประจำชั้นอนุบาลที่แสงเคยเรียนอยู่ เล่าว่า เพื่อนร่วมห้องของแสงจะไม่เล่นกับแสง เพราะผู้ปกครองเด็กจะสั่งไม่ให้ลูกหลานของตนเข้าใกล้และเล่นกับแสง เพราะกลัวติดเอ็ดส์จาก แสง และเด็กจะเชื่อฟังผู้ปกครอง แสงจะแสดงอาการก้าวร้าวกับพ่อและแม่เมื่อมารับกลับบ้าน และจะร้องไห้โดยไม่ทราบสาเหตุ ะยะนี้ อาการของพ่อเริ่มทรุดลง พ่อเป็นห่วงแม่เพราะหากตนเองเสียชีวิต เกรกว่าแม่อาจจะถูกพ่อแม่ตนเองรังเกียจ พ่อจึงชวนแม่สร้างบ้านของตนเอง เป็นบ้าน ไม้ชั้นเดียว 1 ห้องนอน แต่ยังไม่ได้ทำเสร็จ คือบ้านหลังที่แม่อาศัยอยู่ปัจจุบัน อยู่ด้วยกันประมาณ 1 ปี อาการของพ่อทรุดหนักมาก ไม่สามารถดูแลตนเองได้ แม่จึงพากลับไปอาศัยกับปู่ย่าตามเดิม เพื่อจะได้มีคนดูแลพ่อในเวลากลางวันเพราะแม่ต้องทำงานหารายได้มาจุนเจือครอบครัว และปิด บ้านของตนเองไว้

อาการของพ่อทรุดหนักลงทุกวัน ในที่สุด พ่อตัดสินใจแขวนคอตายที่บ้านของพ่อแม่ ส่วน แม่กลับไปอยู่บ้านของตนเอง โดยฝากแสงให้ปู่และย่าเป็นผู้ดูแล แม่ลาออกจากที่ทำงานเดิม เพราะไม่อยากได้ยินเสียงซุบซิบนินทา และมาทำงานที่โรงไม้ แม่ยังคงจุนเจือปู่ย่าอยู่ เพราะฝาก แสงให้ดูแล เหตุที่ฝากแสงไว้ให้ปู่ย่าเป็นผู้ดูแล เพราะแม่กลัวแสงจะติดเชื้อเอ็ดส์และโรคแทรกซ้อน จากตน แม่มักจะเป็นโรคเกี่ยวกับทางเดินหายใจ เป็นหวัด และหอบหืดอยู่ตลอดเวลา ทางด้าน ปู่ย่าก็ไม่มีท่าทีที่รังเกียจแม่ เพราะเธอยังคงจุนเจือเหมือนเมื่อครั้งที่พ่อมีชีวิตอยู่

มีอยู่ครั้งหนึ่ง แม่เล่าว่า เป็นวันเสาร์ แม่คิดถึงแสง จึงไปรับแสงมาอนค้ำที่บ้านด้วย เมื่อไปถึงก็บอกกับย่าว่าวันนี้จะมารับแสงไปนอนที่บ้าน ย่าได้ตะโกนบอกปู่ที่อยู่ในห้องน้ำว่า “ป่อ มั่น วันนี้พี่น้องมันบ่ได้นอนกับเฮาเน้อ มันจะไปนอนกับแม่ของมัน” ปู่ที่อยู่ในห้องน้ำได้ตะโกน ออกมาว่า “เฮอ มันจะไปก็อื้อมันไปเด้อะ ไปแล้วบ่ต้องบ่กลับมาเหม ถ้ามันไปติดเชื้อจากแม่มันแล้ว เป็นอะหยังไป ก็บ่ต้องเฮามาอยู่เนี่ยเหมเน้อ” แม่ซึ่งยืนรอแสงที่หน้าห้องน้ำได้ยิน รู้สึกเสียใจและ น้อยใจมาก เพราะคาดไม่ถึงว่าในใจปู่ย่าจะรู้สึกรังเกียจตนเอง ทั้งที่ก่อนหน้านี้ ทั้งคู่ไม่มีที่ท่าจะรัง เกียจ กินข้าวจะนั่งกินด้วยกัน พูดจาสารพัดว่าสงสาร แม่คาดว่าเป็นไปได้ที่ระยะหลังมานี้ น้อง ชายของพ่อที่ทำงานอยู่เมืองนอก ได้ส่งเงินมาให้ปู่ย่าใช้ และสร้างบ้านหลังใหม่ให้ ทำให้ครอบครัว ไม่เดือดร้อนเรื่องเงินและไม่ต้องพึ่งพาแม่ “เมื่อก่อนไม่มีคนเลี้ยง ก็พูดกับเราดี แต่พอมมีคนเลี้ยงที่ ดีกว่า ก็บ่เห็นหัวเฮา” แม่เล่าด้วยน้ำตานองหน้า และน้อยใจ นับตั้งแต่วันนั้น แม่จึงพาแสงมา อยู่ด้วยกันที่บ้าน แม่หวังใจมากเพราะกลัวแสงจะติดเชื้อจากตน จึงไปปรึกษาหมอเพื่อทราบ

ความกระจำง หมอให้คำปรึกษาว่า แสงจะไม่ติดเอดส์จากแม่ และแนะนำว่าแสงควรได้อยู่ใกล้ชิดกับเธอ เพราะแสงจะได้เป็นกำลังใจให้แม่ต่อสู้ต่อไป

ต่อมา ลุงซึ่งเป็นพี่ชายของแม่ อายุ 44 ปี มีปัญหากับครอบครัว เพราะเป็นคนที่ไม่มีความรับผิดชอบ เกียจคร้าน ไม่ทำงาน ชอบเล่นการพนัน และเป็นที่รังเกียจของพี่น้องคนอื่น ๆ ได้มาอาศัยอยู่กับแม่เพราะแม่สงสารที่พี่ชายไม่มีที่อยู่อาศัย โดยให้ลุงนอนนอกห้อง ส่วนตัวเธอและลูกนอนอยู่ในห้อง แม่ต้องรับผิดชอบเลี้ยงดูพี่ชาย ทำให้รายจ่ายเพิ่มขึ้น และไม่ยอมให้เข้าใกล้แสง เพราะ “น้องติ่งบ่ไว้ใจ เพราะมันบ่ได้เห็นกันมาตั้งแต่ยามหน้อย บ่รู้ว่ามันจะทำอะหนัยกับลูกเฮา” หลังจากทีโรงเรียนแสงเลิกแม่จะให้แสงเล่นอยู่ที่โรงเรียน และเมื่อเลิกงานประมาณ 17.30 น. จะแวะรับแสงกลับบ้านพร้อมกัน

ระยะหลังนี้ แม่เริ่มมีตุ่มขึ้นบริเวณใบหน้าและที่แขน แม่วางแผนไว้ว่า หากตนเองเป็นอะไรจะฝากแสงให้ป้า อายุ 46 ปี พี่สาวของพ่อ ซึ่งดีกับแม่เสมอตั้งแต่แม่กลายเป็นผู้ดูแล แม่มีเงินเหลือเก็บจากการทำศพพ่ออยู่ประมาณ 50.000 บาท แม่ได้นำไปฝากธนาคารและไม่ถอนมาใช้ ทั้งนี้เพื่อจะได้ให้เป็นค่าใช้จ่ายของแสงในอนาคตหลังจากที่ตนเองเสียชีวิต แต่แม่ยังคงเป็นห่วงแสงมาก เพราะแสงยังเป็นเด็ก

ปัจจุบัน แสงได้รับทุนการศึกษาจากองค์กรพัฒนาเอกชนแห่งหนึ่ง ปีการศึกษาละ 5.000 บาท แสงอยากเรียนให้เก่งและมีความรู้สูง ๆ อยากเป็นหมยรักษาผู้ป่วย ทุกวันนี้ แสงได้เงินไปใช้จ่ายที่โรงเรียนวันละ 10 บาท หากวันไหนที่แม่ไม่มีเงิน แป้งจะเอาจากแม่ 5 บาท เพราะแสงสงสารแม่

ทุกวันนี้ แม่ยังคงต้องรักษาสุขภาพของตนเอง และทำงานเพื่อหาเงินมาเลี้ยงครอบครัว แม่ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้ติดเชื้อที่พยายามอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ไม่ว่าจะการวางตัวในที่ทำงาน หรือสังคมในหมู่บ้าน จะพยายามไม่ใช้ของร่วมกับผู้อื่น หรือร่วมทำกิจกรรมที่อาจทำให้ได้รับการรังเกียจจากผู้พบเห็น

สรุปปัญหาของเด็กและสมาชิกในครอบครัว

1.ปัญหาทางเศรษฐกิจ ในครอบครัวมีสมาชิกจำนวน 3 คน แม่เด็กซึ่งเป็นผู้ติดเชื้อบางครั้งป่วย เป็นผู้หารายได้หลักซึ่งมีรายได้วันละ 112 บาท

2.ปัญหาทางสังคมและจิตใจ คนในหมู่บ้านรวมทั้งญาติพี่น้องรังเกียจแม่ของเด็ก รวมทั้งที่โรงเรียนเด็กไม่มีเพื่อน ทำให้เด็กเป็นคนก้าวร้าว เรียกร้องความสนใจ นอกจากนี้แล้วแม่เด็กมีความกังวลกลัวเด็กถูกกลั่นแกล้งละเมิดทางเพศจากลุงซึ่งเป็นพี่ชายของแม่

กรณีศึกษา แอน

แอน อายุ 11 ปี กำลังเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีผลการเรียนอยู่ในระดับปานกลาง เป็นคนเงียบขรึม ไม่ค่อยที่จะพูดเหมือนกับเด็กทั่ว ๆ ไป ปัจจุบันอาศัยอยู่กับย่าและลุงในหมู่บ้าน

แอน เป็นลูกสาวคนเดียว กำพร้าพ่อ เนื่องจากพ่อเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์เมื่อแอนอายุประมาณ 9 ปี ส่วนแม่ ซึ่งขณะนี้มียายุประมาณ 32 ปี ได้แยกทางกับพ่อ ก่อนที่พ่อจะเสียชีวิต และได้แต่งงานมีครอบครัวใหม่ มีลูกสาว 1 คน พ่อเป็นคนในหมู่บ้าน มีอาชีพรับจ้างทั่วไปและค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ในเมือง แม่เป็นคนนอกหมู่บ้านมีอาชีพค้าขายเช่นเดียวกัน เมื่อแต่งงานกัน พ่อได้ตั้งรกรากที่บ้านของแม่ ย่าของแอน ปัจจุบันมีอายุ 69 ปี ย่ามีรายได้จากการรับจ้าง และได้รับเงินจุนเจือบางส่วนจากป้าของแอน ซึ่งมีอาชีพขายไส้กรอก และลูกชิ้นในเมือง และมีบ้านอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับบ้านย่า ทำให้ย่าไม่ขาดสนเงินทอง ส่วนลุง อายุประมาณ 40 ปี มีอาชีพขับรถรับจ้างสี่ล้อในเมือง นาน ๆ ครั้งจึงจะกลับบ้าน ก่อนที่พ่อจะทราบว่าตนเองเป็นเอดส์ พ่อต้องการกลับมาสร้างบ้านที่หมู่บ้านของตน จึงได้กู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์(ธกส.) สาขาประจำอำเภอ เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายและสร้างบ้าน และได้พาแม่ของแอน ซึ่งขณะนั้นแอนยังมีอายุประมาณ 3 ขวบ กลับมาอยู่ที่บ้าน ไม่นานนัก แม่ของแอนได้แยกทางกับพ่อ และกลับไปอยู่บ้านของตนเอง ได้แต่งงานมีครอบครัวใหม่ มีลูกสาว 1 คน ต่อมาสามีใหม่ได้เสียชีวิตลง และแม่ของแอนได้ไปทำงานที่ในเมือง มีคนบอกว่าแม่มีอาชีพเป็นหญิงขายบริการทางเพศ ย่าเล่าว่าหลังจากที่แยกทางกัน แม่ได้เคยติดต่อกับพ่อ และยาสันนิษฐานว่าพ่อติดโรคเอดส์จากแม่ของแอน ย่าเล่าว่า “หลังจากที่พ่อพาแอนไปแอ่วหาแม่ แล้วก็พากันไปนอนค้างที่โรงแรม ทำให้พ่อติดโรคจากเมียเก่าของมัน”

หลังจากที่พ่อแยกทางกับแม่ ลุงได้ซื้อจักรยานยนต์ให้พ่อ เพื่อไปทำงานเป็นคนงานก่อสร้างในอำเภอและในเมือง ขณะที่ทำงานก่อสร้างพ่อเริ่มปรากฏอาการของการติดเชื้อแทรกซ้อน มีตุ่มแดงเล็ก ๆ เกิดขึ้นตามร่างกาย เป็น ๆ หาย ๆ โดยคิดว่าตนเองแพ้ปูนซีเมนต์ พ่อจึงเลิกทำงานก่อสร้าง และเข้าทำงานที่โรงหมี พ่อเริ่มโง่มากขึ้น และเพลีย จึงลาออกและวางแผนจะทำไร่ยาสูบ จึงจ้างรถมาไถปรับสภาพดิน แต่ยังไม่ได้ปลูกยาสูบ พ่อมีอาการเพลียมากขึ้น ทำไร่ไม่ไหว พ่อไม่ยอมเข้ารับการตรวจและรักษาตามคำแนะนำของย่า และไม่นาน พ่อมีอาการทรุดหนัก มีตุ่มขึ้นเต็มตัว ทำงานไม่ได้ ต้องนอนอยู่บ้าน โดยมีย่าเป็นผู้ดูแลพยาบาล และย่าไม่ยอมให้ผู้อื่นเข้าใกล้พ่อ เพราะกลัวการแพร่เชื้อ และทุกคนรู้ว่าพ่อติดเอดส์ ครอบครัวของแอน เริ่มขาดสนเงินทอง เพราะพ่อไม่สามารถทำงานได้ และย่าต้องคอยดูแลพ่อ ไม่ได้ไปรับจ้างตามปกติ เงินที่ช่วยเหลือจุนเจือครอบครัวจึงมาจากป้า ซึ่งไม่ใช่จำนวนมากนัก แม้ป้าจะทำอาหารเมื่อย่าเป็นบางครั้ง

แต่ยายังคงต้องไปซื้อสินค้าจากร้านค้าภายในหมู่บ้าน เพื่อกินอยู่ แอนจะช่วยย่ำทำงานบ้าน และนำของที่ย่ำหามา เช่น ผัก หรือไข่มดแดงไปขายภายในหมู่บ้าน

เมื่อชาวบ้านทราบว่าพ่อป่วยด้วยโรคเอดส์ แม้จะรู้สึกเกรี้ยว แต่จะมีคนมาเยี่ยมอาการป่วยและถามทุกข์สุขของพ่ออยู่เสมอ ระยะเวลาหลังพ่อต้องนอนอยู่แต่ในมุ้ง ไม่มีใครยอมเข้าใกล้พ่อ เสื้อผ้าที่พ่อใส่ ย่ำไม่กล้าซัก และแอบเอาไปทิ้งที่ลำห้วยในหมู่บ้าน พ่อชาวบ้านทราบเรื่อง จึงร่วมกันต่อต้านเพราะเห็นว่าอาจเป็นแหล่งแพร่เชื้อโรคในหมู่บ้านได้ ตั้งแต่นั้นมา ย่ำจึงเก็บเสื้อผ้าของพ่อใส่ในถุงและเก็บไว้ที่บ้าน ส่งกลิ่นเหม็นคลุ้งคลุ้ง ทำให้เป็นที่รังเกียจแก่ผู้ที่มาเยี่ยม และทำให้ผู้ที่มาเยี่ยม ไม่มีใครเติมน้ำที่ยาเตรียมใส่กระติก หรือแม้แต่เมี่ยงที่เตรียมไว้ต้อนรับ ก็ไม่มีใครกิน

แอนเล่าว่ามีอยู่ครั้งหนึ่งที่ครูให้เอาเงินจำนวน 30 บาท ไปร่วมทำกิจกรรมงานประเพณี แอนมาขอเงินย่ำ แต่ย่ำไม่มีเงินให้ ย่ำจึงไปสอยไข่มดแดง และให้แอนไปขายในหมู่บ้าน ทั้ง ๆ ที่ไข่มดแดงถูกใหญ่กว่าที่ขายกันตามปกติ ปรากฏว่าไม่มีใครซื้อไข่มดแดงที่แอนนำไปขาย บ้าข้างบ้านสงสัยจึงซื้อไว้ แอนให้เหตุผลว่า

“เป็นถ้าจะกั้วเป็นเอดส์กั้ว ถ้าซื้อของเฮา ”

ที่โรงเรียน เพื่อน ๆ ไม่อยากเล่นกับแอน ทำให้แอนรู้สึกเหงา แอนมีเพื่อนสนิท 1 คน ที่สามารถระบายความในใจด้วยได้ และเพื่อนคนนี้เป็นเด็กที่พ่อแม่เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์เช่นกัน

งานศพของพ่อ มีชาวบ้านมาช่วยงานไม่มากนัก แต่จะมาร่วมสังสรรค์มากกว่าเพราะรู้ว่าย่ำได้รับเงินฌาปนกิจสงเคราะห์ของ ธกส. ย่ำเล่าว่า “เขาคั่ว (ไม่เกรงใจ) ขนาด เลี้ยงควายเป็นสองตัว เหล้าแหม (อีก) เป็นหลายหมื่น”

ย่ำได้นำเงินจากฌาปนกิจสงเคราะห์ของ ธกส. หลังจากหักหนี้สิน และค่าใช้จ่ายในการจัดงานศพแล้ว ไปชำระหนี้กับร้านค้า และนำเงินไปสร้างบ้านใหม่ โดยรื้อบ้านหลังเก่าสมทบด้วย เพราะก่อนที่พ่อยังไม่แยกทางกับแม่ พ่อได้ซื้อหิน และทรายเพื่อเตรียมสร้างบ้านไว้ พ่อตั้งใจจะสร้างบ้านที่มีห้องน้ำอยู่ในบ้าน เพราะพ่อเคยเกริ่นไว้ว่าเป็นห่วงแอน เพราะเป็นลูกสาว บ้านที่สร้างใหม่ เป็นบ้านชั้นเดียว 1 ห้องนอน มีห้องน้ำอยู่ในบ้าน และยังไม่ได้ทาสี เนื่องจากเงินไม่พอ ส่วนยายยังคงจุนเจือยาเหมือนเดิม แม่ที่ไม่เคยติดต่อแอน เริ่มเขียนจดหมายติดต่อมาหาแอน ให้แอนตั้งใจเรียนหนังสือ และแอนเล่าว่า เมื่อแอนเขียนจดหมายไปขอเงินแม่ 500 บาท แม่ก็ไม่ติดต่อมาหาอีกเลย

ปัจจุบัน แอนได้รับทุนการศึกษาจากองค์กรพัฒนาเอกชนแห่งหนึ่ง ปีการศึกษาละ 5,000 บาท จึงช่วยแบ่งเบาภาระของย่ำได้บ้าง ย่ำเป็นห่วงแอนมากเพราะยังเป็นเด็ก แอนตั้งใจจะเรียนหนังสือให้จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 อยากค้าขายเหมือนป้า เพราะจะได้อยู่บ้านดูแลย่า หากย่ำไม่

สบายจะได้ดูแลได้อย่างเต็มที่ และอยากเก่งเหมือนพี่ ลูกสาวของป้า ขณะนี้อายุ 20 ปี ซึ่งมาคอยดูแลย่าและแอน คอยให้คำปรึกษาอยู่เสมอ

ในวันข้างหน้า ย่าไม่สามารถจะทราบได้ว่าอนาคตของแอน ใครจะเป็นผู้คอยดูแล เพราะป้า ต้องรับผิดชอบครอบครัวของป้า ไม่สามารถรับภาระเลี้ยงดูแอนได้เหมือนอย่างที่ย่าคอยดูแล พี่ ก็จะแต่งงานมีครอบครัวที่ตนเองรับผิดชอบ จากการจัดกิจกรรมกลุ่มของโครงการฯ แอนคิดว่า ปัญหาที่สำคัญในขณะนี้คือ ปัญหาเรื่องความขัดสนการเงินภายในครอบครัว ย่าไม่มีเงิน และบางวันแอนไม่ได้กินอาหารเข้าก่อนไปโรงเรียน เมื่อหิว จึงเรียนไม่รู้เรื่อง

จากการทำกิจกรรมกระตุ้นและระดมสมอง แอนได้วิเคราะห์ปัญหาและแนวทางการแก้ไข ดังนี้

ปัญหา	วิธีการแก้ไข	ผู้ที่จะเข้าร่วมแก้ปัญหา
1.เงินไม่พอใช้	เราต้องใช้จ่ายอย่างประหยัด ไม่ซื้อของที่ไม่จำเป็น มันจะทำให้เราใช้จ่ายไม่พอ แล้วเราจะปลูกผักกินเองในยามที่เราไม่มีเงิน	
2.เรียนหนังสือไม่เก่ง	เราจะต้องอ่านหนังสือให้มาก และต้องตั้งใจฟังที่ครูสอน	ให้ครูนิภาพรช่วยเรื่องเรียนหนังสือไม่เก่ง
3.ครอบครัวไม่มีงานทำ	เราต้องใช้จ่ายอย่างประหยัดเพราะไม่มีงานทำ	ให้ป้าอำนาจช่วยเรื่องครอบครัวไม่มีงานทำ
4. เพื่อนไม่เล่นด้วย	เพื่อนว่าพ่อเราตายเพราะเอดส์	ให้พี่พรพิมลอธิบายให้เพื่อนฟัง
5.ครูสอนไม่เข้าใจ	เวลาครูสอนไม่เข้าใจ เราจะอ่านหนังสือที่ครูสอนไม่เข้าใจ จะยืมมาอ่านที่บ้านและศึกษาให้เข้าใจ	ให้เพื่อนชื่อจิม ช่วยเรื่องครูสอนไม่เข้าใจ

อยากเป็นพยาบาล

เพราะจะได้รักษาผู้ป่วยในบ้านและคนนอกบ้านที่เราไม่รู้จักรัก

โอกาส

น้อย เพราะการเป็นพยาบาลต้องใช้ค่าใช้จ่ายมาก จะตั้งใจเรียนหนังสือให้มาก และจะขอความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ที่ท่่านรู้

สรุปปัญหาของเด็กและสมาชิกในครอบครัว

1.ปัญหาทางเศรษฐกิจ ในครอบครัวมีสมาชิก2คนคือย่ากับเด็ก ย่ามีรายได้บางวันที่หาของป่าแล้วให้เด็กไปขายในหมู่บ้านมีรายได้ครั้งละ 20-30บาทเท่านั้น

2.ปัญหาทางสังคมและจิตใจ ครอบครัวถูกสั้ละทิ้งแม้แต่เด็กที่เอาเงินค่าไปขายคนในหมู่บ้านยังไม่มีคนกล้าซื้อ เด็กไม่มีเพื่อนที่โรงเรียน ประกอบกับที่แม่ตนเอ ย่ามีชีวิตอยู่แต่ไม่ได้อุเล่ให้ความอบอุ่นแก่เด็กเลย ทั้งหมดทำให้เด็กมีพฤติกรรมที่ซึม เศร้า เงียบ ไม่ค่อยพูดคุย

กรณีศึกษา เบิก

เบิก อายุ 13 ปี เรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เบิกเป็นคนเงียบขรึม ไม่ค่อยกล้าแสดงออก เวลาเรียนชอบนั่งอยู่มุมหลังห้องเรียน เบิกอาศัยอยู่กับแม่สองคนในหมู่บ้าน

เบิกเป็นเด็กกำพร้าพ่อ พ่อเป็นคนนอกหมู่บ้าน แยกทางกับแม่เมื่อเบิกอายุได้ 2 ปี และขณะนี้พ่อมีครอบครัวใหม่ แม่จึงพาเบิกกับมาอยู่ที่หมู่บ้านเดิม คือหมู่บ้านที่เบิกอยู่ในปัจจุบัน แม่ของเบิก อายุ 37 ปี อาชีพรับจ้างทั่วไป บ้านของเบิก เป็นบ้านหลังเล็ก ๆ ฝาบ้านและพื้นบ้านทำด้วยฟากไม้ไผ่ มี 1 ห้องนอน มีที่ท่าครวเล็ก ๆ และที่หน้าห้องนอนจะเป็นที่นั่งดูทีวีแคบ ๆ เมื่อเบิกอายุได้ 5 ปี แม่ได้แต่งงานใหม่กับเพื่อนเก่าสมัยเรียนหนังสือ ขณะนั้น แม่มีอาชีพรับจ้างทั่วไป ส่วนพ่อเลี้ยงเป็นช่างไม้ รับจ้างในสถานที่ก่อสร้างและต้องเดินทางไปทำงานตามที่ต่าง ๆ ตามที่ผู้รับเหมาจะพาไปทำงาน พ่อเลี้ยงเข้าได้ดีกับเบิก และเบิกเรียกว่า "พ่อ" อย่างสนิทใจ ก่อนแต่งงานลุงได้ทัดทานแม่ เพราะทราบมาว่าคนที่แม่จะแต่งงานด้วย เคยติดยาเสพติด ทั้งดมกาว สูบกัญชา และเสพยาบ้า แต่แม่ไม่เชื่อ เพื่อนบ้านที่สนิทกันเคยบอกแม่ว่า "พ่อ" เป็นเลือดบวก และเคยเป็นชิฟิลิส แม่ไปสอบถามพ่อแม่ของ "พ่อ" และได้รับคำตอบว่า "พ่อ" เป็นเพียง "เลือดบวกชิฟิลิส" ผมง่วงทั้งศีรษะ แต่ขณะนี้ได้รับการหายแล้ว แม่จึงแต่งงานกับ "พ่อ" และช่วยกันทำงาน เมื่อว่างจากการรับจ้าง "พ่อ" จะพาเบิกไปหาปลา ตลอดเวลาที่แม่อยู่กับ "พ่อ" แม่ทราบตลอดมาว่า "พ่อ" แอบเสพยาบ้า แต่ไม่มีหลักฐาน และแม่ไม่ได้ทำอะไรเพราะไม่เคยพบเห็นด้วยตนเอง

ขณะที่แม่ตั้งครรภ์ได้ 6 เดือน "พ่อ" มีอาการปวดศีรษะมาก ดิ้นทุรนทุราย และเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาล หมอบอกว่า "พ่อ" ป่วยเป็นชิฟิลิส ไม่ได้เป็นเอดส์ ต่อมา แม่และ "พ่อ" ต้องการสมัครเข้าเป็นสมาชิกของ ธกส. จึงเข้ารับการตรวจเลือด ปรากฏว่าทั้งคู่มีเลือดบวก จึงไม่ผ่านเกณฑ์การเข้าเป็นสมาชิก

เบิกได้น้องคนใหม่ เป็นน้องชาย เมื่ออายุได้ 4 ปี 3 เดือน น้องได้เสียชีวิต หมอบอกว่าน้องเป็นเอดส์ แม่บอกว่าเสียใจมาก เพราะเคยถามหมอแล้วตอนที่ "พ่อ" ไปบริจาคโลหิตให้กับญาติคนหนึ่ง หมอแจ้งให้ทราบว่าเลือดมีปัญหามาให้ไปตรวจซ้ำอีก "พ่อ" ก็ไปตรวจ แต่ไม่มีรายงานผลการตรวจให้ทราบว่าเป็นอะไร แม่บอกว่าทำไมตอนนั้นเชื้อเอดส์จึงไม่ปรากฏให้เห็นชัดเจน ทำไมหมอจึงตรวจไม่พบ เป็นเพราะอะไร

ขณะที่ "พ่อ" มีชีวิตอยู่ ชาวบ้านไม่ได้รังเกียจที่ป่วย เพราะอาการเจ็บป่วยที่แสดงมีเพียงอาการปวดศีรษะ "พ่อ" ยังคงทำงานเป็นช่างไม้ตามปกติ เมื่อปวดศีรษะมาก ๆ จะเสพยาบ้า เมื่อแม่ทราบเรื่องจึงห้ามปราม และทะเลาะกันอย่างรุนแรง ในที่สุด "พ่อ" เสียชีวิตด้วยโรคเชื้อราในสมอง

“พ่อ” เสียชีวิตได้ไม่นาน ลูกชายก็เสียชีวิตตาม แม่เสียใจมากที่ต้องสูญเสียคนที่รักในเวลาใกล้เคียงกัน และทราบแน่ชัดว่าตนเองเป็นเอดส์ ฐานะของครอบครัวเริ่มขัดสน แม่ได้นำเงินที่เหลือจากการทำศพ ประมาณ 10,000 บาท รั้งบ้านหลังเก่า ปลูกบ้านหลังใหม่ อยู่ข้างบ้านขอรุ่ง แม่เล่าว่า บางวันไม่มีข้าวสาร ต้องออกไปรับจ้างแลกข้าวสาร 2 วัน ได้ข้าว 1 ได้ (ถุง) ถ้ามีเงินจ้างทำงาน ก็จะได้เงินมาใช้จ่าย ส่วนมากจะเก็บให้เบิกไปโรงเรียน

แม่เป็นสมาชิกกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน(กลุ่มผู้ติดเชื้อเอดส์) เพราะทางกลุ่มจะมีการอบรมให้สมาชิกมีความรู้ และแนวทางในการดำรงชีวิต ทำให้มีกำลังใจที่จะอยู่ต่อไป และอยู่ในสังคมโดยไม่รู้ลึกถึงอายุที่เป็นเอดส์ สุขภาพของแม่เริ่มอ่อนแอ ชาวบ้านที่ทราบว่าแม่เป็นผู้ติดเชื้อ จะมีบางทีรังเกียจถ้าแม่ไปร่วมงานสังคมในหมู่บ้าน แม่บอกว่า “เขาต้องเจียมตัว” ช่วยงานที่ไม่เกี่ยวกับอาหารการกิน พยายามไม่กินข้าวร่วมกับผู้อื่น เพราะแม่เคยถูกชาวบ้านบอกว่า “ไม่ต้องกินเนื้อ รือคนอื่นกินเนื้อแล้วก่อน ตัวบู้ตัว” ซึ่งแม่ได้แต่เดินกลับบ้านด้วยน้ำตานองหน้าและรู้สึกน้อยใจ บางคนหวังดีจะคอยเตือนเรื่องอาหารการกิน อย่ากินอาหารแสลงเพราะจะทำให้อายุสั้น ส่วนเบิกไม่เคยรังเกียจที่แม่ติดเชื้อ เบิกเป็นผู้ที่คอยดูแลแม่ และจะนอนเฝ้าอยู่ข้างเตียงทุกคืน แม่เล่าว่าครั้งหนึ่งตอนที่เบิกกลับจากโรงเรียน พบแม่นอนขมอยู่ ก็รีบเข้ามาจับตัวและเอามือมาแตะที่หน้าผาก และถามว่า “แม่เป็นหยังกา บ่อสบายกา เขาไปถามเมื่อบ่อ (เราไปถามคนทรงใหม่)” แม่ได้แต่นอนน้ำตาไหลและบอกว่าแม่ไม่เป็นอะไรมาก เป็นไข้นอนพักก็หาย แม่เคยถามเบิกว่าถ้าแม่ตาย เบิกจะอยู่กับใคร เบิกตอบว่าจะอยู่กับลุงซึ่งอยู่ในบริเวณรั้วบ้านเดียวกับ แต่จะไม่ไปอยู่กับพ่อ เพราะเบิกเคยไปเยี่ยมพ่อละภรรยาใหม่ของพ่อไม่ชอบเบิก

เบิกเป็นเด็กเสียบขรึม ไม่ร่าเริงเหมือนเด็กในวัยเดียวกัน แม่เล่าว่าหลังจากกลับจากโรงเรียน เบิกจะช่วยแม่ทำงานบ้าน ตักน้ำ ล้างจาน กวาดบ้านถูบ้าน คอยอยู่เป็นเพื่อนแม่และให้กำลังใจแม่เสมอ ว่างจากงานก็จะไปหาปลามาขังไว้ที่ตุ่ม ขังไว้เพื่อทำกับข้าวเป็นการช่วยแม่ประหยัดค่าใช้จ่ายสำหรับค่ากับข้าว ช่วงวันหยุดเบิกจะไปรับจ้างเป็นกรรมกรร่วมกับผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน ตัวเบิกเอง หลังจากสูญเสียพ่อและน้องชาย และทราบว่าแม่ติดเชื้อเอดส์ เขาเริ่มไม่แน่ใจว่าตัวเองจะเป็นผู้ติดเชื้อด้วยหรือไม่ แม่คงได้แต่บอกเบิกว่า เบิกไม่เป็นผู้ติดเชื้อ เพราะเบิกไม่ใช่ลูกที่เกิดจาก “พ่อ” ที่โรงเรียน เบิกไม่มีปัญหากับเพื่อนเพราะเบิกเล่นกีฬา เบิกบอกว่าการเล่นกีฬาทำให้ตัวเขาไม่ต้องหมกมุ่นอยู่กับความทุกข์ยากไม่สบายใจ และทำให้เขาไม่คิดถึงยาเสพติด เมื่อมีปัญหา เบิกมักจะปรึกษาลุงของลุง

สำหรับอนาคต แม่อยากให้เบิกเป็นทหาร ส่วนเบิกอยากเป็นช่างยนต์ เพราะเบิก อยากมีงานทำเพื่อจะได้ช่วยหาเงินมาจุนเจือครอบครัว ขณะนี้ แม่เป็นห่วงเรื่องยาเสพติด เพราะภายในหมู่บ้านยังมีการซื้อขายยาเสพติด แม้เบิกจะยืนยันว่าเขาเป็นคนรุ่นใหม่ไม่ติดสิ่งเสพติด เพราะมี

กิจกรรมอย่างอื่นทำแล้ว เช่น การเล่นกีฬา และเขาได้เรียนรู้โทษของยาเสพติดทั้งที่โรงเรียนและที่บ้านมากพอแล้ว แต่แม้อย่างเป็นห่วง เพราะในวัยของเบิก เป็นวัยที่ยากรู้ยากลอง และทำตามเพื่อน แม้เบิกจะมีความมั่นใจ แต่อาจพลาดลองเสพยาโดยไม่รู้ตัว แม่ไม่สามารถตามดูแลเบิกได้ตลอดไป

ปัญหาใหญ่ที่เบิกเผชิญในขณะนี้ คือ

“เงินไม่มีใช้ นี่คือนปัญหาใหญ่ที่สุดของผม” และ “ด้านการเรียน ไม่มีเงินใช้จ่าย” ปัจจุบันครอบครัวของเบิกไม่ได้รับการช่วยเหลือด้านการเงินและทุนการศึกษาจาก หน่วยงานใด

จากการทำกิจกรรมกระตุ้นและระดมสมอง เบิกได้วิเคราะห์ปัญหาและแนวทางการแก้ไข ดังนี้

ปัญหา	วิธีการแก้ไข	ผู้ที่จะเข้ามาร่วมแก้ไข
1. ไม่มีเงินใช้จ่ายในการเรียนและครอบครัว	ร.ร. หยุดหาเงินใช้จ่ายเอง ปลูกผักสวนครัว-เลี้ยงปลาไว้กินขาย	ครู-เพื่อนและพี่ๆ แม่ช่วยปลูกผักสวนครัว
2. ไม่มีเงินซื้ออาหารในร.ร.	ทำงานเองเมื่อ ร.ร. หยุด	
3. การเรียนไม่ดี	จะต้องอ่านหนังสือให้มากกว่าเดิม	ครู, พี่ๆ สอนที่เราไม่เข้าใจ ถามเพื่อนๆ ที่เราไม่รู้

สรุปปัญหาของเด็กและสมาชิกในครอบครัว

1. ปัญหาทางเศรษฐกิจ สมาชิกในครอบครัวมี 2 คนคือแม่กับเด็ก รายได้จากที่แม่ไปรับจ้างแต่ไม่ค่อยมีงานเพราะแม่ป่วยบ่อย ดังนั้นเด็กจะไปทำงานรับจ้างช่วงวันเสาร์ , อาทิตย์และช่วงปิดภาคเรียน

2. ปัญหาทางสังคมและจิตใจ ครอบครัวแตกแยกพ่อของตนเองยังอยู่ในหมู่บ้านแต่ไม่ได้ให้ความช่วยเหลือด้านใด ส่วนพ่อเลี้ยงและน้องเสียชีวิตเพราะเอดส์ในช่วงระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน ประจวบกับแม่ติดเชื้อเอดส์และป่วยบ่อย ครอบครัวมีปัญหาทางเศรษฐกิจ ทำให้เด็กอายุ 13 ปีขาดผู้ที่จะคอยให้คำปรึกษาเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ผลคือเด็กเก็บตัวเงียบ ไม่ร่าเริงและไม่ชอบพูดคุย

กรณีศึกษา กุ้งใหญ่

กุ้งใหญ่ อายุ 13 ปี เรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เป็นเด็กที่มีผลการเรียนพอใช้ ชี้อายุ มีรูปร่างท้วม แต่คล่องแคล่ว อาศัยอยู่กับแม่ในหมู่บ้าน

สมาชิกในครอบครัวของกุ้งใหญ่ มีจำนวน 5 คน ประกอบด้วย ตาอายุ 72 ปี. แม่ อายุ 32 ปี. น้าชาย อายุ 23 ปี และน้องชายต่างบิดา อายุ 2 ปี ที่บ้านไม่มีที่นา หรือที่ไร่ แต่ก่อน กุ้งใหญ่อยู่กับตาเพียงสองคนในกระท่อมเล็ก ๆ ภายหลังเมื่อแม่และน้าชายมาอยู่ด้วย แม่จึงไปกู้เงินมาสร้างบ้าน แต่เนื่องจากงบประมาณมีไม่เพียงพอ สร้างได้เพียงมุงหลังคา ทำฝาบ้าน กั้นห้อง 1 ห้อง และเทพื้นเท่านั้น กุ้งใหญ่บอกว่า

“ตอนที่อยู่กระท่อม เวลาฝนตกมันรั่วมาก นอนไม่ได้ ตาต้องหาผ้ามาคลุม จึงจะได้นอน ถึงแม้บ้านหลังใหม่จะสร้างไม่เสร็จ ฝนจะสาดเข้าไปได้บ้าง แต่ก็ยังดีกว่าแต่ก่อน” กุ้งใหญ่แม่ และน้องชายนอนอยู่ในห้อง ส่วนตาและน้าชายนอนข้างนอก

พ่อของกุ้งใหญ่แยกทางกับแม่ เมื่อกุ้งใหญ่อายุได้ 2 ปี พ่อกลับบ้านเดิมที่โคราช และไม่ติดต่อกลับมาอีกเลย แม่เมื่อแยกทางกับพ่อ แม่ไปทำงานที่เชียงใหม่ ฝากกุ้งใหญ่ให้ตาเป็นผู้ดูแล ไม่นานแม่ได้แต่งงานมีครอบครัวใหม่ที่เชียงใหม่ และกุ้งใหญ่มีน้องชายอีก 1 คน ต่อมาสามีใหม่ของแม่ได้เสียชีวิตโดยไม่ทราบสาเหตุแม่จึงกลับมาอยู่บ้าน โดยให้ญาติทางสามีเป็นผู้ดูแลลูกชาย

แม่มาอยู่บ้านกับตาและกุ้งใหญ่ได้ประมาณ 6 เดือน แม่ได้ไปทำงานที่กรุงเทพฯ โดยบอกว่าจะไปขายกล้วยเดียวกับคนในหมู่บ้าน และขณะนั้นน้าชายก็ทำงานที่กรุงเทพฯ แม่ส่งเงินมาให้ตา ครั้งละประมาณ 1,000 บาท ตาซึ่งตอนนั้นมีอายุประมาณ 60 กว่าปี ยังคงรับจ้างตีเหล็ก ได้ค่าจ้างครั้งละประมาณ 30-40 บาท ซึ่งยังคงเพียงพอสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว ที่กรุงเทพฯ แม่ได้แต่งงานใหม่ และมีลูกชายอีก 1 คน ระยะเวลาหนึ่ง แม่ไม่ส่งเงินมาให้อีกเลย แต่ยังคงติดต่อทางบ้านด้วยจดหมาย และบอกว่า “สบายดี” มีชาวบ้านบางคนพูดนินทาและดูถูกแม่ว่า เป็นผู้หญิงหากิน ซึ่งขณะนั้นกุ้งยังเด็กและไม่เข้าใจนัก

เมื่อกุ้งใหญ่เรียนอยู่ชั้นประถมปีที่ 5 แม่กลับมาอยู่บ้าน แม่เลิกกับสามี และนำลูกชายกลับมาบ้านด้วย แม่สมัครเข้าทำงานในโรงงานอาหารกระป๋องในเมือง มีรายได้วันละ 120 บาท แม่ทำงานทุกวัน ยกเว้นวันอาทิตย์ บางวันถ้ามีงานมากต้องทำงานเลิกถึง 4 ทุ่ม ส่วนน้าชายกลับมาอยู่บ้านเช่นกัน และขณะนี้ยังแต่งงาน บางครั้ง หากเงินในครอบครัวไม่พอใช้ แม่จะขอเบิกค่าจ้างล่วงหน้าจากเจ้เจ้าของโรงงานก่อน แม่บอกว่าเจ้ไม่คิดดอกเบี้ย

แม่ทราบว่าตนเองติดเชื้อเอดส์เพราะแม่เคยไปตรวจเลือด และมีรายชื่อของผู้ติดเชื้อที่สถานีอนามัย แม่ไม่ยอมบอก ให้กับกุ้งใหญ่และน้องชาย ในอนาคต กุ้งใหญ่อยากเรียนพยาบาล

เพื่อจะได้ช่วยแม่ช่วยตา แม่บอกว่า ถ้ากั๋งใหญ่เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แม่จะให้กั๋งใหญ่ไปทำงานเป็นพนักงานเสิร์ฟร้านอาหารเหมือนพี่ข้างบ้าน เพราะได้เงินเยอะ จะได้ช่วยครอบครัว ซึ่งกั๋งใหญ่ก็ตามใจแม่ เพราะรักและสงสารที่แม่ทำงานหนัก

จากการทำกิจกรรมกระตุ้นและระดมสมอง กั๋งใหญ่ได้วิเคราะห์ความฝันของตนเองดังนี้

อยากเป็นแพทย์หญิง

เราหวังที่จะได้ดูแลแม่ เวลาที่เกิดไข้ได้ป่วย

โอกาส

ตอนนี้คิดว่าเป็นความหวังมีน้อยมาก

ต้องพยายามตั้งใจเรียนหนังสือให้มากและอ่านหนังสือให้มากๆ

สรุปปัญหาของเด็กและสมาชิกในครอบครัว

1.ปัญหาทางเศรษฐกิจ สมาชิกในครอบครัวมีจำนวน 5 คน แต่มีผู้หารายได้หลักเข้าครอบครัวเพียงคนเดียวซึ่งคือแม่ของเด็กปัจจุบันเป็นผู้ติดเชื้อเอดส์และบางครั้งป่วยไม่สามารถทำงานได้

2.ปัญหาทางสังคมและจิตใจ สมาชิกในครอบครัวยังไม่รู้ว่าแม่เด็กติดเชื้อเอดส์ ทำให้ไม่มีปัญหาในสังคม แต่อนาคตแม่ต้องการให้เด็กไปทำงานเป็นพนักงานเสิร์ฟตามร้านคาราโอเกะเหมือนคนข้างบ้านเพราะจะได้เงินมาก(แม่เคยทำงานขายบริการทางเพศมาก่อน) ซึ่งโอกาสที่เด็กจะเสี่ยงเข้าสู่กระบวนการขายบริการทางเพศย่อมมีสูงด้วย

บทที่ 7

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

1.วัตถุประสงค์และขอบเขตการศึกษา

วัตถุประสงค์

1) เพื่อศึกษาปัญหาและการปรับตัวสำหรับการแก้ไขปัญหาของครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ พร้อมทั้งศึกษาถึงความสัมพันธ์และบทบาทของสมาชิกในครอบครัวและเครือญาติว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง

2) เพื่อสร้างเสริมและพัฒนาแกนนำเด็กและเยาวชนให้ได้เรียนรู้กระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม มีทักษะในการดำรงชีวิตที่จำเป็นและมีส่วนร่วมในการปกป้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชนที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

3) เพื่อสร้างเสริมและพัฒนาศักยภาพของครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์และองค์กรทางสังคมในชุมชนให้มีขีดความสามารถเพิ่มขึ้น ในการปกป้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชนที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

4) เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกป้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

ขอบเขตการศึกษา

1) ศึกษาบริบทของชุมชน

2) ศึกษาเป็นรายกรณีศึกษากับครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

3) จำนวน 6 หมู่บ้านของ ต.วอแก้ว อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง

2.สรุปวิธีการเก็บข้อมูลและกิจกรรม

โครงการวิจัยนี้แบ่งเป็น 3 ช่วง แต่ละช่วงมีวิธีการดังนี้

ก. ช่วงแรก ขั้นเตรียมโครงการ (กิจกรรมต่างๆดำเนินไปเรียบร้อยแล้ว) เป็นขั้นการวางแผนโครงการ

ข. ช่วงที่สอง เก็บรวบรวมข้อมูล (ระยะเวลา 4 เดือน)

1) การเตรียมการวิจัย

2) การปฏิบัติการวิจัยในพื้นที่

3) การเก็บรวบรวมข้อมูลพร้อมทั้งการแลกเปลี่ยนข้อมูลและเสนอทางเลือก

4)เวทีความร่วมมือเพื่อการปกป้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

-จัดเวทีระดับหมู่บ้าน กลุ่มเป้าหมาย เช่นผู้นำที่เป็นทางการ ผู้นำตามธรรมชาติ ผู้แทนกลุ่ม/องค์กรต่างๆที่มีในชุมชน

-จัดเวทีระดับตำบล กลุ่มเป้าหมายเป็นเยาวชนในตำบล

-จัดเวทีองค์การบริหารส่วนตำบลกับการมีส่วนร่วมในการปกป้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

5)จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ติดตามประเมินผลและสรุปทบทวนร่วมกัน

6)ประชุมคณะนักวิจัย

ค.ช่วงที่สามเป็นการปฏิบัติการ (ระยะเวลา 8 เดือน)

1)เป็นช่วงปฏิบัติการ โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้กลุ่มเป้าหมายดำเนินกิจกรรมตามที่กลุ่มเป้าหมายร่วมกันคิดขึ้นมาเพื่อการปกป้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ เช่น

-การสร้างเสริมและพัฒนาศักยภาพของคนในครอบครัวและญาติของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

-การสร้างเสริมและพัฒนาศักยภาพของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

-การสร้างเสริมและพัฒนาศักยภาพของแกนนำเยาวชน

-การสร้างเสริมและพัฒนาศักยภาพกลุ่ม/องค์กรในชุมชน

2)จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์

3)เวทีการขยายเครือข่าย

4)ประชุมคณะนักวิจัย

3.สรุปผลการศึกษา

3.1บริบทและศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชน

วิถีการผลิตแบบทุนนิยม ที่เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงการผลิตเพื่อยังชีพ เป็นการผลิตเพื่อการพาณิชย์ ทำให้ชาวบ้านมีเงินใช้จ่ายซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคมากขึ้น เมื่อการปลูกอ้อยประสบปัญหาดินเสื่อมคุณภาพ ต้นทุนการผลิตสูง ราคาผลผลิตไม่แน่นอน จึงจำเป็นต้องเลิกปลูก หลังจากเลิกปลูกอ้อยแล้ว การ "เอามื้อ" แทบจะหายไปจากชุมชน จะมีเพียงบางกลุ่มในหมู่บ้านหรือผู้ที่สนิทสนมกันเท่านั้นที่ยังคงมีการเอามื้อในการทำนา ชาวบ้านที่เลิกปลูกอ้อยส่วนหนึ่งปลูกพืชชนิดอื่นทดแทน เช่น แตงกวา ข้าวโพด เป็นต้น มีชาวบ้านผู้ขายจำนวนไม่น้อยที่ต้องออกไปเป็นแรงงานรับจ้างในเมือง หรือต่างจังหวัด ทั้งในโรงงานอุตสาหกรรม

และงานก่อสร้าง โดยส่วนมากจะไปทำงานกับผู้รับเหมา หรือผู้ที่เป็นนายหน้าหาแรงงานรับจ้างในชุมชน ซึ่งนายหน้าจะเป็นผู้กว้างขวางในชุมชน และมีสัมพันธ์ที่ดีกับนายจ้างนอกชุมชน บางคนจะไปหางานกันเองบ้าง เนื่องจากงานก่อสร้างได้ค่าจ้างแรงงานมากกว่างานด้านการเกษตร ประกอบกับงานก่อสร้างกำลังขยายตัว จึงต้องการแรงงานจำนวนมาก แรงงานที่ไปหางานมักจะได้งานทำทุกคน แรงงานชายที่ไปทำงานก่อสร้างต่างจังหวัด เช่น ในเชียงใหม่ ส่วนมากจะอยู่ทำงานเป็นเวลานานหลายเดือน แล้วจึงจะกลับมาเยี่ยมครอบครัว

ผู้ที่ไปทำงานนอกหมู่บ้าน ส่วนมากเป็นผู้ชายที่มีครอบครัวแล้วและจะไปตัวคนเดียว การทำงานแต่ละครั้งใช้เวลาหลายเดือนบางครั้งทำให้คิดถึงบ้าน และงานที่ทำเป็นประเภทใช้แรงงาน ทางออกของกลุ่มนี้คือกินเหล้าและไปเที่ยวหญิงขายบริการ การขาดการป้องกันที่ดี ทำให้เสี่ยงกับการติดเชื้อเอดส์โดยไม่รู้ตัว เมื่อกลับบ้านจะแพร่เชื้อให้กับภรรยา หรือคนอื่นๆต่อไปอีก จากการพูดคุยกับกำนันคนหนึ่ง ในอดีตเป็นผู้รับเหมาก่อสร้าง ในช่วงระหว่าง ปี 2524-2534 ที่พาแรงงานในชุมชนไปทำงานด้วย เกี่ยวกับการติดเชื้อเอดส์ของคนในชุมชนที่ออกไปขายแรงงาน กำนันเล่าว่า "คนงานบางคนเวลาได้รับเงิน ก็เอาไปกินไปเที่ยวชอง มีอยู่ครั้งหนึ่งที่แม่ฮ่องสอน คนงาน 3-4 คนไปข่มขืนหญิงชาวพม่า น่าจะมีโอกาสเสี่ยงติดเชื้อ" ซึ่งปัจจุบันคนเหล่านี้ได้เสียชีวิตไปหมดแล้ว สอดคล้องกับชาวบ้านที่มักจะพูดเชิงตลกขบขันว่า "ลูกน้อง.....ตายเป็นเอดส์เกือบหมด"

การออกไปขายบริการของหญิงสาวในชุมชน เป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะนำเชื้อเอดส์เข้ามาแพร่ในตำบล จากการพูดคุยกับครูที่เป็นคนในพื้นที่พบว่า มีเอดส์ส่งหญิงไปขายบริการอยู่ในชุมชนอย่างน้อย 2 คน โดยเอดส์จะชักชวนหญิงสาวที่หน้าตาดีในตำบลไปขายบริการที่จังหวัดในภาคใต้ และปัจจุบันเอดส์ก็ยังคงประกอบอาชีพนี้อยู่ แต่จะหาหญิงสาวในจังหวัดเชียงรายแทน แต่หากมีคนติดต่อไปก็จะมารับไปด้วย หญิงสาวที่ไปขายบริการ เมื่อกลับมาเยี่ยมบ้านมักจะมีเพศสัมพันธ์กับผู้ชายในหมู่บ้านด้วย ความเสี่ยงที่จะติดเชื้อจากการขายบริการ แล้วมาแพร่เชื้อให้กับผู้ชายในหมู่บ้านจึงมีสูง หญิงสาวบางคนที่เลิกกับสามีแล้วไปขายบริการกับเอดส์ ต่อมาก็เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้พบว่า มีสมาชิกในชุมชนจำนวนหนึ่งที่มีความสนใจเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน โดยให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา เนื่องจากเขาเห็นการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเป็นอย่างมาก จากอดีตถึงปัจจุบัน โดยเขาเล่าว่า

" คนในตำบลอวแก้วทั้งหมดมีไม่กี่ตระกูล ส่วนมากเป็นญาติพี่น้องกัน ตั้งแต่อดีตคนในชุมชนมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เช่นมีการเอามื้อกันโดยไม่ต้องใช้เงิน คนแก่มีบทบาทในการสั่งสอนเด็ก ปัจจุบันพบว่า คนส่วนมากต่างคนต่างอยู่ การช่วย

เหลือเกือบถ้วนน้อยลง ทุกอย่างต้องใช้เงิน เด็กไม่ค่อยยอมรับคนเฒ่าคนแก่ วัดซึ่งเคย
เป็นศูนย์รวมทางจิตใจปัจจุบันก็มีบทบาทน้อยลง “

เมื่อนักวิจัยพบคนที่มีแนวคิดดังกล่าวหลังจากที่สัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายเรียบร้อยแล้ว นักวิจัยจะถามกลุ่มเป้าหมายว่ามีใครอีกบ้างที่มีแนวคิดเช่นนี้ ซึ่งเมื่อกลุ่มเป้าหมายให้ข้อมูลชื่อนักวิจัยจะประสานงานและไปพูดคุยแบบไม่เป็นทางการกับกลุ่มเป้าหมายคนอื่นๆที่บ้าน

จากการศึกษาครั้งนี้พบผู้ที่มีแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน โดยให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา และมีใจที่จะเข้ามาร่วมในการดำเนินงาน เช่น ประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้นำต่างๆในชุมชนบางคนเช่น คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล , ผู้ใหญ่บ้าน , อสม. และผู้นำที่ไม่เป็นทางการเช่น มัคทายก และผู้ทำพิธีกรรมทางศาสนา เป็นต้น

ส่วนข้อจำกัดของชุมชนจากการศึกษาครั้งนี้เน้นที่กลุ่มเด็กและเยาวชนพบว่าสาเหตุที่ทำให้กลุ่มเด็ก/เยาวชนไม่เข้มแข็ง เช่นขาดผู้สนับสนุนที่ต่อเนื่อง ผู้สนับสนุนไม่มีกระบวนการการพัฒนาเด็กและเยาวชนคือมีเงินมาให้ทำกิจกรรมเช่นการเลี้ยงไก่แต่ไม่รู้จะทำอย่างไร ไม่มีประสบการณ์การทำงานเป็นกลุ่ม ไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรม มีความอาย ผู้ปกครองไม่เข้าใจการทำกิจกรรม ฯลฯ

ผลจากการศึกษาครั้งนี้ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชน โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับตัวบุคคล เช่นกลุ่ม /องค์กรต่างๆในชุมชนที่มีศักยภาพนั้น นักวิจัยได้มีการประสานงานกับบุคคลเหล่านี้เพื่อดึงศักยภาพของแต่ละคนที่มีอยู่ให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน(เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์)แบบมีส่วนร่วม

สำหรับข้อจำกัดนั้นนักวิจัยได้นำข้อมูลไปเป็นแนวทางในการสร้างเสริมและพัฒนากลุ่มแกนนำเด็กและเยาวชนให้มีความเข้มแข็ง โดยใช้วิธีการลดข้อจำกัด(จุดอ่อนและเพิ่มจุดแข็ง)ตามที่กลุ่มร่วมกันเสนอ

3.2กรณีศึกษาเด็กและสมาชิกในครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

การศึกษาประวัติชีวิตของครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์(กรณีศึกษา) การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาระดับครอบครัว และเน้นที่ตัวเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์เกี่ยวกับการวิเคราะห์ปัญหา และหาแนวทางการแก้ไขปัญหาโดยให้เด็กมีส่วนร่วม สำหรับการเลือกกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วยตัวเด็ก ผู้ปกครอง/ผู้ดูแลเด็ก และเครือญาติที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในครอบครัวของเด็กๆ โดยกลุ่มเป้าหมาย(ผู้ให้ข้อมูลหลัก)ต้องมีคุณสมบัติดังนี้

1.เป็นครอบครัวที่เปิดเผยว่ามีคนในครอบครัวติดเชื้อ/ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ พร้อมที่จะให้นักวิจัยสัมภาษณ์และพร้อมที่จะเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมโครงการ ทั้งนี้เนื่องจากผู้ติดเชื้อ/ผู้ป่วยเอดส์/ญาติ/เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์มีทั้งที่เปิดเผยและไม่เปิดเผย เพื่อไม่เป็นการละเมิดสิทธิ

2.เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ที่มีอายุตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป สัมผัสที่จะเข้าร่วมกิจกรรมกับโครงการ เนื่องจากการศึกษาค้นคว้าเน้นที่การวิเคราะห์ปัญหาและหาแนวทางการแก้ไขปัญหาลูกเด็กโดยให้เด็กมีส่วนร่วมในกระบวนการ ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ การสื่อสารตลอดจนการแสดงความคิดเห็นของเด็กเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุตามวัตถุประสงค์ จึงจำเป็นต้องให้เด็กกลุ่มเป้าหมายมีอายุตั้งแต่10ปีขึ้นไป โดยแบ่งเป็นเด็กชายจำนวน5คนและเด็กหญิงจำนวน6คน รวม 11คน

สรุปปัญหาของเด็ก/เยาวชนและสมาชิกในครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ที่เหมือนกัน คือ

- 1)ปัญหาด้านเศรษฐกิจ
- 2)ปัญหาด้านจิตใจเช่นสังคมรังเกียจ ขาดความอบอุ่น เครียดและเหงา
- 3)ปัญหาเรื่องการเรียน
- 4)ปัญหาเรื่องขาดผู้ชี้แนะ และให้คำปรึกษา

ปัญหาที่เกิดขึ้นเฉพาะกับเด็กคือ

- 1)ไม่มีเพื่อน , ถูกเพื่อนล้อ ขาดความอบอุ่น เครียดและเหงา
- 2)ปัญหาเรื่องขาดผู้ชี้แนะ และให้คำปรึกษา

ปัญหาที่เกิดขึ้นเฉพาะกับเยาวชนคือ

- 1)ปัญหาช่องว่างระหว่างวัย(เยาวชนกับผู้ดูแลเด็ก)
- 2)ปัญหาการคบเพื่อนที่มีทั้งติดยาเสพติด(เหล้า , บุหรี่และยาบ้า) เที่ยวกลางคืน

และมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร

- 3)ปัญหาเรื่องขาดผู้ชี้แนะ และให้คำปรึกษา
- 4)ไม่มีงานทำ

สรุปปัญหาของผู้ดูแลเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

สำหรับปัญหาของผู้ดูแลเด็ก จากการสัมภาษณ์เชิงลึกในช่วงแรกกลุ่มเป้าหมายทั้งหมดจะเสนอโดยเน้นที่ปัญหาด้านเศรษฐกิจ และปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพของผู้สูงอายุ เพราะเป็นปัญหาที่กลุ่มเป้าหมายมองเห็นชัดเจน แต่เมื่อมีการสนทนาโดยการตั้งคำถามอย่างเชื่อมโยงแล้วพบว่ากลุ่มเป้าหมายจะมีปัญหาเกี่ยวกับ ห่วงอนาคตของหลานถ้าตนเองเสียชีวิตหลานจะอยู่กับใคร

นักวิจัยนำผลจากการศึกษาเป็นรายกรณีไปเป็นข้อมูล/แนวทางการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เช่น (1) ใช้ข้อมูลระดับลึกไปทำกิจกรรมเพื่อกระตุ้นและปลูกจิตสำนึกให้กับสมาชิกในชุมชน เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเห็นความสำคัญและตระหนักรู้เกี่ยวกับปัญหาของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ ซึ่งจากการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวกับกลุ่มเป้าหมายเช่นครู , เด็ก/เยาวชน , ผู้ปกครอง , ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล พบว่ากลุ่มเป้าหมายส่วนมากเริ่มมองเห็นปัญหาของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์มากกว่าที่ตนเคยคิด เช่นส่วนมากมองว่าเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์มีปัญหาไม่แตกต่างจากเด็กทั่วไป ปัญหาที่พบส่วนใหญ่เป็นเรื่องเศรษฐกิจ เป็นต้น ซึ่งเมื่อนักวิจัยให้ข้อมูลระดับลึกที่เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับบางกรณีที่ทำการศึกษา ทำให้กลุ่มเป้าหมายมองเห็นปัญหาของเด็กที่ชัดเจนและเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงกับเด็กที่ใกล้ชิดตัวกลุ่มเป้าหมาย (2) ใช้ข้อมูลดังกล่าวเป็นแนวทางในการวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหของเด็กและสมาชิกในครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

ผลที่เกิดขึ้นจากการที่นักวิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาไปใช้

1. ในโรงเรียน ครูตระหนักถึงปัญหาของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ ครูทุกคนในโรงเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนและร่วมแก้ไขปัญหของเด็กๆ เช่น(1)การจัดกิจกรรมในโรงเรียนเพื่อแก้ไขปัญหามาให้เด็กๆถูกเพื่อนล้อและทำให้เด็กมีเพื่อน (2)ระยะแรกนักวิจัยไปเก็บรวบรวมข้อมูลและเป็นการไปเยี่ยมบ้านของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ ต่อมาครูในโรงเรียนวางแผนว่าครูประจำชั้นต้องไปเยี่ยมบ้านเด็กนักเรียนของตนเอง (3)ครูเป็นแกนหลักในการประสานงานกับผู้ใหญ่บ้านและกลุ่มต่างๆในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหามาให้เด็กเช่นเด็กที่ไม่มีบ้านอยู่ช่วยกันสร้างบ้านให้เด็ก การประสานงานกับคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล,คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและนักธุรกิจนอกชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหามาทางเศรษฐกิจให้กับเด็กและสมาชิกในครอบครัว

2. ในชุมชน

2.1 คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลตระหนักถึงปัญหาของเด็กและสมาชิกในครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ และมีแนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา เมื่อคณะกรรมการ อบต. ได้ผ่านกระบวนการต่างๆ แล้วทำให้เกิดการสนับสนุนงบประมาณให้กับกลุ่ม/องค์กรในชุมชนดังนี้(1)สนับสนุนงบประมาณให้แก่นักเด็กและเยาวชนจำนวน9.000 บาทสำหรับดำเนินกิจกรรมในพื้นที่หมู่บ้าน(2) สนับสนุนงบประมาณให้คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านละ5.000 บาท และ(3)สนับสนุนงบประมาณให้โรงเรียนจำนวน5.000 บาท เพื่อไปจัดทำกิจกรรมลดรายจ่ายในครอบครัวของเด็กๆ

2.2เกิดกองทุนหมุนเวียนแต่ละหมู่บ้าน โดยมีคณะกรรมการบริหารจัดการแต่ละหมู่บ้าน และให้โอกาสสมาชิกในครอบครัวของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์เข้าร่วมเป็นสมาชิก ดอกเบี้ยที่ได้รับใช้จ่ายเป็นค่าสนับสนุนกิจกรรมเพื่อลดรายจ่ายในครอบครัวของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ นอกจากนี้แล้วตัวแทนคณะกรรมการกองทุน(ส่วนมากเป็น อสม.)จะไปเยี่ยมดูแลสมาชิกในครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ด้วย

2.3กลุ่มแกนนำเด็กและเยาวชนของแต่ละหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมและพัฒนาเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ เช่น(1)แกนนำเด็กและเยาวชนจาก2กลุ่มจำนวน2หมู่บ้านมีการรณรงค์ให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์และผลกระทบของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ผ่านทางหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน (2)แกนนำเด็กและเยาวชนรวมทั้งแกนนำเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ทั้ง6หมู่บ้านรวมเป็น1กลุ่ม ร่วมกันจัดกิจกรรมให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์และผลกระทบของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ โดยผ่านกระบวนการสนทนากลุ่มย่อยและการใช้เกมส์เป็นสื่อ กลุ่มเป้าหมายเป็นเด็ก เยาวชน พ่อบ้านและแม่บ้าน โดยการจัดกิจกรรมหมู่บ้านละ1ครั้ง (3)แกนนำเด็กและเยาวชน1หมู่บ้านจัดกิจกรรมสอนหนังสือให้กับเด็กและเด็กหัวโปกทุกวันเสาร์ (4)แกนนำเด็กและเยาวชนแต่ละหมู่บ้านไปช่วยกิจกรรมด้านเศรษฐกิจและ ไปเยี่ยมบ้านเด็กในหมู่บ้านของตนเอง

3.นอกชุมชน ครูประสานงานกับนักธุรกิจนอกชุมชนเพื่อหาอาชีพเสริมให้แก่สมาชิกในครอบครัวเด็กและหาทุนการศึกษาให้แก่เด็กฯ

4.กระบวนการสร้างนักวิจัยท้องถิ่น

โครงการได้สร้างครูที่สอนหนังสือเด็กในหมู่บ้านให้มีความสามารถเพิ่มขึ้นในการเก็บรวบรวมข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้ไปวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาให้แก่เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ ซึ่งสามารถเรียกครูกลุ่มนี้ว่าเป็น "นักวิจัยท้องถิ่น" ได้ โดยครูได้ผ่านกระบวนการต่างๆ เช่น

1)จัดประชุมคณะนักวิจัยจำนวน 1 ครั้ง

2)ก่อนจัดประชุม 1 เดือน มอบเอกสารให้นักวิจัยอ่าน (โดยแบ่งเอกสารให้สัปดาห์ละ2-3 เรื่องเพื่อให้ นักวิจัยได้มีโอกาสอ่านและทำความเข้าใจ หัวหน้าโครงการไปอธิบายแบบไม่เป็นทางการให้กับนักวิจัยทีละคน) สรุปสาระสำคัญของเอกสาร

-การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ซึ่งเอกสารอธิบายเกี่ยวกับการวิจัย และการปฏิบัติการ ทำไมต้องทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้มีส่วนร่วมใน PAR (ก่อนทำ PAR และหลังทำ PAR)

-การเตรียมตัวทำงานภาคสนาม มีประเด็นสำคัญคือการเตรียมตัวก่อนลงสนาม การแนะนำตัวกับชุมชน การสร้างความสัมพันธ์ และการเริ่มทำงาน

-การสังเกต ประกอบด้วย ทำไมต้องมีการสังเกตในการทำงานวิจัย ความหมาย ประเภทของการสังเกต สิ่งที่ต้องสังเกต บทบาทของผู้สังเกต ปัญหาในการสังเกต การจดบันทึกภาคสนาม ข้อแนะนำในการบันทึก

-การสัมภาษณ์ ประเภทของการสัมภาษณ์ ขั้นตอนการสัมภาษณ์ เทคนิคการสัมภาษณ์ การเลือกสถานที่เพื่อการสัมภาษณ์ การบันทึก คำถามและภาษาที่ใช้ในการสัมภาษณ์

-การศึกษาประวัติชีวิต การเลือกให้ข้อมูลในการทำประวัติชีวิต ขั้นตอนการศึกษาประวัติชีวิต การใช้เครื่องมือช่วยในการรวบรวมประวัติชีวิต

-การสนทนากลุ่ม ความหมาย ประโยชน์และข้อจำกัดในการจัดสนทนากลุ่ม ขั้นตอนในการจัดสนทนากลุ่ม เทคนิคบางประการในการจัดสนทนากลุ่มย่อย

3) จัดประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์โดยหัวหน้าโครงการอธิบายความเป็นมาของโครงการ จากนั้นกลุ่มเป้าหมายดูวีดิทัศน์เรื่อง "เหวดาห์จะบ้องส์"

สาระสำคัญของเรื่องคือ เกี่ยวกับคนสองกลุ่ม กลุ่มหนึ่งอาศัยอยู่ในเมือง มีสิ่งอำนวยความสะดวกทุกอย่าง อีกกลุ่มหนึ่งเป็นเผ่าพื้นเมืองอาศัยอยู่ในชนบทที่ห่างไกล ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวก คนทั้งสองกลุ่มมีความเชื่อและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน คนที่อาศัยอยู่ในเมืองเข้าไปอาศัยอยู่ในกลุ่มเผ่าพื้นเมืองเมื่อเห็นอะไรก็จะใช้วัฒนธรรมของตนเองให้ความหมาย/ตีความในสิ่งนั้นๆ เช่นเดียวกันกับคนเผ่าพื้นเมืองเมื่อเข้าไปอาศัยอยู่ในกลุ่มคนเมืองเมื่อเห็นอะไรก็จะใช้วัฒนธรรมของตนเองให้ความหมาย/ตีความในสิ่งนั้นๆ ผลคือปรากฏการณ์สิ่งเดียวกันแต่ตีความ/ให้ความหมายแตกต่างกัน

ประเด็นสำคัญคือในการตีความหรือให้ความหมายต่อปรากฏการณ์สิ่งหนึ่งๆนั้นต้องให้คนในวัฒนธรรมนั้นๆเป็นคนอธิบายและตีความตามความหมายของเขา

จากนั้นเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

4) ร่วมกันกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการเก็บข้อมูลแต่ละประเด็นและแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบหลักของนักวิจัยแต่ละคนในการที่จะเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม

5) นักวิจัยร่วมกันกำหนดแนวคำถามในการเก็บข้อมูล

6) ร่วมกันวางแผนการเก็บข้อมูล

7) นักวิจัยปฏิบัติตามแผนโดยระยะแรก 15 วัน นักวิจัยแต่ละคนจะเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายคนละ 1 ครอบครัว โดยเก็บข้อมูลจากเด็ก ผู้ปกครอง/ผู้ดูแลเด็ก/ญาติผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็ก จากนั้นนักวิจัยนำข้อมูลมาเสนอและแลกเปลี่ยนประสบการณ์พร้อมหาแนวทางการแก้ไขปัญห และวางแผนการเก็บข้อมูลต่อไป

8) นักวิจัยใช้เวลาเก็บรวบรวมข้อมูลเช่นหลังจากสอนหนังสือเสร็จเรียบร้อยแล้วคือช่วงโรงเรียนเลิกและวันหยุด เป็นต้น ในการไปเก็บข้อมูลเน้นใช้วิธีการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการโดยครูถือ

ว่าเป็นการไปเยี่ยมบ้านของเด็ก ขณะสัมภาษณ์บางครั้งนักวิจัยจะให้ข้อมูลและความรู้ที่ถูกต้องที่เกี่ยวกับโรคเอดส์

9)หัวหน้าโครงการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการกับนักวิจัยแต่ละคนอย่างต่อเนื่อง

10)จัดเวทีนำเสนอข้อมูลและแลกเปลี่ยนประสบการณ์

ซึ่งการที่ครูสามารถผ่านกระบวนการต่างๆได้นั้น พบว่า การเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นครูเคยทำอยู่แล้วเพียงแต่เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วส่วนมากไม่ได้นำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ต่อไป และพบว่าครูไม่รู้ว่สิ่งๆที่ตนเองทำนั้นเขาเรียกว่าการวิจัย ดังนั้นหัวหน้าโครงการจะอธิบายให้ครูเห็นว่าสิ่งๆที่กล่าวมาไม่ใช่ของใหม่ทั้งหมดเป็นสิ่งที่ครูเคยทำมาแล้ว นอกจากนี้แล้วโครงการใช้วิธีการพัฒนาครูขึ้นเน้นที่การประสานงานและพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ ทั้งที่เป็นการพบกันตัวต่อตัวหรือการจัดเวทีอย่างต่อเนื่อง โดยทุกครั้งหัวหน้าโครงการจะเป็นผู้ไปพบครูที่โรงเรียน ซึ่งเป็นการให้เกียรติแก่ครูที่ร่วมงาน

5.ความยั่งยืนของโครงการ

โครงการนี้เป็นโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังนั้นในการดำเนินกิจกรรมเน้นที่กระบวนการ ประกอบด้วยการวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดแผนงานและการดำเนินงานและให้กลุ่มเป้าหมายทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมทั้งร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผลประโยชน์และร่วมติดตาม สามารถแยกกลุ่มเป้าหมายได้ดังนี้

5.1คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มเหล่านี้มีแกนนำหลักเช่นประธานคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลและคณะกรรมการ อบต.อีกหลายคน ที่มีแนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนโดยต้องการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม นอกจากนี้แล้วคณะกรรมการ อบต. มีงบประมาณที่จะสามารถสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มต่างๆในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

5.2ครูที่ร่วมเป็นนักวิจัยสอนในพื้นที่ ซึ่งได้ผ่านกระบวนการการเรียนรู้ร่วมกับเจ้าหน้าที่โครงการตั้งแต่ต้น และในช่วงดำเนินโครงการครูเหล่านี้เป็นผู้ที่มีบทบาทหลักในการประสานงานกับแกนนำกลุ่มต่างๆเพื่อแก้ไขปัญหาของเด็กๆ นอกจากนี้ครูที่เป็นนักวิจัยได้ขยายแนวคิดให้ครูทุกคนในโรงเรียนเช่นการเยี่ยมบ้านเด็กเพื่อช่วยให้คำปรึกษาแก่เด็กและผู้ปกครองของเด็ก เป็นต้น

5.3ศักยภาพของชุมชนเช่นผู้นำกลุ่มต่างๆ ที่มีแนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมมีหลายคนที่อยู่ในหมู่บ้าน ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้สามารถเป็นกลไกและเป็นแกนนำหลักในการดำเนินกิจกรรมต่างๆเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.4กองทุนหมุนเวียน ซึ่งแต่ละหมู่บ้านมีคณะกรรมการบริหารจัดการ คณะกรรมการดังกล่าวได้จากการคัดเลือกของแต่ละหมู่บ้าน ส่วนมากเป็นแกนนำหลักและมีใจที่จะช่วยเหลือ

สมาชิกในชุมชน ดังนั้นคณะกรรมการกองทุนหมุนเวียนสามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง เพราะมีเงินกองทุนหมุนเวียนเป็นกลไกในการที่จะดำเนินกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือเด็กฯ

5.5 แกนนำเด็กและเยาวชน กลุ่มคนเหล่านี้ได้ผ่านกระบวนการคิดและการพัฒนาตนเอง มาอย่างต่อเนื่อง มีความตระหนักถึงปัญหาของเด็กฯ และต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กฯ ในช่วงที่ผ่านมาแกนนำเหล่านี้มีการทำกิจกรรมร่วมกับเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์อย่างต่อเนื่อง

5.6 ผู้ประสานงานโครงการ/นักวิจัยเป็นคนในพื้นที่ มีการประสานงานกับกลุ่ม/องค์กรต่างๆ แบบไม่เป็นทางการอย่างต่อเนื่อง สามารถร่วมกับกลุ่ม/องค์กรต่างๆ ในชุมชนวางแผนและดำเนินกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมได้ตลอดไป

ข้อจำกัดของคณะนักวิจัย

โครงการนี้มีแนวคิดในการสร้างเสริมและพัฒนาครูให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ โดยให้ครูร่วมเป็นนักวิจัยซึ่งมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นการดำเนินงานโครงการ เนื่องจากครูเป็นผู้ที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการสอนและเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับเด็ก แต่ครูส่วนมากไม่มีประสบการณ์ , ขาดทักษะในการทำงานวิจัยและมีความเชื่อว่าการวิจัยเป็นเรื่องที่ยากและซับซ้อน ดังนั้นโครงการจึงต้องมีการสร้างเสริมและพัฒนาครูอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อให้ครูสามารถใช้เครื่องมือต่างๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูลให้ได้ในระดับลึก พร้อมทั้งสามารถวิเคราะห์และวางแผนการแก้ไขปัญหาของเด็กได้โดยมีการประสานงานกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับเด็ก เพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเด็ก

นอกจากนี้แล้วครูมีหน้าที่หลักในการสอนที่โรงเรียนและมีภาระที่บ้านของตนเองด้วย ดังนั้นในการที่จะให้ครูเข้ามาร่วมเป็นนักวิจัย , ต้องทำการเก็บรวบรวมข้อมูลนอกเวลาราชการ และต้องประสานงานกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับเด็กเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาให้แก่เด็กด้วยนั้นจึงเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนัก เพราะครูต้องเป็นผู้เสียสละมากพอสมควรแต่จากประสบการณ์ในการดำเนินงานครั้งนี้พบว่า ถ้าได้มีการพัฒนาครูอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่องและครูมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มโครงการ บทบาทของหัวหน้าโครงการมีหน้าที่กระตุ้นและให้คำปรึกษา ซึ่งจะสามารถทำให้ครูพร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนาเด็กได้

ปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จในการวิจัยและพัฒนา

ปัญหาสำคัญที่เกี่ยวกับการพัฒนา คือ เด็กและเยาวชนที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ มีปัญหาทั้งทางเศรษฐกิจ , สังคมและสภาพทางจิตใจ แต่ละคนมีสภาพของปัญหาที่ซับซ้อนแตกต่างกันไปโดยเฉพาะที่เป็นปัญหาทางสังคมและทางจิตใจ ซึ่งเป็นเรื่องที่ยืดเยื้อต่อเนื่องเกี่ยวข้องกับ

ความเชื่อและพฤติกรรมของคนหลายกลุ่มที่มีความสัมพันธ์กับเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ ดังนั้นการแก้ไขปัญหาดังกล่าวต้องใช้ระยะเวลาที่ยาวนานและต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ ดังนั้นจึงจำเป็นจะต้องสร้างเสริมและพัฒนาครูพร้อมทั้งแกนนำกลุ่มต่างๆ ในชุมชนให้มีความรู้และประสบการณ์เพิ่มขึ้น เพื่อที่จะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้แก่เด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

1. ควรจะทำการศึกษาต่อโดยเฉพาะประเด็นเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ที่เริ่มเข้าสู่วัยรุ่น
2. ควรทำการศึกษาอย่างละเอียดว่าทำไมคนในชุมชนจึงรังเกียจเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์
3. ในการดำเนินโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โครงการควรจะต้องดำเนินงานในพื้นที่อย่างน้อย 2 ปี และมีกิจกรรมที่ต่อเนื่อง เพราะจากประสบการณ์ระยะเวลา 1 ปียังไม่เห็นผลอะไรมากนัก
4. สำหรับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กและสมาชิกในครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ ควรมีการวางแผนพัฒนาเด็กแต่ละครอบครัว โดยใช้ข้อมูลผลจากการศึกษาเป็นแนวทางวางแผน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงสาธารณสุข , กรมควบคุมโรคติดต่อ , กองโรคเอดส์ . (2542) . " การดูแลเด็กที่
ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ " การสัมมนาระดับชาติเรื่องโรคเอดส์ ครั้งที่ 7 .

เมษายน 2542 .

โครงการไทย – ออสเตรเลียป้องกันเอดส์ภาคเหนือ (NAPAC) . " การทำงานเรื่องเด็ก
และเยาวชนกับเอดส์ " รายงาน . ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ .

จดหมายข่าวโครงการพัฒนาเครือข่ายเอดส์ . (2542) . สิทธิเด็กกับเอดส์ . ปีที่ 1 ฉบับที่ 3

มิถุนายน – สิงหาคม 2542 .

จันทร์เพ็ญ ฐประภาวรรณ และคณะ , (2541) . รายงานการทบทวนองค์ความรู้เรื่องเด็ก

เยาวชนและครอบครัวในประเทศไทยและข้อเสนอเชิงนโยบายและการวิจัย . : กรุงเทพฯ .

ทิม บราว และวีรสิทธิ์ สิทธิไตรย์ , (2539) . ผลกระทบของโรคเอดส์ในเด็กในประเทศไทย

ไทย (ฉบับย่อ) . กรุงเทพฯ : โครงการโรคเอดส์ สภาวิชาชีพ .

สุภางค์ จันทวานิช และวรรณิ ไทยานันท์ , (2538) . " แนวคิดและเครื่องมือชี้วัดการพัฒนา

สังคม และคุณภาพชีวิตของประเทศไทย " เอกสารการสัมมนาโครงการวิจัยและพัฒนา

เครื่องมือชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคม . (กำลังปรับปรุง)